

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ARAP BAHARI SONRASI AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE RUSYA
FEDERASYONU'NUN SURİYE'DEKİ REKABETİ

Yüksek Lisans Tezi

Rami SOHTA

Ankara-2023

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ARAP BAHARI SONRASI AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
VE RUSYA FEDERASYONU'NUN SURİYE'DEKİ REKABETİ

Yüksek Lisans Tezi

Rami SOHTA

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Duygu DERSAN ORHAN

Ankara-2023

KABUL VE ONAY

Rami SOHTA tarafından hazırlanan ‘‘Arap Baharı Sonrası Amerika BirleŖik Devletleri ve Rusya Federasyonu’nun Suriye’deki Rekabeti’’ baŖlıklı bu alıŖma, 05/07/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda baŖarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İliŖkiler Ana Bilim Dalı, Uluslararası İliŖkiler Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiŖtir.

Dr. Öğr. Üyesi Aslı YİĞİT (BaŖkan)

Dr. Öğr. Üyesi Duygu DERSAN ORHAN (DanıŖman)

Dr. Öğr. Üyesi Orhan ÇİFÇİ (Üye)

Doç. Dr. Ŗule TUZLUKAYA

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

05/07/2023

Rami SOHTA

ÖZ

SOHTA, Rami. Arap Baharı Sonrası Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonu'nun Suriye'deki Rekabeti, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

Bu araştırmada Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Rusya Federasyonu'nun (Rusya) Suriye'deki çıkarları ve müdahale sebepleri üzerinden Suriye'deki rekabetleri incelenecektir. ABD ve Rusya İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Ortadoğu'da ve Suriye'de rekabet halinde olmuşlar, her iki güç Suriye İç Savaşı sonrası Suriye'de kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmişlerdir. Rusya Suriye sorununu uluslararası sistemdeki yerini güçlendirmek için bir araç olarak görürken, ABD bu sorun aracılığıyla Ortadoğu'yu tamamen kontrol altına alıp bölgedeki hakimiyetini güçlendirmeyi hedeflemiştir. Suriye savaşındaki ABD ve Rusya'nın rolü doğrudan askeri ve siyasi müdahale ve vekalet savaşları yoluyla gerçekleşmiş, Rusya Suriye rejiminin yanında yer alırken ABD muhalefetin yanında yer almış fakat DEAŞ terör örgütünün ortaya çıkmasıyla her iki taraf DEAŞ'ile mücadele konusunda birleşmiştir. ABD ve Rusya Suriye'de askeri üsler kurarak kendi çıkarlarını korumaya çalışmıştır, ABD Suriye'de petrol ve doğalgaz kaynaklarını kontrol altına alırken Rusya sıcak denizlere inme politikası çerçevesinde Akdeniz'deki hakimiyetini arttırmıştır.

Anahtar Sözcükler : Rusya, ABD, Suriye İç Savaşı, Dış Müdahale, Vekalet Savaşları.

ABSTRACT

SOHTA, Rami. The Competition Of The United States And The Russian Federation In Syria After The Arab Spring, Master's Thesisi Ankara, 2023.

In this research, the rivalries of the United States of America (USA) and the Russian Federation (Russia) in Syria will be examined through their interests in Syria and the reasons for their intervention. After the Second World War, the USA and Russia were in competition in the Middle East and Syria, and both powers acted in their own interests in Syria after the Syrian civil war. While the Russia saw the Syrian problem as a tool to strengthen its place in the international system, the USA aimed to fully control the Middle East and strengthen its dominance in the region through this problem. The role of the USA and Russia in the Syrian war was realized through direct military and political intervention and through proxy wars too, while Russia sided with the Syrian regime, the USA sided with the opposition, but with the emergence of the DEASH terrorist organization, both sides united in the fight against DAESH. The USA and the Russia tried to protect their own interests by establishing military bases in Syria, while the USA took control of the oil and natural gas resources in Syria, the Russia increased its dominance in the Mediterranean Sea within the framework of the policy of landing in the warm seas.

Keywords : Russia, USA, Syria War, Foreign Intervention, Proxy Wars.

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecim boyunca bana her türlü rehberlik eden, sabırlı bir şekilde yazdığım her cümleyi titizlikle inceleyen, beni yönlendiren değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Duygu DERSAN ORHAN'a en içten dileklerle teşekkür ederim.

Hayatım boyunca yanımda duran, beni destekleyen, büyüten ve yetiştiren annem. Sürekli yanımda duran ağabeylerim ve ablama. Eğitimi çok seven ve çevresindeki herkesin daha iyi eğitim almalarını isteyen, hayat boyu eğitim felsefesini benimseyen ve bu yolda ailesini ve beni destekleyen Kayınvalideme ve Kayınpederime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez dersleri ve tez yazım süresi boyunca bana destek olan, tez yazım süresinde sürekli yanımda duran, eğitimimi destekleyen, o süreç içerisinde hamile olmasına rağmen hep yanımda duran biricik sevgilim eşime, tez yazım süresinde aramıza katılan, evimizi şenlendiren, hayatıma renk katan ve etrafa sürekli gülücükler saçan biricik oğlum Osman'a tüm kalbim ve sevgimle şükranlarımı sunarım.

Eğitim konusunda beni destekleyen ve yanımda duran eşimin kardeşleri ve ağabeyleri, iş arkadaşlarım, okul arkadaşlarım ve bana destek olan herkese teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KISA SURIYE TARİHİ, ABD VE RUSYA’NİN TARİHSEL SÜREÇTE SURIYE POLİTİKASI	7
1.1. Suriye Tarihi	7
1.1.1. Suriye topraklarının Osmanlı Devleti’nden ayrılması	7
1.1.2. Fransız mandası döneminde Suriye	8
1.1.3. Bağımsızlık sonrası Suriye	9
1.1.4. Birinci Baas hükümeti	10
1.1.5. Hafız Esad dönemi Suriye	11
1.2. ABD’nin Tarihsel Süreçte Suriye Politikası:	12
1.3. Rusya’nın Tarihsel Süreçte Suriye Politikası	19
BÖLÜM 2: NEOREALİZM TEORİSİ BAĞLAMINDA SURIYE İÇ SAVAŞI VE AKTÖRLER	24
2.1. Neorealizm Teorisi	24
2.2. Uluslararası Sistem ve Küresel Rekabet	27
2.3. Neorealizm Çerçevesinde Suriye Krizindeki Aktörler	30
2.3.1. Suriye Rejimi	31
2.3.2. Suriye Rejimine muhalif iç güçler	32
2.3.3. İran	33
2.3.4. ABD	34
2.3.5. Rusya Federasyonu	36
2.3.6. Çin	37

2.3.7. Türkiye.....	38
2.3.8. Hizbullah.....	40
BÖLÜM 3: ARAP BAHARI SONRASI RUSYA FEDERASYONU'NUN SURIYE POLİTİKASI.....	42
3.1. Rusya Federasyonu'nun Suriye'deki Askeri Üsleri.....	45
3.2. Suriye'de Faaliyet Gösteren Rusya Federasyonu Yanlısı Vekalet Savaşçıları.....	49
3.2.1. Wagner Grubu.....	49
3.2.2. Slav Corpus.....	50
3.2.3. 25. Tümen- Özel Görevler Kaplan Kuvvetleri veya Quwwat Al-Nimr ...	50
3.2.4. Beşinci Kolordu.....	51
3.2.5. 16. Tugay.....	52
3.3. Rusya Federasyonu PKK/KCK- PYD/YPG İlişkileri.....	52
3.4. Rusya Federasyonu ve Suriye Türkmenleri.....	54
3.5. Rusya Federasyonu'nun Arap Baharı Sonrası Suriye'deki Stratejik Çıkarları.....	56
BÖLÜM 4: ARAP BAHARI SONRASI ABD'NİN SURIYE POLİTİKASI.....	59
4.1. ABD'nin Suriye'deki Askeri Üsleri.....	62
4.2. ABD- PKK/KCK-PYD/YPG İlişkileri.....	67
4.3. Suriye'de ABD- İran Gerilimi.....	68
4.4. Arap Baharı Sonrası ABD'nin Suriye'deki Stratejik Çıkarları.....	69
BÖLÜM 5: SURIYE'DE ABD-RUSYA REKABETİNİN ANALİZİ.....	73
5.1. Suriye'de ABD ve Rusya'nın Rekabeti.....	73
5.2. Suriye'de ABD ve Rusya'nın İş Birliği Alanları.....	77
SONUÇ.....	79
KAYNAKÇA.....	83
TURNİTİN RAPORU.....	104
ÖZGEÇMİŞ.....	112

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
RUSYA	: Rusya Federasyonu
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
DEAŞ	: Devlet'ül Irak ve's Şam
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
PKK	: Partiya Karkerên Kurdistanê (Kürdistan İşçi Partisi)
KCK	: Koma Civakên Kurdistanê (Kürdistan Topluluklar Birliği)
PYD	: Partiya Yekîtiya Demokrat (Demokratik Birlik Partisi)
YPG	: Halk Koruma Birlikleri
BMGK	: Bileşmiş Milletleri Güvenlik Konseyi
BM	: Bileşmiş Milletler
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
TASS	: Telegrafne Agentsva Sovyetskova Soyuzu (Sovyetler Birliği Telgraf Haber Ajansı)
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
SMDK	: Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu
AB	: Avrupa Birliği
FKH	: Fırat Kalkanı Harekâtı
FETÖ	: Fetullahçı Terör Örgütü

GK

: Güvenlik Konseyi

Güvenlik Konseyi

GİRİŞ

Amerika Birleşik Devleti (ABD) ve Rusya Federasyonu'nun (Rusya) rekabeti İkinci Dünya Savaşı'nın bitimi sonrası başlamıştır, savaş sonrası uluslararası sistemde Doğu ve Batı Blokları oluşmuştur, doğu bloğunun askeri gücünü Varşova Paktı oluştururken Batı Blokunun askeri gücünü NATO oluşturmuş ve iki güç arasında Soğuk Savaş dönemi başlamıştır. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla, ABD sistemdeki tek süper güç olarak kalmış ve sistem tek kutuplu bir hale gelmiştir. ABD'nin uluslararası sistemi tek başına kontrol eder duruma gelmesi ABD-Rusya ilişkilerini etkilemiştir. Rusya'da Vladimir Putin'in 2000 yılında iktidara gelmesi sonrası ise Rusya- ABD ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır, Putin döneminde Rusya uluslararası sistemde tekrar büyük güç olma yoluna girmiştir. Rusya'nın aktif dış politika dönemine girmesinin en önemli göstergelerden biri Rusya'nın Arap Baharı sonrası Ortadoğu politikası olmuştur.

Ortadoğu'daki ABD-Rusya rekabeti Soğuk Savaş döneminden bu yana devam etmektedir. Arap Baharı sonrası dönemde bu iki büyük gücün Ortadoğu'daki rekabeti daha fazla artmış, özellikle Suriye iç savaşı örneğinde bu rekabet açık bir şekilde görülmüştür. Bu çalışmada, Arap Baharı sonrası Suriye'deki ABD ve Rusya'nın rekabeti, bu rekabetten doğan sonuçlar ve rekabetin Suriye iç savaşı veya Suriye olaylarının seyrini nasıl şekillendirdiği neorealizm teorisi çerçevesinde açıklanmaya çalışılacaktır. Bu çalışmada, neorealizm teorisinin Arap Baharı sonrası Suriye olaylarını en kapsamlı açıklayan çerçeveyi sunduğu değerlendirilmektedir. Suriye krizini Neorealizm de yer alan; uluslararası sistemin anarşik olması, güç dengesi, güvenlik ve devletlerin akılcı hareket etmeleri çerçevesinde yapılar ve failler olarak incelediğimizde uluslararası sistemin yapısı (yapılar) ve Suriye olaylarını etkileyen güçleri (failler) ayrı ayrı analiz edilerek bir sonuca varılmaya çalışılacaktır.

Arap Baharı sonrası Suriye olaylarının seyrini etkileyen iki ana büyük güç ve bu güçler etrafında hareket eden diğer aktörler çalışma kapsamında analiz edilmektedir. Bu çerçevede, bir taraftan Rusya ve onun ekseninden hareket eden; Suriye, İran, Irak, diğer taraftansa ABD ve onun politikasına uygun şekilde hareket eden Koalisyon Güçleri, İsrail, Körfez ülkeleri ve Ürdün ana failler olarak görülmüştür. Arap Baharı 2010 yılının başlarında Arap dünyasında başlayan hükümetler karşıtı protesto, gösteri ve silahlı çatışmalardır. Gösteriler totaliter rejimler

ve yaşam koşullarının kötüleşmesi nedeniyle başlamıştır (Bingöl, 2013). Gösteriler ilk önce Tunus'ta başlamış daha sonra; Libya, Mısır, Yemen, Suriye ve Bahreyn'e genişlemiş, Arap Baharı sonucunda; Tunus'ta Zeynel Abidin Bin Ali, Libya'da Muammer Kaddafi, Mısır'da Husni Mubarak ve Yemen'de Ali Abdullah Salah devrilmiştir. Arap Baharının gösterileri sırasında en popüler slogan "Halk Rejimi Devirmek İstiyor" sloganı olmuştur.

Suriye'de olaylar ilk başta; alım gücünün yetersizliği, fakirlik, hayat pahalılığı, temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, olağanüstü hâl kanununun uygulanması ve yakıt krizi gibi iç meseleler nedeniyle başlamış fakat kısa bir süre sonra Suriye'nin jeopolitik konumu ve bölgesel ve küresel güçlerin stratejik çıkarları sebebiyle bölgesel ve uluslararası güçlerin rekabet ettiği bir alana dönüşmüştür. Suriye savaşı sırasında Rusya Suriye rejimine silah yardımı ve ekonomik yardım sağlamış ABD ise muhalifleri desteklemiş, ABD ve Rusya Suriye'de bazı dönemlerde iş birliği de yapmışlar, her iki büyük güç Suriye'de kimyasal silahların yok edilmesi, terör örgütlerine yönelik ortak operasyonlar ve Türkiye'nin Suriye'deki operasyonları sırasında ortak hareket etmişlerdir.

2011 yılından beri devam eden Suriye krizinde henüz bir siyasi çözüme ulaşılmış değil, ilk önce Suriye muhalefetiyle Suriye rejimi arasında başlayan bu kriz uluslararası kriz boyutuna ulaşmış, uluslararası güçlerin doğrudan müdahale ettiği, başta ABD ve Rusya'nın Suriye'de askeri üsler kurarak kendi çıkarlarını korumaya çalışmışlar, iki büyük güç arasındaki Suriye'deki çıkar mücadelesinin sonu gelmemesi sebebiyle Suriye krizinde henüz çözüme kavuşulmuş değildir. Rusya 2011 yılında itibaren Suriye rejimine askeri ve siyasi destek sağlamış, 2015 itibariyle Rusya DEAŞ'ile mücadele adı altında Suriye'de doğrudan askeri müdahalede bulunmuş, Rusya Suriye müdahalesi sonrası DEAŞ hedeflerini bombalamış olsa da kendi çıkarlarını korumak ve Suriye rejimini hayatta tutmak için Suriye muhalefeti ve sivilleri de hedef almış, Rusya müdahalesi sonrası Suriye rejimi Rusya desteğiyle Suriye'nin birçok bölgesini Suriye muhalefetinden geri almış ve sahada ciddi oranda güçlenmiştir.

Tarih boyunca çok sayıda savaşın yaşandığı Ortadoğu bölgesi batı güçleri, ABD ve Rusya'nın çıkar mücadelesi alanına dönüşmüş, uluslararası sistem yapısında yaşanan gelişmelere göre de Ortadoğu'daki çıkar mücadelesi şekillenmiş, Soğuk Savaş dönemi boyunca Ortadoğu SSCB ve ABD'nin rekabet alanına dönüşmüş, İkinci

Dünya savaşından sonra Suriye'yi ele geçirmek isteyen ABD Suriye'de çeşitli girişimlerde bulunmuş fakat SSCB ile Suriye arasında imzalana anlaşmalar sonucu Suriye soğuk savaş dönemi boyunca SSCB yanlısı hareket etmiştir. SSCB dağılması sonrası ABD tek başına uluslararası güç haline gelmiş, bu dönemde Suriye'de ABD'ye yakınlaşmaya çalışmıştır. 2000 sonrası Rusya tekrar uluslararası güç olma pişine koşmuş, Ortadoğu'da yeniden aktif dış politika yürütmeye başlayan Rusya Arap Baharı sürecinde Ortadoğu'daki rejim değişikliklerin kendi çıkarlarını tehdit eder durumunda olduğunu görmüş ve Rusya yanlısı olan rejimleri desteklemiş, Suriye rejimine destek veren Rusya Suriye rejiminin ayakta kalmasını sağlayarak Suriye'deki çıkarlarını korumuştur.

Arap Baharıyla birlikte Ortadoğu'da, özellikle Suriye'deki ayaklanmalar ABD ve Rusya'nın rekabetine neden olmuştur (Özcan, 2020). ABD Suriye savaşında doğrudan müdahale yerine vekalet savaşı yürütmüş, PKK/PCK'nın Suriye kol olan PYD/YPG güçlerini desteklemiş (Erol, Çelik 2018:29) ve Suriye'de bulunan petrol kaynaklarını kontrolü altına almıştır. Bunun karşısında Rusya, Suriye rejimi güçleri ve ona yandaş olan devlet dışı örgütleri desteklemiştir, bu rekabet Türkiye'nin Suriye politikasını da etkilemiş, Suriye savaşının seyrini değiştirmiştir. Bu savaşta Rusya gücünü denemiş ve ABD'nin tepkisini ölçmüş ayrıca Rusya'yı cesaretlendirerek Uluslararası sistemde ABD karşısında durmasına Ukrayna savaşıyla uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye atmasına sebep olmuştur (Mustafa,2022).

Uluslararası ilişkiler teorisi uluslararası olayların neden meydana geldikleri gibi sonuçlarını da açıklamaya çalışır ayrıca Ülkelerin davranışlarını ve dış politika anlayışlarının sebeplerini anlamlandırmamıza yardımcı olur, dünyadaki tüm Devletlerin dış politikaları ve Uluslararası kuruluşların varoluşunun temelinde de teori yatar. Uluslararası ilişkiler teorileri tıpkı bir lens veya gözlük gibi dünyayı farklı biçimlerde anlamamıza yardımcı olur. Bu çerçevede, ABD ve Rusya rekabeti neorealizm teorisi çerçevesinde açıklanmaya çalışılacaktır. Neorealizm teorisi Realizm teorisini eleştiren ve onun devamı niteliğini taşıyan bir teoridir. Bu teori güç unsurunu farklı bir şekilde tanımlamaktadır. Klasik realizm gücü askeri güç, savaş ve çatışma şeklinde tanımlarken neorealizme göre askeri gücün yanında; ekonomik, jeopolitik ve Kültürel coğrafya gücü gibi unsurlarda önemlidir. Neorealizm klasik realizm gibi uluslararası sistem yapısının anarşik olduğunu savunmakta. Neo-

realistlere göre uluslararası çatışma insan doğasından değil uluslararası sistemin yapısından ortaya çıkmaktadır (Waltz,1988:18).

Bu çalışmada, Rusya ve ABD Ortadoğu'da ve özellikle Suriye'de ekonomik, jeopolitik ve Kültürel coğrafya gücünü arttırmak için Suriye'de rekabet halinde olduklarını, her iki tarafın da Suriye'de silah satışı gerçekleştirerek ekonomik gücünü arttırdığı değerlendirilmektedir. Suriye'nin jeopolitik konumu Rusya ve ABD'nin rekabetini arttırmaktadır. Uluslararası sistem yapısı bakımında Rusya ve ABD'nin uluslararası sistemde sürekli rekabet halinde olduklarını, ABD'nin tek kutuplu yapıyı korumaya çalışırken Rusya çift kutuplu ve çok kutupluluğu savunmaktadır.

Bu araştırmada Rusya ve ABD'nin devam eden Suriye sorunundaki rekabeti incelenecektir. Soğuk Savaş sonrası Rusya uluslararası olaylar karşısında daha pasif durumundayken Suriye olayları sonrasında Rusya bölgede tekrar aktif olmaya başlamıştır. Araştırma Rusya'nın Suriye ayaklanmalarıyla birlikte Ortadoğu'daki varlığını güçlendirerek uluslararası alanda ABD'ye rakip konumuna geldiği, bu durumun Ortadoğu'yu ve dünyayı etkilediğini, Rusya'nın tek kutuplu dünyayı yıkarak yeni bir uluslararası sistem yaratma peşinde olduğunu ve bu durumda Suriye'nin sadece bir başlangıç yeri ve örneği olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu çalışmada şu ana soru sorulacaktır; Arap Baharı Sonrası 2011-2023 arası dönemde, Ortadoğu'da ABD ve Rusya arasındaki rekabet Suriye olaylarının seyrini nasıl şekillendirmiştir? bu ana soruya şu altı başlıklı soruları sorulacaktır:

1. Neorealizm teorisi çerçevesinde Suriye'deki ABD ve Rusya rekabeti nasıl açıklanır?
2. Ortadoğu'daki ABD Rusya rekabeti tarihsel süreçte nasıl şekillenmiştir?
3. Arap Baharı sonrası ABD ve RUSYA 'de nasıl bir ulusal güvenlik stratejisi izlenmiştir?
4. ABD ve Rusya'nın Arap Baharına bakış açıları nasıl olmuştur?
5. Arap Baharı sonrası ABD ve Rusya Suriye'de nasıl bir dış politika izlemiştir?
6. Suriye'deki ABD ve Rusya rekabeti yeniden bir Soğuk Savaş başlangıcı olarak değerlendirilebilir mi?

7. ABD ve Rusya Suriye’de işbirlikçi mi yoksa rekabete dayalı bir politika mı izlediler?

Çalışmada ABD ve Rusya’nın Suriye’deki politikaları ve tarihsel süreçten bahsedildiği için, daha önce konuyla ilgili İngilizce, Arapça ve Türkçe dillerinde yapılan araştırmalar, kitaplar, makaleler, dergiler, köşe yazıları, gazeteler, resmi haber siteleri ve resmi kurumların paylaşımları incelenmiş ve nitel veri yöntemi kullanılmıştır.

Tezin Giriş bölümünde Arap baharı süreci, Suriye’de Rusya ve ABD rekabeti, araştırmanın; amacı, kapsamı, önemi, yöntemi ve araştırma problemleri ele alınmış, tezin ana çerçevesi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Tezin Birinci Bölümünde ise; Suriye’nin kuruluşu, tarihi, Fransız mandası dönemi Suriye, Baas rejiminin askeri darbe sonucu ele geçirdiği Suriye rejimin değişim süreçlerinden bahsedilmiş, Birinci Bölümde ayrıca Tarihsel süreç içerisinde ABD ve Sovyet Rusya’nın Suriye’de nasıl bir dış politika izledikleri, tarihsel süreçte ABD Rusya rekabetinin Suriye’de ne tür sonuçlar doğurduğu, ABD ve Rusya’nın Suriye rejimiyle yaptığı anlaşmaları konuları ele alınmıştır.

Tezin İkinci Bölümünde tezi teorik çerçevesi oluşturulmuş, neorealizm teorisinin Suriye olaylarını açıklayan en iyi teori olduğu sonucundan yola çıkarak; neorealizm teorisi açıklanmış, neorealizm teorisin çerçevesinde Suriye’de faaliyet gösteren ve Suriye krizinin seyrini şekillendiren önde gelen bölgesel ve küresel aktörler hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Tezin Üçüncü Bölümünde Arap Baharı sonrası süreçte Rusya’nın Suriye’de nasıl bir dış politika izlediği, 2015 yılında Rusya’nın doğrudan Suriye müdahalesinin nedenler ve sonuçları, Suriye’de Rusya ve ABD arasında üs kurma yarışları ve Rusya’nın Suriye’de inşa ettiği askeri üsler, Suriye’de ABD ve Rusya arasında yaşanan rekabet, Rusya’nın PKK/KCK-PYD/YPG ilişkileri ve Rusya’nın Suriye Türkmenleri politikası hakkında bilgiler derlenmiştir.

Tezin Dördüncü bölümünde ise ABD’nin Arap Baharı sürecindeki Suriye politikası; Obama, Trump ve Biden dönemlerinde ABD’nin Suriye’de izlediği dış politika yöntemleri; ABD’nin Suriye’de kurduğu askeri üsler, ABD PKK/KCK-PYD/YPG ilişkileri hakkında detaylı bilgilerden bahsedilmiştir.

Tezin Beşinci bölümünde ise, Rusya ve ABD'nin Suriye'deki rekabet ve iş birliği alanlarından bahsedilmiş, iki güç arasındaki rekabet yorumlanarak analiz edilmiştir.

BÖLÜM 1: KISA SURİYE TARİHİ, ABD VE RUSYA'NIN TARİHSEL SÜREÇTE SURİYE POLİTİKASI

1.1. Suriye Tarihi

1.1.1. Suriye topraklarının Osmanlı Devleti'nden ayrılması

24 Ağustos 1516 tarihinde Osmanlı ordusu ile Memluk Devleti arasında Mercidabık Muharebesi gerçekleşmiş, savaş sonrası zafer elde eden Osmanlı ordusu Suriye'nin bulunduğu coğrafyayı ele geçirmiş (Khan,2021), bu bölge 1916'ya kadar Osmanlı İmparatorluğunun hakimiyetinde kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında, Araplar, savaş durumundan faydalanarak Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmalar başlatmışlar, İngiltere ile yakın ilişkiler geliştiren ve İngilizlerin desteğini alan Mekke Şerifi Şerif Hüseyin, Arapları Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmaları için kışkırtmış ve Arap coğrafyasında geniş çaplı ayaklanmalar başlatmış, 1916 yılında bağımsızlığını açıklayan Şerif Hüseyin kendisini Hicaz Kralı ilan etmiştir. İngilizler ve Şerif Hüseyin'in desteklediği Arap isyancılar 1918 yılında İngiliz birlikleriyle birlikte Şam'a girmişlerdir (Okur, 2009:139).

İngiliz casusu olan Arabistanlı Lawrence'in kışkırtmasıyla, Osmanlıya karşı ayaklanmalar yapan bir grup Arap isyancılar, Eylül 1918'de Şam'a girmişler, bunun sonucunda İngilizlerle Arap isyancılar arasında bir anlaşma imzalanmış, isyancılarla İngilizler arasında varılan mutabakat sonucu Şerif Hüseyin'in oğlu olan I.Faysal Suriye kralı ilan edilmiştir (Alpaslan& Kaştan, 2020:10). Birinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkan İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'nin topraklarını paylaşmak için aralarında gizli anlaşmalar imzalamışlar, bu anlaşmaların başında Ortadoğu topraklarının paylaşım planlarını ve haritalarını içeren, 1916 yılında gizlice imzalanan Sykes-Picot Anlaşması olmuştur (UMAR, 2002:30).

Sykes-Picot anlaşmasıyla Suriye toprakları Fransa'ya verilmiş, 1920 yılında Fransız güçleri Lübnan'ın Beyrut limanı aracılığıyla Lübnan'a girmiş, Lübnan toprakları aracılığıyla Suriye'yi kuşatan Fransız güçleri 26 Temmuz 1920'de Suriye'yi tamamen işgal etmiş ve I.Faysal sürgüne gönderilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Milletler Cemiyeti tarafından, az gelişmiş olarak tanımlanan bazı devletlerin bağımsızlıklarına kavuşana kadar, büyük devletlerin mandasına bırakılacağı ilan edilmiş, Millet Cemiyeti Osmanlıdan ayrılan Arap Devletlerini A Sınıfı manda olarak

tanımlamış, A Sınıfı manda içerisinde bulunan Suriye'yi 1922 yılında Fransa mandası olarak kabul etmiştir (Fildiş,2013:59-60).

1.1.2. Fransız mandası döneminde Suriye

24 Temmuz 1920 tarihinde Şam'a yakın olan Lübnan Dağları'nda, Han Maysalun bölgesinde, Suriye Arap Krallığı güçleriyle Fransız güçleri arasında Maysalun muharebesi veya diğer adıyla Fransa-Suriye savaşı başlamış, çatışmalar iki saat sürmüş, yoğun çatışmalar sonrası Fransız güçleri savaşı kazanarak Şam'a girmişlerdir. Suriye'de Fransız birliklerin komutanı olan Henri Gouraud, Maysalun Savaşı sonrası Suriye Arap Krallığı halkını cezalandırmak istemiş, komutan Gouraud 1920 ve 1921 yıllarında Suriye topraklarını mezhepsel ve etniksel kimliklere göre bölmek amacıyla bir sürü kararlar çıkartmış, kararlar sonucu Suriye; Şam Devleti, Halep Devleti, Aleviler Devleti, Büyük Lübnan Devleti ve Dürziler Devleti adı altında bir sürü devletçiklere bölünmüştür (Demirel,2019:76-77).

21 Temmuz 1925 tarihinde Suriye geneli ve Lübnan topraklarında Fransız güçlerine karşı Büyük Suriye İsyanı adı altında ayaklanmalar ve isyanlar başlamış, olaylar Haziran 1927 tarihine kadar devam etmiş, sonuç olarak Fransız güçleri isyanları bastırıp kontrolü ele geçirmiştir. 1930 yılında Suriye'de yeni anayasa ilan edilmiş, yeni anayasayla Suriye'nin ismi Suriye Cumhuriyeti şeklinde değiştirilmiş, yeni Suriye Cumhuriyetinde Şam, Halep ve Deyrizoor illeri Suriye Cumhuriyeti adı altında birleştirilmiştir. 1936 yılında Fransız mandasını sona erdirmek ve Suriye'ye bağımsızlığını kazandırmak için Fransızlarla Suriye Cumhuriyeti arasında bir bağımsızlık anlaşması imzalanmış, bağımsızlık anlaşmasının Fransa Parlamentosu tarafından kabul edilmemesi nedeniyle anlaşma yürürlüğe girememiştir (Kodaz,2016: 219-220).

İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya Fransa'yı işgal etmiş, bunun sonucunda Fransa'nın Vichy şehrinde yeni Fransız hükümeti kurulmuş, bu dönemde 1940- 1941 yıllarında Suriye Vichy hükümetinin kontrolü altında kalmış, İkinci Dünya savaşının devam ettiği sıralarda Suriye halkı bağımsızlık kazanmak için adım adım ilerlemeye başlamış, 1941 yılında Suriye Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etmiş fakat Fransa Suriye'nin bağımsızlığını ancak Eylül 1944'te kabul etmiştir (Öztürkci,2016:115).

1945 yılında Fransız güçlerinin Suriye'den çıkması için Suriye'nin Şam, Humus, Hama ve Lazkiye illerinde halk ayaklanmaları başlamış, ayaklanmalar sırasında Suriye'de bulunan Fransız güçleri ile protestocular arasında çarpışmalar yaşanmış, artan isyanlar sonunda Şam çevresinde bulunan Fransız güçleri Şam'ı ağır silahlarla bombalamış ve Suriye parlamentosunu ele geçirmiştir (Bolat, 2020:159). Dönemin İngiltere Başbakanı Winston Churchill'in girişimleri sonucu Şam'ın bombalanması durdurulmuş ve Fransız güçleri tekrar kışlarına dönmüştür. Daha sonra Suriye hükümeti, Fransa ve İngiltere arasında üçlü müzakere süreci başlatılmış, müzakereler sonucu 17 Nisan 1946 yılında Suriye'de bulunan Fransız güçlerinin tamamı Suriye topraklarından çekilmiştir.

1.1.3. Bağımsızlık sonrası Suriye

Fransız mandası döneminde Suriye'nin siyasi sistemi Parlamenter Cumhuriyet rejimi olarak belirlenmiş, bunun sonucu olarak 1943 yılında Parlamento seçimleri gerçekleştirilmiş, Haşim El-ataşi ve Şükrü El-Kuvvetli'nin kurduğu Suriye Ulusal Blok Partisi seçimi kazanmış ve partinin Başkanı olan Şükü El-Kuvvetli Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Bağımsızlık sonrası dönemde Suriye uzun süre siyasi ve ekonomik istikrara kavuşmamış ve çok sayıda askeri darbenin yaşandığı bir dönem olmuştur (Özdemir,2016:85).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun (BMGK) 29 Kasım 1947 tarihinde aldığı 181'nolu kararla Filistin Devletini Arap ve Yahudi Devleti olarak iki ayrı devlete paylaşılması kararlaştırılmış, 1948 yılında Filistin topraklarında İsrail Devleti kurulduğu açıklanmış, bu kararı karşı çıkan Ürdün, Mısır, Suriye, Lübnan ve Suudi Arabistan İsrail'e karşı savaş başlatmışlar. Savaş sonunda İsrail savaşı kazanmış ve Mart 1949'da Arap ülkeleri İsrail ile barış anlaşması imzalamak zorunda kalmışlardır. Suriye İsrail ile barış anlaşmasını imzalayan en son ülke olmuştur (Kemiksiz, 2018:133).

30 Mart 1949'da Suriye ordusunda askeri subay olan Hüsnü Alzaim Şükrü El-Kuvvetli'yi askeri darbeye devirmiş, askeri darbe sonrası Hüsnü Alzaim Suriye'nin Cumhurbaşkanı olmuş ve Suriye'de iktidar askerin eline geçmiştir. Hüsnü Alzaim'in Cumhurbaşkanlığı dönemi sadece 139 gün sürmüştür, 13 Ağustos 1949 tarihinde Suriye ordusunda albay olan Sami El-hinnavi yeni bir askeri darbe gerçekleştirmiş, askeri

darbe sonrası Hüsnü Alzaim öldürülmüş ve Kasım 1949'da Haşim El-Atasi Cumhurbaşkanı olmuştur (Demirel, 2019:25-27).

Haşim El-Atasi'nin de üyesi olduğu Suriye Halk Partisi Suriye'nin Irak'la birleşmesini desteklemiş, Suriye'nin Irak'la birleşmesini istemeyen General Edib Çiçekli 19 Aralık 1949 tarihinde yeni bir askeri darbe gerçekleştirmiş, askeri darbe sonrası Haşim ElAtasi Cumhurbaşkanı olarak görevine devam etmiştir. 1953-1954 yıllarında Edib Çiçekli Cumhurbaşkanı olmuş, Suriye'de artan muhalif ayaklanmaları sonucu Edip Çiçekli Suriye'yi terk edip Lübnan ve Arjantin'e seyahat etmek zorunda kalmıştır (Demirel,2019: 31-33).

Suriye Cumhurbaşkanı Şükrü El-Kuvvetli ve Mısır Cumhurbaşkanı Cemal Abdünnâsır arasında 22 Şubat 1958 tarihinde imzalanan anlaşmayla Mısır ve Suriye'nin tek bir Devlet çatısı altında birleşerek Birleşik Arap Cumhuriyetinin kurulduğunu ilan edilmiş ve Cemal Abdülnnasır Birleşik Arap Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı olmuştur. 1960 yılında her iki devletin parlamentosu ve Bakanlıkları tek çatı altında birleştirilmiştir. 28 Eylül 1961 tarihinde Suriye'de altıncı askeri darbe gerçekleştirilerek Birleşik Arap Cumhuriyetinin son bulduğu ve Suriye Arap Cumhuriyeti adı altında bağımsız bir Suriye Cumhuriyetinin kurulduğu ilan edilmiştir (Şahin & Cavlak, 2018: 164-166). 1961 askeri darbesi sonrası Nazım El-Kudsi Cumhurbaşkanı olmuş ve 8 Mart 1963 tarihinde Baas Partisi tarafından gerçekleştirilen askeri darbeye kadar Cumhurbaşkanlığı görevinde kalmıştır.

1.1.4. Birinci Baas hükümeti

7 Nisan 1947 tarihinde Mişel Eflak, Selahaddin El-Bitar ve Zeki El-Arsuzi tarafından Irak ve Suriye'de faaliyet gösteren Arap Sosyalist Baas Partisi adı altında yeni bir parti kurulmuş, parti sosyalist bir Arap Birliği kurmayı hedeflemiş, bu hedefi benimseyen Baas Partisi üyeleri ilk olarak 8 Şubat 1963 tarihinde Irak'ta askeri darbe gerçekleştirerek iktidarı ele geçirmişler daha sonra 8 Mart 1963 tarihinde 8 Mart Devrimi olarak adlandırdıkları diğer bir askeri darbeyi Suriye'de gerçekleştirilmiştir (Devlin, 1991:1398).

8 Mart darbesi günümüz Suriye olaylarını anlamamız için büyük katkı sağlamakta, darbe sonrası iktidarı ele geçiren Baas Partisi Suriye'de günümüze kadar devam eden olağanüstü hâl kanununun ilan edilmiş, ayrıca 1950 yılında yürürlüğe giren anayasa iptal edilmiş, bunların yansira Suriye'deki tüm partiler lağvedilerek tek partili

rejime geçilmiştir (Devlin, 1991: 1399). 23 Şubat 1966 tarihinde bir gurup üst düzey askeri komutan tarafından Baas partisi içinde bir askeri darbe gerçekleşmiş, darbe sonrası bakanlar kurulu tasfiye edilmiş, geçici anayasa iptal edilmiş ve yeni bir hükümet oluşturulmuştur. Askeri darbeciler tarafından bu darbe “Baas partisinin ilkelerini düzeltmek” şeklinde tanımlanmış, askeri darbe sonrası Savunma Bakanı görevine Hafız Esad getirilmiştir (Van Dam,2000:88-89).

1.1.5. Hafız Esad dönemi Suriye

Savunma Bakanı olan Hafız Esad 13 Kasım 1970 tarihinde Suriye tarihindeki son askeri darbeyi gerçekleştirerek kendini Cumhurbaşkanı ilan etmiş, Mart 1971’de Cumhurbaşkanlığını resmileştirmek için referandum yapılmasını kararlaştırmış, Mart 1973’te ise yeni anayasa yürürlüğe girmiştir (Hourani, 1997: 479). 6 Ekim 1973’te Suriye ve Mısır İsrail’e sürpriz bir saldırı gerçekleştirerek yeni bir Arap İsrail savaşı başlamış, üç hafta süren savaş sonucunda Mısır ve Suriye planladıkları başarıyı elde edememiş, İsrail ise savaşta kazançlı çıkmış, 1967 yılında ele geçirdiği Suriye’nin Golan Tepelerini ve Mısır’ın Sina Yarımadasını kontrol etmeye devam etmiştir. (Gözübüyük, 2022:49).

1975 yılında Lübnan’da iç savaş başlamış, 1976 yılında Lübnan iç savaşının şiddetlenmesi sonrası Lübnan Cumhurbaşkanı Elias Sarkis Suriye’den askeri destek talep etmiş ayrıca Arap Birliği de Lübnan iç savaşının sonlandırılması için Suriye’den destek talep etmiştir. Lübnan Cumhurbaşkanı ve Arap Birliği’nden tam yetki alan Hafız Esad Lübnan’a 40000 asker göndermiş, Suriye’nin Lübnan’daki askeri varlığı 2005 yılına kadar devam etmiş, bu süreçte Suriye Lübnan’ın içişlerine müdahale ederek Lübnan’ın tamamen Suriye’nin kontrolüne geçmesini istemiştir (Moqatel.com, 2022).

1982 yılında Suriye’nin Müslüman Kardeşleri Hafız Esad karşıtı geniş çaplı ayaklanma başlatmışlar, ayaklanmalar o dönem Müslüman Kardeşlerin ağırlıklı olarak bulunduğu Hama ilinde yoğunlaşmış, ayaklanmaları bastıramayan o dönemin Suriye Genel Kurmay Başkanı, Hafız Esad’ın kardeşi ve Saraya El-Difaa isimli birliğin genel komutanı olan Rifat Esad Hama ilini bombalama talimatı vermiş, bombalama sonra Hama ilinde binlerce kişi hayatını kayıp etmiştir (Akıncı, 2022:55).

1984 yılında Hafız Esad’ın kardeşi Rifat Esad, Hafız Esad’ın kalp krizi geçirmesi ve hastaneye kaldırılmasından faydalanarak, Suriye’de yeni bir askeri

darbeye kalkışmayı planlamış, Hafız Esad'ın sağlık durumunun iyi olması sonucu askeri darbe girişimi başarısız olmuş, başarısız olan darbe girişim sonrası Rıfat Esad sürgüne gönderilmiştir (Atlıoğlu, 2006:25). 1998 yılında Suriye'de Halk Meclisi seçimleri yapılmış, seçim sonucunda Baas Partisinin de içinde bulunduğu Suriye Ulusal İlerici Cephe meclisteki çoğunluğu elde etmiş, 1999 yılında ise Hafız Esad'ın yeniden Cumhurbaşkanı seçilmesi için referandum yapılmış, referandum sonrası Hafız Esad yeniden Cumhurbaşkanı olmuştur (Okur& Salık, 2016: 60). 1999 yılında Suriye İstihbaratı tarafından Şam ve Lazkiye'de bulunan Rıfat Esad yanlısı şahıs ve şirketlere geniş çaplı operasyon başlatılmış, bunun sonucu Rıfat Esad yanlısı şahıslarla Suriye Güvenlik Birimleri arasında Lazkiye ilinde çatışmalar yaşanmış, çatışmalar sonrası Rıfat Esad yanlısı şahıslar tarafından yönetilen Lazkiye Limanı Suriye Güvenlik Güçlerinin kontrolüne geçmiştir (George, 2003: 115).

Hafız Esad, 10 Haziran 2000 yılında 30 yıllık iktidar dönemi sonrası vefat etmiş, vefat etmesinden hemen sonra Suriye Halk Meclisi tarafından Suriye anayasasında değişiklikler yapılarak Cumhurbaşkanı aday olma yaşını 40 yaşından 34 yaşına düşürmüştü, anayasal değişiklikle birlikte Hafız Esad'ın oğlu Beşşar Esad'ın Cumhurbaşkanı aday olmasının önünde herhangi bir engel kalmamıştır. 10 Temmuz 2000 yılında ise Beşşar Esad tek aday olarak Cumhurbaşkanlığı referandumuna girmiş, referandum sonrası %97,29 evet oyu alarak Suriye Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir.

1.2. ABD'nin Tarihsel Süreçte Suriye Politikası:

Birinci Dünya Savaşı sonrası galip olan devletler tarafından Paris Barış Konferansı düzenlenmiş, 1919 yılında düzenlenen konferans sırasında o dönemin ABD Başkanı olan Woodrow Wilson tarafından Suriye ve Filistin'in sınırlarının saptanması için King-Crane isimli komisyon oluşturulmuş, komisyon tarafından 10 Haziran- 21 Temmuz 1919 tarihleri arasında Suriye'ye ziyaretler yapılarak ABD yönetimine Suriyelilerin bir devlet istedikleri raporu sunulmuştur (Cooper, 2021: 01). ABD o dönem Suriye'ye önem vermesinin başlıca sebebi devlet vaatlerinden ziyade Suriye'nin stratejik konumu ve petrol zengini Körfez ülkeleriyle Akdeniz arasındaki önemli konumu nedeniyle olmuştur.

1946 yılında Suriye'nin Fransızlardan bağımsızlığını kazanması için ABD büyük rol oynamış ve ABD'nin desteğiyle Suriye bağımsızlığını kazanabilmiş, aynı yıl ABD Suriye'nin Başkenti Şam'da bir konsolosluk açma kararı vermiş ve bu şekilde

iki ülke arasındaki ilk resmi diplomatik ilişkiler başlamıştır. Ayrıca 1947 yılında ABD Suriye'nin toprak bütünlüğünü, egemenliğini ve bağımsızlığını tanımıştır. Suriye 1945 yılında ABD tarafından kurulan Birleşmiş Milletleri (BM) desteklemiş ve aynı yıl Anlaşmasını imzalayan ülkelere biri olmuştur (Orhan,2009:2).

İkinci Dünya Savaşının bitimi ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'ile Soğuk Savaşın başlaması sonrası ABD Suriye'ye büyük önem vermeye başlamıştır. Suriye'nin coğrafi konumu, batısında Akdeniz, kuzeyinde SSCB tehdidi karşısında ABD'nin önemli bir müttefik olan Türkiye, güneybatısında ABD'nin Ortadoğu'daki en önemli müttefiki olan İsrail'in bulunması o dönemin ABD Başkanı olan Harry S.Truman (8 Mayıs 1884- 26 Aralık 1972)'in Suriye'ye ilgisinin artmasının başlıca sebebi olmuştur. Truman'ın o dönem Suriye'ye önem vermesinin diğer bir sebebiyse Suudi Arabistan 'dan Avrupa ülkeleri ve ABD'ye ucuz maliyetle ve kısa yolla petrol aktarımının sağlanması amacıyla yapılması planlanan Tapline isimli boru hattı projesi olmuş, ABD bu projenin Suriye'den geçmesini istemiş fakat o dönem başlayan Arap İsrail sorunu buna engel olmuştur (Karkazis, Vidakis, & Baltos,2014:110).

Tapline projesinin hayata geçirilmesi için ABD desteğiyle kurulan Tapline şirketi Lübnan ve Ürdün'le anlaşma imzalayabilmiş fakat Suriye ikna olamamış, o dönemde Suriye'de yaşanan askeri darbeler ve iç istikrarsızlık bu anlaşmanın imzalanmasına engel olmuş ayrıca ABD'nin Filistin meselesi karşısındaki İsrail'i destekleme tavrı Suriyelilerin ABD karşısında karşı tavır almalarına sebep olmuştur. Ayrıca Truman SSCB'nin Suriye'de bulunan sol partileri destekleyerek Suriye'yi kontrol altına almasında korkmuştur. Tüm bu sebeplerden ötürü ABD Suriye'deki askeri darbeleri desteklemiş ve özellikle 30 Mart 1949'da Suriye ordusunda askeri subay olan Hüsnü Alzaim'e her türlü desteği sağlamıştır. Hüsnü Alzaim askeri darbe sonrası ABD 'ile Tapline anlaşmasını imzalamıştır (Öztürkci,2020: 237-238).

Bu dönemde Truman'ın asıl amacı Soğuk Savaş döneminde SSCB'yi çevreleme planı olmuş, bu plan Truman Doktrini olarak adlandırılmış, Truman doktrininde SSCB'yi çevrelemek için Sovyet tarafından tehdit edilen ülkelere ABD tarafından destek sağlanacağını açıklanmış, Truman bu amaçla Türkiye ve Yunanistan'a destek sağlamıştır (Akkor, 2017:6-7). 5 Ocak 1957 tarihinde o dönemin ABD Başkanı Dwight D.Eisenhower tarafından Eisenhower doktrini açıklanmış, bu doktrinle Eisenhower Ortadoğu'da Kominizim tehdidini önlemek için Ortadoğu

lkelerine askeri ve ekonomik yardım yapacağını vaat etmiştir. Bu doktrin sonrası Ortadoğu’da iki cephe ortaya çıkmış, bir kısım ülkeler bu doktrini kabul ederken, Mısır ve Suriye bu doktrini kabul etmemişler, bunun sonucu ABD Suriye’de iktidar değişikliği için planlar yaptığı idea edilmiştir (etinkaya, 2019: 9-10).

26 şubat 1957 tarihinde Suriye’de askeri darbe hazırlığında oldukları ideasıyla bir dizi üst düzey askeri yetkili ve siyasetçi gözaltına alınmış, gözaltına alınan şahışların ABD, Batı ve Irak’ın desteğiyle Suriye’de askeri darbe gerçekleştirme planı içerisinde oldukları ileri sürülmüş ayrıca Suriye medyasında Ürdün’deki ABD’li diplomatların Suriye’de bir askeri darbeyi planladıkları ileri sürülmüş, bunun sonucu şam’da bulunun 3 ABD’li diplomat *person non grata*/istenmeyen kişi ilan edilmiştir, bunun sonucu ABD’de Washington’da bulunan Suriye Büyükelçisi ve bir diplomatı *person non grata* ilan etmiştir (Baş,2019:96). 22 Mart 1957 tarihinde Bermuda adasında ABD ’ile Britanya arasında bir görüşme gerçekleştirilmiş, görüşme sırasında alınan kararlar arasında Suriye’ye ekonomik yaptırımlar uygulamak olmuştur (Laçiner,2001: 38-39). Batı lkeleri ve ABD tarafından Suriye’ye uygulanan yaptırımlar sonucu buğday, un ve diğer temel gıdaların ihracatında sıkıntılar yaşanmıştır.

ABD ve Batı yaptırımlarına maruz kalan Suriye batıyla ilişkilerini gözden geçirerek SSCB’ile yakınlaşmaya başlamış, Suriyeli bir heyet siyasi ve ekonomik anlaşmalar yapmak maksadıyla SSCB’ye resmi ziyaret gerçekleştirmiş, görüşmeler sonucu 6 Ağustos 1957 tarihinde SSCB’ile Suriye arasında askeri ve ekonomik anlaşmalar imzalandığı açıklanmıştır (Turgut, 2020:6). SSCB’ile imzalanan bu anlaşma sonrası Türkiye Sovyet tehdidiyle karşı karşıya kaldığını fark etmiş, Sovyet tehlikesini fark eden dönemin Cumhurbaşkanı Adnan Menderes İstanbul’da; Irak Kralı II.Faysal ve Ürdün Kralı Hüseyin Bin Talal’ile görüşmeler gerçekleştirmiş, görüşmelere ABD Dışışleri Bakan Yardımcısı Loy Henderson de katılmış, ayrıca dönemin ABD Ankara Büyükelçisini ağırarak Türkiye’nin SSCB’ile Suriye arasında imzalanan bu anlaşmadan rahatsızlığını dile getirmiştir (Kıyan, 2022:228).

Bu gelişmeler sonrası Türkiye Suriye sınırına 50 bin asker yerleştirmiş ayrıca Suriye sınırında ABD ve Türkiye uçakları devriye uçuşları gerçekleştirerek defalarca Suriye hava sahasını ihlal etmişler ve Suriye ile Türkiye ABD ve SSCB’nin kışkırtmalarıyla savaş eşiğine gelmişler (Brecher & Wilkenfeld,1997: 345).Suriye hava sahasını ihlal eden ABD ve Türkiye uçakları sonrası gerginlik tırmanmış, artan

gerginlik sonucunda SSCB'nin dönemki Başkanı Nikita Kruşçev Suriye'ye herhangi bir saldırı durumunda Sovyetlerin nükleer başlıklı füzeleri kullanmaktan çekinmeyeceğini açıklamış, buna karşılık olarak, ABD Başkanı Türkiye'ye herhangi bir saldırı durumunda ABD'nin SSCB'ye saldıracağını açıklamıştır (Brecher & Wilkenfeld,1997: 346).

Suudi Arabistan'ın arabuluculuğu, Suriye'nin konuyla ilgili BM'ye yaptığı şikayetini geri çekmesi, Nikita Kruşçev'in Türkiye'nin Moskova Büyükelçiliğine sürpriz ziyaret gerçekleştirerek barıştan yana olduğunu açıklaması krizinin sonlanmasında etkili rol oynamış, sonuç olarak Türkiye sınırdaki askerlerini çekerek iyi niyet gösterisi sunmuş ve kiriz sonlanarak iki ülke arası normalleşmeye başlamıştır ((Baş,2019:104-106).Yaşanan bu kriz sonrası Suriye SSCB'ye daha fazla yakınlaşmış, Sovyetlere yakınlığı bilinen Suriye ve Mısır 1958 yılında Birleşik Arap Devleti adı altında birleşmişler, bu birleşme 1961 yılına kadar devam etmiştir.

ABD'nin Suriye politikasını etkileyen diğer bir unsur ise Arap-İsrail savaşları olmuş, Arap-İsrail savaşları sırasında SSCB Arap ülkelerini desteklerken ABD İsrail'in yanında durmuş ve İsrail'e her türlü destek sağlamıştır, bu savaşlarda da ABD Sovyet rekabeti etkili olmuştur. Kasım 1947'de BMGK de oylamaya sunulan Filistin'i Yahudi ve Arap Devleti olarak iki devlete paylaşma kararı ABD desteklenmiş, bu plan 14 Mayıs 1948 tarihinde BM tarafından kabul edilmiştir. Planın kabul edilmesi sonrası ABD İsrail'i desteklerden SSCB Araplara destek sağlamıştır (Duran,2021:56-57).

1962 yılında Küba Füze Krizi başlaması sonrası yeni bir dünya savaşını engellemek maksadıyla ABD ve SSCB birbirine yakınlaşmaya başlamışlar, yakınlaşma sonucu 1963 yılında iki ülke arasında bir dizi anlaşmalar imzalanmıştır (Ekmen,2021:100-101). Arap-İsrail meselesi bu görüşmelerin konusu dışında kalmış, bu nedenden ötürü Arap-İsrail sorunu devam etmiş ve 1967 yılında yeniden Arap-İsrail savaşı başlamıştır. 1967 savaşının başlıca nedeni SSCB'nin, İsrail'in Suriye'ye saldırı hazırlığı içerisinde olduğuna dair, Mısır'a gönderdiği bilgi olmuştur (Armaoğlu,1989:200).

ABD'de 1969 yılında Başkan olan Richard Nixon, Nixon doktrini adı altında yeni bir doktrin ilan etmiş, bu doktrinle ABD'nin dost ve müttefik ülkelerin kalkınmasına ve savunmasını geliştirmesine yardımcı olacağı fakat ABD'nin artık dünyanın jandarma Devleti pozisyonunda kalmayacağı ve sadece müttefik devletlere

yönelik bir nükleer tehdit durumunda nükleer koruma sağlanacağı ilan edilmiş ayrıca devletler arası barış ve güvenliğin tesisi için barış görüşmelerine önem verileceği vurgulanmıştır (Nixon, 1969: 901-909). Nixon dönemi Arap-İsrail ilişkileri ve bu çerçevede ABD'nin Suriye politikası incelendiğinde, Nixon liderliğindeki ABD tarafından 1973 yılında patlak veren Arap-İsrail savaşında, çatışmaların sonlandırılması için arabuluculuk görüşmeleri gerçekleştirilmiş, bu maksatla dönemin ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger Arap-İsrail çatışmalarını sonlandırmak için bölge ülkelerini ve Suriye'yi ziyaret ederek arabuluculuk görüşmeleri gerçekleştirmiştir (Bakke & Waage, 2018: 48).

Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger 1973 yılında Arap-İsrail savaşının durumunu görüşmek üzere Şam'a resmi ziyaretleri gerçekleştirmiş ve Hafız Esad ile barış müzakerelerini yürütmüş, yürütülen müzakereler sonucu ABD arabuluculuğuyla 5 Haziran 1974'te Suriye ile İsrail arasında Kuvvetlerin Çekilme Anlaşması imzalanmış, bu anlaşmayla İsrail savaş sırasında işgal ettiği Suriye topraklarından geri çekilmeyi kabul etmiş fakat 1967 yılında işgal edilen Golan tepeleri bu anlaşmanın kapsamı dışında bırakılmıştır (Bakke & Waage, 2018: 48-51).

ABD Başkanı Nixon Suriye ile İsrail arasında imzalana Kuvvetlerin Çekilme Anlaşması sonrası 15 Haziran 1974 tarihinde ABD Dışişleri Bakanı Kissinger'ile birlikte resmi ziyaret gerçekleştirerek Hafız Esad ile ikili görüşmeler gerçekleştirmiş, görüşmeler sırasında imzalanan anlaşmanın detayları ve İsrail ile Suriye'nin ateşkese uyumu konuları görüşülmüştür (Bakke & Waage, 2018: 71-72). 1977 yılında ABD Başkanı olan Jimmy Carter Arap-İsrail çatışması konusunda Hafız Esad'ı Washington'a davet etmiş, Hafız Esad ise görüşmelerin ABD veya NATO üyesi Devletler yerine Suriye veya tarafsız bir ülkede olmasını önermiş, taraflar arasında görüşmelerin İsviçre'nin Cenevre İlinde olması kararlaştırılmış, sonucunda Jimmy Carter ve Hafız Esad 1977 yılında Cenevre'de Arap-İsrail meselesini görüşmek için ikili müzakere yürütülmüştür. Bu görüşmeler ABD lideri ile Suriye Cumhurbaşkanı arasında gerçekleşen ikinci üst düzey görüşme olmuştur (Carter, 2007:73).

1981 yılında ABD Başkanlığına Ronald Reagan seçilmiş, Reagan döneminde de İsrail Barış Süreci görüşmeleri devam etmiş, 1982 yılında İsrail Lübnan'a saldırmış, 10 Haziran 1982 tarihinde İsrail askerleriyle Suriye askerleri arasında Lübnan'ın Sultan Yakıp bölgesinde çatışmalar yaşanmış, bu çatışmalar sonucu Suriye Lübnan'daki asker sayısını arttırmış, Lübnan'da Suriye asker sayısının artması sonucu

ABD ile Suriye ilişkilerinde gergin bir dönem yaşanmıştır (Andersson & Waage,2020: 669-670). 23 Ekim 1983 tarihinde Lübnan'da bulunan ABD ve Fransız askerlerinin binasına bombalı saldırı düzenlenmiş, saldırı sonrası 241 ABD'li ve 58 Fransız asker hayatını kayıp etmiş, saldırının Suriye tarafından desteklenen ve Lübnan'da bulunan Hizbullah veya diğer adıyla İslami Cihad örgütü tarafından gerçekleştirildiği ileri sürülmüş, bu saldırı sonrası ABD Suriye ilişkileri durma noktasına gelmiştir (Andersson & Waage,2020: 665).

1988 yılında ABD Dışişleri Bakanı George Shultz Ortadoğu barış sürecini hızlandırmak ve Lübnan İsrail barış sürecini görüşmek amacıyla Suriye ve Ürdün'e bir ziyaret gerçekleştirmiş, ziyareti sırasında Suriye Dışişleri Bakanı Faruk el-Sharaa ve Hafız Esad'ile ikili görüşmeler gerçekleştirmiş, görüşmeler sonrası taraflar arasında herhangi bir anlaşma sağlanamamıştır (The New York Times.1988). 2 Ağustos 1990 tarihinde Irak güçleri Kuveyt'e savaş başlatmış, 2 gün süren savaş sonucunda Irak 04/08/1990 tarihinde Kuveyt topraklarının tamamını ele geçirmiş, 08 Ağustos 1990 tarihinde ise Irak Kuveyt'i kendi toprağına kattığı ve Kuveyt'te faaliyet gösteren tüm ülkelerin Büyükelçiliklerini kapattığını açıklamıştır (Arı,2012:575).

Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi sonrası ABD öncülüğünde, Irak güçlerini Kuveyt'ten çıkartmak için, 32 Devletin katılımıyla 960000 kişilik Koalisyon Güçleri oluşturulmuş, Koalisyon güçlerinin içerisinde ABD'nin yanında Suriye'de yer almış bu durum ABD ile Suriye'nin yakınlaşmasına sebep olmuştur. Suriye'nin ABD ile yakınlaşmasına; Soğuk Savaş'ın bitmesi, SSCB'nin dağılması, çift kutuplu yapının bitmesi ve Dünyanın tek kutuplu olması ekili olmuştur (Mercan, 2011:47).Koalisyon Güçlerinin Kuveyt'e girmeden önce 23/11/1990 tarihinde, Hafız Esad, dönemin ABD Başkanı George Bush veya diğer adıyla Baba Bush 'ile Cenevre'de bir araya gelmiş, iki lider arasındaki görüşmede; Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi, Kuveyt'in kurtarılması için Koalisyon Güçlerinin oluşturulması, Suriye'nin Koalisyona destek olması ve Arap-İsrail sorunları görüşülmüştür (Segev, 2002:115).

1993 yılında ABD Başkanlığına Bill Clinton seçilmiş, Clinton Arap-İsrail arasındaki barış sürecinde ve İsrail ve Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) arasında 13 Eylül 1993 tarihinde imzalanan Oslo Barış anlaşması sırasında büyük rol oynamıştır (Celso, 2003:68).Arap-İsrail barış süreci çerçevesinde 16/01/1994 tarihinde Hafız Esad ve Clinton Cenevre'de bir araya gelmişler, toplantı sırasında Hafız Esad; İsrail'e barış anlaşmasının imzalanabilmesi ve Suriye'nin İsrail'i tanıması için İsrail'in Golan

tepelereinden çekilmesi gerektiğini söylemiş, İsrail'in bu teklifi kabul etmemesi sonrası Cenevre görüşmelerinden olumlu bir sonuç çıkamamış, ayrıca toplantı sırasında Clinton Hafız Esad'a İsrail'i ziyaret edip müzakereleri İsrail'de yürütme teklifini sunmuş fakat Hafız Esad bu teklifi kabul etmemiştir (Hafez, 2013:158).

Cenevre görüşmelerinden sonuç çıkmaması Clinton'u Arap-İsrail barış hayalinden vaz geçirememiş, Clinton Suriye 'ile İsrail arasında bir barış müzakeresi imzalanması arzusuyla 27/10/1994 tarihinde Suriye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştirmiş ve Suriye'yi ziyaret eden ikinci ABD Başkanı olmuş, ziyaret sırasında Ortadoğu'daki genel durum ve Arap-İsrail barış süreci konuları görüşülmüş fakat bu görüşmelerden de herhangi bir olumlu sonuca ulaşamamıştır (Mandell,1996:129). Clinton ile Hafız Esad tekrar 26 Mart 2000 tarihinde Cenevre'de bir araya gelmişler, toplantı sırasında Clinton Hafız Esad'a bir harita sunmuş, haritaya göre İsrail Golan tepelerinin %80'ninden çekilecek fakat Taberiye Gölü bu haritaya dahil edilmemiş, Hafız Esad İsrail'in Golan Tepelerinden tamamen çekilmediği takdirde İsrail'le herhangi bir barış anlaşması imzalanmasının imkânsız olduğunu söylemiş ve toplantı başarısız olmuştur (Reinhart,2000).

ABD'de 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası ABD'nin Ortadoğu politikasında kapsamlı değişiklik yaşanmış, bu dönem ABD'nin Başkanı olan oğlu Boush tarafından "Haydut Devlet" terimi ortaya atılarak Afganistan, Irak, Libya, Sudan ve Kuzey Kore teröre destek veren haydut devletler şeklinde tanımlanmıştır (Ahmet, 2016:194). Oğul Boush Suriye'yi haydut devlet şeklinde tanımlamamış, bunun sonucu olarak Suriye iyi niyet göstergesi olarak ABD'ye İslami terör örgütleri hakkında bilgi vermiştir. 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgal ettiği dönemde Suriye BMGK de ABD'nin Irak'ı işgal etmesini kınamış, Suriye'nin Hizbullah gibi terör grupları desteklemesi nedeniyle Pentagon Suriye 'ile ilişkileri düzeltmeye sıcak bakmamıştır (Altınkaş, 2012:4). 14 Şubat 2005 yılında Lübnan'ın eski Başbakanı Refik El-Hariri ve beraberindeki 21 kişi bombalı bir suikastla öldürülmüş, ABD Yönetimi bu suikastın Suriye tarafından gerçekleştirildiğini iddia ederek Şam'daki Büyükelçisini geri çağırmıştır (Bulut& Bulut,2021:106).

1.3. Rusya'nın Tarihsel Süreçte Suriye Politikası

Rusya'nın Suriye'ye verdiği önem Arap Baharıyla birlikte başlamamıştır. Rusya- Suriye ilişkileri Suriye'nin kuruluş tarihi itibarıyla kurulmuştur. Ancak, Arap Baharıyla birlikte Rusya ilk defa Suriye'de doğrudan askeri müdahalede bulunmuştur. 26 Ekim 1944 tarihinde Daniel Semyonovich Solod SSCB'nin ilk Suriye ve Lübnan Büyükelçisi olarak atanmış ve Suriye ile SSCB ilişkileri Suriye'de büyükelçilik binasının açılmasıyla resmen başlamıştır (Bishop,2020:540). Daniel Semyonovich Solod Suriye'nin Fransızlardan bağımsızlığını desteklemiş ve Suriye'nin durumuyla ilgili SSCB hükümetine sunduğu raporlar sonucunda SSCB Suriye'nin bağımsızlığını desteklemiş, 29 Ağustos 1945'te Fransız güçleri Şam'ın parlamentosunu bombalamış, Fransız bombardımanından sağ kurtulan dönemin Suriye Hükümet Başkanı Saadallah Aljabiri Şam'da bulunan Alşark isimli otelde saklanmış, dönemin SSCB Büyükelçisi Daniel Solod Suriye hükümet başkanını Büyükelçilik aracılığıyla otelden çıkartmış ve Filistin'e kaçmasını sağlamıştır (Bishop,2020:541).

1946 yılında Suriye ile SSCB arasında gizli bir anlaşma imzalanmış, gizli anlaşmayla SSCB Suriye'ye uluslararası kuruluşlarda diplomatik ve siyasi konularda destek olmuş ayrıca Suriye'nin ordusuna askeri eğitim verilmesi için Suriye'ye askeri eğitmenler gönderilmiştir (Çakırbaş,2018:37). 1948 yılında İsrail Filistin topraklarını işgal etmiş ve İsrail Devletinin kurulduğu ilan edilmiş, SSCB İsrail'i tanıyan ilk devletlerden biri olmuş, bu durum Suriye ile SSCB ilişkilerinde durgunluğa sebep olmuş, ilişkilerin durgunluğu 1954 yılında Edip Çiçekli'yi deviren askeri darbe dönemine kadar devam etmiş, askeri darbe sonrası Şükrü El-Kuvvetli Suriye Cumhurbaşkanı olmuştur. El-Kuvvetli döneminde iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler geliştirilmiş ve her iki ülkede Büyükelçilik binaları açılmıştır (Dosbolov,2014:2).

Süveyş krizinin patlak verdiği 1956 yılında dönemin Suriye Cumhurbaşkanı Şükrü El-Kuvvetli SSCB Başkanı Kruşçev'ile görüşmek üzere 30/10/1956 tarihinde Moskova'ya resmi ziyaret gerçekleştirmiş ve SSCB'yi ziyaret eden ilk Suriye Cumhurbaşkanı olmuş, Kuvvetli Moskova ziyareti sırasında Kruşçev'ten Kızıl Orduyu Mısır'a göndermesini ve Mısır'ı korumasını istemiş, toplantıya katılan Kızıl Ordunun Komutanı Zhukov; Kızıl Ordunun Mısır'a gitmesi için İran, Irak, İsrail ve Suriye'den

geçmesi gerektiğini, böyle bir durumun Üçüncü Dünya Savaşı'na neden olabileceğini söylemiş, toplantı sonunda Kruşçev bu teklifi kabul etmemiştir (Oran,2002:623).

4 Eylül 1956'da 17 Sovyet Bakanı Suriye'yi ziyaret etmişler, ziyaretleri sırasında kırsal bölgeyi gezerek ve köylülere ve kasabalılara komünizmi tanıtarak Suriye'yi dolaşmışlar, 1 Ekim 1956'da ise SSCB Telgraf Ajansı (TASS) Şam'da bir ofis açmıştır. 24 Temmuz- 07 Ağustos 1957 tarihleri arasında Suriye'nin Hükümet Başkanı ve Savunma Bakanı Halid Elazm beraberindeki resmi bir heyetle SSCB'ye resmi bir ziyaret gerçekleştirilmiş, görüşmelerde SSCB ile Suriye arasında kapsamlı ekonomik ve askeri anlaşmaların imzalanması, SSCB'nin Suriye'ye yapacağı ekonomik ve askeri destekler konuları konuşulmuş, varılan karşılıklı mutabakatlar sonucu 06 Ağustos 1957 tarihinde Suriye 'ile SSCB arasında Suriye SSCB Ekonomik İşbirliği anlaşması imzalanmıştır (Kumral,2015:85). Anlaşmayla SSCB Suriye'ye 300 Milyon Dolar ekonomik yardım sağlamış ayrıca anlaşmayla SSCB Suriye'ye ekonomik ve askeri yardım yapacağını ilan etmiş ayrıca SSCB tarafından Suriye'ye ticaret ve ekonomik heyet gönderilmiştir (Çalışkan,2016:2).

SSCB ile Suriye arasında imzalana bu anlaşma sonucu Suriye SSCB güdümünde hareket etmeye başlamış bu durum Batı ülkelerini ve ABD'yi tedirgin etmiştir. 22 Şubat 1958 tarihinde Suriye ile Mısır birleşerek Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin kurulması sonrası SSCB ile Suriye ilişkilerinden yeniden bir durgunluk dönemi yaşanmış, 1963 yılında Baas Partisi Suriye'de iktidara geldiği dönemde Suriye ile SSCB ilişkileri stratejik ortaklık seviyesine yükselmiştir (Sarıkaya,2015:3). SSCB'de askeri eğitim alan Hafız Esad 1971'de SSCB desteğiyle Suriye'de askeri darbe gerçekleştirmiş, Hafız Esad döneminde Suriye ile SSCB ilişkileri ciddi oranda gelişmiş ayrıca bu dönemde SSCB ile çok sayıda anlaşma imzalanmıştır (Hürriyet, 2000).

Hafız Esad'ın Suriye'de iktidara geldikten kısa bir süre sonra Şubat 1971'de SSCB ye resmi ziyaret gerçekleştirmiş, ziyaret sırasında Suriye'nin komünizm çizgisinden ayrılmayacağını ve Suriye'nin SSCB ile ileri ilişkiler geliştireceğini taahhüt etmiştir (Çalışkan,2016:2). Mayıs 1973'te de Hafız Esad tekrar Moskova'ya gizli bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Hafız Esad SSCB den Suriye'ye dönerken SSCB'nin Hava Kuvveleri Komutanı ve üst düzey askeri heyet Hafız Esad ile birlikte Suriye'ye gelmiş, Suriye'yi ziyaret eden askeri heyet Suriye Savunma Bakanı Mustafa Tlas'ile ikili görüşmeler gerçekleştirmiştir. Toplantıda, SSCB tarafından Suriye'ye

yeni askeri uçakların verilmesi, Suriye'nin hava savunma sisteminin geliştirilmesi, Suriye Hava Kuvvetlerinden seçilecek pilotlara SSCB'de yeni askeri uçakların kullanılması eğitiminin verilmesi hususlarında anlaşmalar sağlanmıştır (New York Times, 1973).

Hafız Esad Bakanlar Kurulu kabinesi Bakanlarıyla birlikte, 07-11 Ekim 1980 tarihleri arasında Moskova'ya resmi bir ziyaret gerçekleştirmiş, resmi ziyarette heyetler arası görüşmeler sonucu olarak Suriye ile SSCB arasında 20 yıllık süreyle dostluk ve iş birliği anlaşması imzalanmış, anlaşmayla taraflardan birinin güvenliğinin tehdit edilmesi durumunda bu tehdidin ortadan kaldırılması ve barış ortamının tekrar sağlanması için her iki tarafın iş birliği içerisinde olacağı açık bir şekilde belirtilmiştir (Karabulut,2007:9-10). Suriye ile SSCB arasında imzalanan dostluk ve iş birliği anlaşması ile taraflar arasında; siyasi, ekonomik, askeri, kültürel ve diğer alanlarda iş birliği artırılmış, anlaşmayla Ortadoğu sorunları karşısında her iki tarafın iş birliği içerisinde olacağı, Ortadoğu da herhangi bir kriz durumunda tarafların liderler seviyesinde acil bir şekilde toplantılar gerçekleştireceği hususları vurgulanmıştır (Karabulut,2007:11).

1985 yılında Mihail Gorbaçov SSCB Başkanı olmuş, Başkan olması sonrası batı ülkeleriyle yakınlaşmaya giden Gorbaçov, ortaya attığı perestroika (yeniden yapılanma) ve glasnost (açıklık) reform süreci, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin zayıflamasına ve nihayetinde da Sovyetler Birliği'nin dağılmasına neden olmuş, Gorbaçov'un reform süreci Ortadoğu'ya da yansımış, SSCB'nin Ortadoğu'dan uzaklaşmasına ve Suriye'nin batıyla yakınlaşmasına sebep olmuştur (Blanga,2020: 67-68). 19 Haziran 1985 tarihinde Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad Gorbaçov ile Moskova'da bir araya gelmiş, görüşmelerde; Ortadoğu'da barış süreci, Ortadoğu'da barışın tesisi için Filistin Devletinin kurulması, Lübnan'da devam eden iç savaş ve ABD'nin İsrail'e sağladığı destekler görüşülmüştür (Aghayev& Katman, 2012:2068). Kısa süren Esad, Gorbaçov görüşmesinden kısa süre sonra 1987 yılında SSCB Suriye'de bulunan askeri danışmanlarının büyük kısmını geri çekmiş ve bu şekilde SSCB Ortadoğu'dan uzaklaşma sürecine girmiştir (Blanga,2020: 67-68).

1987 yılında Hafız Esad tekrar Moskova'yı ziyaret edip Gorbaçov ile bir araya gelmiş, ziyaret sırasında; SSCB'nin Suriye'ye S-300 savunma sistemini vermesi, Suriye'nin SSCB'ye olan borçları, uluslararası gelişmeler ve SSCB'nin yeni politikaları konuları görüşülmüş, görüşme sırasında Suriye'nin borçları sebebiyle

Gorbaçov Suriye'ye S-300 sistemini vermeyi kabul etmemiş, Suriye'nin artan borçları sebebiyle ayrıca SSCB Suriye'ye silah yardımı yapmaktan vaz geçmiş ayrıca 1987 yılında Suriye'nin itirazlarına rağmen SSCB İsrail ilişkileri normalleşme sürecine girmiştir (Karsh,1991:208). Gorbaçov döneminde; SSCB'de ekonomik sorunlar artmış, SSCB'ye bağlı Cumhuriyetlerle siyasi sorunlar ve ayaklanmalar yaşanmış, Berlin Duvarı yıkılmış ve Doğu Avrupa ülkeleri SSCB'den ayrılmış, yaşanan tüm bu olaylar SSCB'nin dağılmasına sebep olmuştur. Gorbaçov 1988-1989 yıllarında Afganistan'da bulunan tüm SSCB güçlerini geri çekmiş ve 1988 yılında BM toplantısında soğuk savaşın sona erdiğini açıklamıştır (Derman,2016:84-85).

1991 yılında SSCB'de Gorbaçov karşıtı ayaklanmalar başlamış, ayaklanmalar sonucunda 25 Ağustos 1991 tarihinde Gorbaçov istifa ettiğini açıklamış, istifa sonrası Kremlin de SSCB bayrağı indirilmiş ve yerine Rusya Federasyonu bayrağı çekilmiştir. 25 Aralık 1995 tarihinde SSCB'nin dağıldığı, Rusya'nın kurulduğu resmen açıklanmış ve Boris Yeltsin Rusya'nın ilk Devlet Başkanı olarak seçilmiştir (Özsoy, 2006:170). SSCB döneminde SSCB Suriye'ye; silah, teçhizat vermiş ayrıca askeri eğitim ve askeri danışmanlık hizmetleri sunmuş, SSCB dağılması sonrası dönemde Suriye'nin Rusya'ya artan borçları nedeniyle Suriye Rusya ilişkilerinde durgunluk dönemi yaşanmış, Suriye bu dönemde Rusya borçlarını ödeyememiş bu nedenden ötürü Suriye'ye yapılan silah sevkiyatında durgunluk yaşanmıştır. Yeltsin döneminde Rusya'nın iç sorunları ve ekonomik sorunlar nedeniyle Rusya Suriye ilişkileri gerilemiş ve Rusya'nın Suriye'ye askeri ve ekonomik desteği ciddi oranda azalmıştır (Nizameddin,1999:161-171).

Suriye ile Rusya arasında; 1994 yılında imzalanan askeri teknolojileri alanında iş birliği anlaşması, 1995 yılında imzalanan kültürel ve bilimsel alanlarında iş birliği anlaşması, 1996 yılında imzalanan askeri modernizasyonlar anlaşmalarıyla ilişkiler tekrar normale dönmeye başlasa da Suriye'nin borçları konusu uzun süre Rusya'nın gündeminden çıkmamış, 1995 yılında iki ülke arasında imzalanan kültürel ve bilimsel alanlarında iş birliği anlaşmasıyla Rusya çok sayıda Suriyeli öğrenciye burs ve eğitim imkanı sağlanmış ayrıca Suriye'de de Rusça eğitim veren çok sayıda kurs açılmıştır (Ağır & Takar,2016:295). 06 Temmuz 1999 tarihinde Hafız Esad Moskova'ya resmi bir ziyaret düzenlemiş, ziyaret sırasında taraflar arasında; tek kutuplu dünya düzeninden çok kutuplu dünya düzenine geçilmesi gerektiği, uluslararası sorunların çözülmesi için BM ve Güvenlik Konseyinin merkezi rolünün güçlendirilmesi,

Ortadoğu gelişmeleri ve İsrail'deki seçim sonuçları, Ortadoğu'daki barış süresinde Rusya'nın rolü, Filistin Suriye sorunun çözülmesi için Golan tepelerinin tekrar Suriye'ye verilmesi, Ortadoğu bölgesinin kitlesel imha silahları ve kimyasal silahların önlenmesi ve tüm Ortadoğu ülkelerinin Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşmasına taraf olmasının önemi konuları ele alınmıştır (Katz,2006:53).

2000-2008 yılları arasında Vladimir Putin Rusya Başkanı olmuş, eski istihbaratçı olan Putin döneminde Rusya'da siyasi ve ekonomik kalkınma yaşanmış, Putin döneminde Rusya Suriye ilişkileri de tekrar canlanma dönemine girmiş, hatta ilişkiler bu dönemde en üst seviyeye ulaşmıştır. 26 Ocak 2005 tarihinde Suriye Cumhurbaşkanı Beşşar ESAD Moskova'ya ilk ziyaretini gerçekleştirmiş, bu ziyaret sonrası taraflar arasındaki ilişkiler daha güçlü bir seviyeye taşınmış, ziyaret sırasında taraflar arasında; Suriye ile Rusya ilişkilerinin SSCB döneminde olduğu gibi stratejik ortaklık seviyesine dönmesi, iki ülke arasındaki askeri ve teknolojik işbirliğini geliştirilmesi, Ortadoğu'daki barış sürecinin şartsız bir şekilde geri başlatılmanın önemli olduğu ve İsrail'in 1967 sonrası işgal ettiği tüm Suriye topraklarından çekilmesinin barış sürecini hızlandıracağı hususlarında açıklama yapılmış, ziyaret sırasında ayrıca Rusya SSCB döneminden kalan Suriye borçlarının %73'nü sildiğini açıklamıştır (Erşen,2014:119).

Aralık 2005'te Rusya'ya ait Stroytransgaz şirketiyle Suriye gaz şirketi arasında Şam'da 370 milyon dolar değerinde doğal gaz ve petrol arama ve işletme anlaşması imzalanmıştır (Katz,2006:53). Suriye ve Rusya ilişkilerini etkileyen diğer bir olaya, Rusya ve Gürcistan arasında 7-16 Ağustos 2008 tarihlerindeki Rusya Gürcistan savaşı veya diğer adıyla Güney Osetya savaşı olmuş, savaş sırasında Suriye Rusya'yı desteklediğini açık bir şekilde belirtmiş, taraflar arasında ateşkesin imzalandığı 16 Ağustos 2008 tarihinden kısa bir süre sonra Suriye Cumhurbaşkanı Beşşar Esad Moskova'yı ziyaret ederek Gürcistan ve Batı karşısında Rusya'yı desteklediğini açıklamıştır (Kreutz,2010:12). Beşşar Esad Rusya ziyaretinde; Suriye'nin Rusya'nın Gürcistan'daki operasyonlarını desteklediğini, Gürcistan'ın İsrail'den silah desteği aldığını bu nedenden ötürü Rusya'nın Suriye'ye silah desteğini arttırması gerektiği ve Suriye'ye İskander Füzelere verilmesinin İsrail'e karşı savunmada önem kazanacağını belirtmiş fakat Rusya bu silah sitemlerini Suriye'ye vermeyi kabul etmemiştir (Kreutz,2010:20). Ziyaret sonucunda Rusya ve Suriye arasında Tartus'taki deniz üssünü genişletme konusunda anlaşma sağlanmıştır (Çalışkan,2016:5).

BÖLÜM 2: NEOREALİZM TEORİSİ BAĞLAMINDA SURIYE İÇ SAVAŞI VE AKTÖRLER

2.1. Neorealizm Teorisi

Uluslararası İlişkilerde bir olayı yorumlamak ve araştırma yapabilme için teoriden faydalanmak araştırmayı zenginleştirmek ve bilimsel katkı sağlamak için önemli bir yer almaktadır. Bu çalışmada Suriye’de ABD ve Rusya rekabetini açıklamak için Neorealizm teorisinden faydalanılacaktır. Uluslararası ilişkilerde ve özellikle Suriye olayı gibi karmaşık bir vakada olayları doğru açıklamak için tek bir teoriden faydalanmak yetersiz olacaktır ancak bu teorik çerçevenin Suriye konusundaki uluslararası rekabeti yorumlamakta önemli bir çerçeve sağladığı düşünülmektedir.

Neorealizm uluslararası ilişkiler teorilerinin önde gelenleri arasında yer almakta, bu teori Klasik Realizm teorisini eleştiren ve onu geliştiren önemli bir teori olmuş, bu teori klasik realizm teorisinin tersine ahlak ve değerlerle uluslararası ilişkiler arasında bir ilişki olduğu fikrini reddetmiş ve uluslararası ilişkilerde ahlaki değerlerin yer almadığını savunmuştur. Uluslararası İlişkiler teorilerinde yaşanan gelişmelere rağmen Neorealizm teorisi Arap Baharı sonrası Suriye olaylarını açıklamaya en yakın teoridir, Suriye krizini Neorealizm de yer alan; uluslararası sistemin anarşik olması, güç dengesi, güvenlik ve devletlerin akılcı hareket etmeleri çerçevesinde yapılar ve failer olarak incelediğimizde uluslararası sistemin yapısı (yapılar) ve Suriye olaylarını etkileyen güçleri (aktörleri) ayrı ayrı analiz edilerek bir sonuca varılmaya çalışılacaktır. Arap Baharı sonrası Suriye olaylarının seyrini etkileyen unsurların iki ana büyük güç ve bu güçler etrafında hareket eden diğer failer olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda bir taraftan Rusya ve onun ekseninden hareket eden; Suriye, İran, Çin diğer taraftansa ABD ve onun politikasına uygun şekilde hareket eden Koalisyon Güçleri, İsrail, Körfez ülkeleri ve Ürdün ana failer olarak görülmüştür.

Uluslararası İlişkiler teorileri; güncel olayları açıklamaya çalışmak maksadıyla yirminci yüzyılda ve İkinci Dünya Savaşı sonrası özellikle ABD’de gelişmeye başlamış, dünya genelinde yaşanan farklı olaylar ve gelişmelerle birlikte yeni teoriler geliştirilmiş, ilk olarak ortaya çıkan İdealizm teorisi olayları açıklamakta yetersiz kalmış, daha sonra realizm ve neorealizm ortaya çıkmıştır. Neorealizm teorisi; Robert

Greene, Kenneth Waltz, George Modelski ve Hans Morgenthau gibi yazarlar tarafından geliştirilmiştir.

Neorealizm teorisinde; uluslararası sistemin anarşik bir yapıya sahip olduğu, sistem içerisinde yer alan her bir devletin kendini savunabilmesi için kendi kendini savunabilecek kapasiteye ulaşması gerektiği, bunu yapabilmek için başka hiçbir devlete güvenmemesi gerekmektedir, bu nedenden ötürü Devletin uluslararası sistemde ana fail ve aktör olduğu, devlet üstü bir yapının bulunmadığı veya bulunsa dahil devlet üstünde yeterli etkiye sahip olmadığı hususu belirtilmiştir (Tokatlı, 2022 :128).

Neorealizmin ana kurucusu olarak kabul edilen Kenneth Waltz uluslararası sistemi birbirileriyle etkileşim halinde olan ögelerin yani devletlerin bütünü olarak tanımlamıştır (Waltz& Keohane,1986:70).Teoriye göre uluslararası sistemin anarşik yapıya sahip olması sistemin bir parçası olan devletler arasında rekabete ve çatışmaya sebep olduğu, her devletin kendi güvenliğinden sorumlu olduğu bu nedenle devletlerin silahlandırma kapasitelerini arttırarak kendi kendilerini savunabilme kapasitesine ulaşmaya hedefledikleri, bu durumda devletler arası çatışmanın kaçınılmaz olduğu ileri sürülmüştür (Waltz& Keohane,1986:71).Devletlerin askeri kapasitelerinin birbirinden farklı olduğu, klasik realizmden farklı olarak neorealizm teorisinde devlerin silahlanma yarışında sonsuz ve sonu gelmeyen silahlanma yarışı yerine kendi kapasitesine uygun ve diğer güce karşı caydırıcılık güce kavuşana kadar silahlanma yarışına gireceği belirtilmiştir (Waltz,1988: 615-616).

Devletlerin asıl amacının hayatta kalmak olduğu, devletin hayatta kalabilmesi için güçlü olması gerektiği, bir devletin dış ilişkilerini yürütebilmesi için askeri, siyasi, ekonomik ve insan gücünün hepsinin bir arada olması gerektiği vurgulanmıştır (Mearsheimer,2014:52). Anarşi ortamın hâkim olduğu uluslararası sistemde devletlerin birbiriyle ve Uluslararası Örgütlerle ilişkilerinde şüpheyle hareket ettiği, devletin kendisinden güçlü olan ve kendisine karşı kötü niyetleri olduğu düşünen devletlerle ilişkilerinde ihtiyatlı hareket ettiği, devletin kendi gücünü arttırarak kendisinden daha az güçlü olan devletleri kontrolü altına almaya çalıştığı, kendi kontrolü altında olan bölgelerin diğer güçlü devletlerin eline geçmemesi için her türlü imkanı kullandığı, işbirliği durumlarında tarafların daha fazla kazanç elde etme ve hile yapma çerçevesinde hareket ettikleri varsayımı üzerine durulmuştur (Grieco,1988:487).

ABD ve Rusya rekabeti bu varsayıma örnek olarak gösterilebilir, Suriye uzun süre boyunca SSCB ve Rusya'nın çıkarları doğrultusunda hareket etmiş ve Suriye'nin ABD kontrolüne girmemesi için Rusya tarihsel süreç boyunca Suriye'ye askeri ve ekonomik destek sağlamış, Arap Baharı sonrası süreçte ABD Suriye'deki muhalefeti destekleyerek Suriye rejimini devirmeye çalışmış, Rusya ise bunu engellemek için Suriye'ye her türlü destek sağlamış ve sonuç olarak Suriye'de doğrudan askeri müdahalede bulunmuştur.

Neorealizme göre devletler rasyonel ve akılcı hareket eden aktörlerdir, devlette karar vericiler rasyonel şekilde düşünerek devlet için en yararlı olan ve devleti en az zarara sokan alternatifleri seçerler (Waltz,1979:94-96).Bu varsayımı Suriye krizi üzerinden açıklarsak; Suriye krizinde Rusya ve ABD Suriye'de doğrudan askeri çatışmalara katılmak yerine ona alternatif olan terör örgütlerini ve vekil aktörleri destekleyerek kendileri için en az zararlı olan ve kendi çıkarları için en yararlı olan politikayı yürütmeye çalışmışlardır. Rusya, 2015 sonrası Suriye'de doğrudan müdahalede bulunsa da çatışmalarda sadece savaş uçakları ve savaş gemilerini kullanmış ve karadan asker göndererek doğrudan çatışma ortamından uzaklaşmış, bunun yerine karadaki çatışmalarda Suriye rejiminin askerlerini veya kendisinin desteklediği diğer paralı askerleri kullanmıştır.

Neorealizm teorisine göre devletler arasındaki dengenin kurulması için güç dengesinin olması gerektiği, güç dengesinin uluslararası koalisyonların kurulması, doğrudan veya dolaylı askeri müdahale, ekonomik ve siyasi yaptırımlar yoluyla gerçekleştirileceği ileri sürülmüştür (Chun,2000:75). Güç dengesi politikasını Suriye krizi bağlamında incelediğimizde; Suriye ve Irak'ta DEAŞ terör örgütünün güçlenmesi, terör örgütün güç dengesi ve uluslararası sistemi tehdit etmesi sonrası ABD öncülüğünde DEAŞ karşıtı uluslararası koalisyon güçleri kurulmuş, Rusya ise Suriye'deki güç dengesini koruyabilmesi için doğrudan ve dolaylı askeri müdahalede bulunmuştur.

Güç dengesine verilmesi gereken diğer örnek ise ABD'nin Suriye'ye uyguladığı Sezar yasası adlı ekonomik yaptırımlar sayılabilir. Aralık 2019'da Trump yönetimi Suriye Cumhurbaşkanı, Hükümetini ve Suriye rejim yanlısı çok sayıda iş adamını içine alan geniş kapsamlı bir ekonomik yaptırım listesi açıklamış, bu yaptırımların Suriye halkına karşı işlenen savaş suçları nedeniyle olduğu söylenmiş, bu yaptırım listesi Sezar Suriye Sivil Koruma yasası veya Ceasar yasası olarak adlandırılmıştır

(Habertürk, 2020: Haziran 17). Yasanın Sezar olarak adlandırılmasının sebebiyse, "Suriye hapishanelerinde ölümcül işkenceleri fotoğraflayan ve 52 bini aşkın fotoğrafı ülke dışına çıkardığı" öne sürülen "Sezar" kod adlı bir eski askeri fotoğrafçıdan aldığı öne sürülmüştür (BBC, 23 Haziran 2020).

2.2. Uluslararası Sistem ve Küresel Rekabet

Uluslararası ilişkilerde bir yerdeki küresel rekabeti incelemek için uluslararası sistemin yapısını incelemek gerekmektedir, uluslararası sistem yapısı belirli kurallarla veya kanunlarla belirlenmez araştırmacı tarafından o dönemin koşullarındaki küresel güçlerin dinamikleri ve güç unsurları incelenerek bir çerçeve çizilir bu nedenden ötürü uluslararası sistemi uluslararası aktörler arasındaki etkileşimlerin bütünü şeklinde tanımlayabiliriz (Ündücü,2011:4-5). Etkileşimden kasıt ise devletler arasındaki ilişkilerin doğasıdır. Uluslararası aktörler ise; devletler, uluslararası örgütler, çok uluslu şirketler veya uluslararası ilişkileri etkileyen şahıslar şeklinde sıralanabilir (Ündücü,2011:8). Uluslararası sistem yapısını belirlemek bir devletin dış politikasını belirlemekte önemlidir çünkü uluslararası sistem yapısını doğru anlamadan bir devletin akılcı bir dış politika üretmesi oldukça zordur. Bu tanımlar çerçevesinde uluslararası sistemi; çok kutuplu sistem, çift kutuplu sistem ve tek kutuplu sistem şeklinde sıralanmıştır (Güneş,2012:83).

Uluslararası ilişkilerde Modern çağın başlangıcı Vestfalya Antlaşmasının imzalandığı 1648 olarak kabul edilir, bu anlaşmayla Avrupa'da 30 yıl boyunca süren dini savaşlar sona ermiş ve Avrupa'da milliyetçi devletleri kurulmuştur. Uluslararası sistem yapısı da özellikle Vestfalya sonrası şekillenmeye başlanmış, Vestfalya antlaşmasının imzalandığı 1648 yılı ile ikinci dünya savaşına kadar süreçte uluslararası sistem çok kutuplu bir yapıya sahip olmuş, bu dönemde dünyada bulunan birçok güç dünya siyasetine hâkim olmak için aralarında rekabet etmişlerdir (İdeolojiler& Düzen, 2018:198-199). İkinci dünya savaşı sonrası ise 1945 yılında Soğuk Savaş dönemi başlamış, soğuk savaşla birlikte uluslararası sistem yapısı çok kutupluluktan çift kutuplu yapıya dönüşmüş, bu dönemde ABD ve SSCB arasında güç rekabeti yaşanmış dünyada geri kalan devletler ise bu iki güç çerçevesinde hareket etmiştir (Tokatlı,2022: 376-377).

1991 yılında SSCB yıkılmasıyla birlikte uluslararası sistemde önemli bir değişiklik yaşanmış, SSCB yıkılması sonrası çift kutuplu yapıya sahip olan

uluslararası sistem tek kutuplu sisteme dönüşmüş ve ABD tek başına süper güç konumuna gelmiş, ABD öncülüğündeki liberal sistemin hâkim olduğu, sınırların öneminin yitirildiği küreselleşme dönemi başlamıştır. ABD yeni uluslararası sistemin; liberal, yeniliğe açık, demokratik, serbest piyasa ekonomisine dayanan, insan hakları ve hukukun üstünlüğüne önem veren bir sistem olduğunu iddia etmiş fakat daha sonra bu sistemin ABD'nin askeri, siyasi ve ekonomik üstünlüğüne dayandığı ortaya çıkmış, SSCB dağılması sonrası dünyadaki birçok güç ve Çin ABD'nin bu sistemini kabul etmiş ve benimsemiş fakat son dönemde başta Çin ve Rusya olmak üzere dünyadaki birçok güç ABD'nin tek başına hegemonik güç olmasına karşı çıkmış ve buna göre dış politika üretmeye başlamıştır (Kantarci,2012:60-61).

Son dönemde tek kutuplu uluslararası sisteme karşı çıkan baştan Rusya, Çin ve birçok küresel ve bölgesel güç çok kutuplu dünya sistemini desteklemiştir. NATO genişlemesine karşı çıkan Rusya, ABD hegemonyasını yıkmak ve zayıflatmak amacıyla Ukrayna'ya saldırmış, Çin ise Hindistan, Japonya ve Vietnam gibi komşu ülkelere karşı harekete geçerek tek kutuplu uluslararası sisteme baş kaldırmış, Suriye krizi örneğinde de ABD'nin süper güç idealleri çürütülmüş, dünyaya demokrasi yayacağı ve adil bir uluslararası sistem kurduğunu idea eden ABD Suriye krizinden başarısız olmuş Suriye'de ABD'nin yanında birçok küresel ve bölgesel güç etkili olmuştur (Menon, Foreign Affairs,2022).

Dünyada etkili olan birçok güç tek kutuplu uluslararası sistemden rahatsızlığını dile getirmeye başlamış, ABD ; BM ve Dünya Ticaret Örgütü gibi birçok uluslararası örgütten uzaklaşmaya başlamış, ABD ayrıca Trans-Pasifik Ortaklığından çekilerek serbest ticaret anlayışından uzaklaşmış, Çin Asya'da etkinliğini ve gücünü artırarak Asya'daki güç dengesini değiştirip Çin'in uluslararası sistemde daha etkili bir konuma gelmesini hedeflemiş, Çin askeri gününü arttırmış ve çevre ülkelere yönelik güç gösterisinde bulunmuş, Çin Tayvan yakınlarında sürekli olarak askeri tatbikatlar yaparak tek kutulu sisteme göz dağı vermeye çalışmış, Çin'in bu davranışları artık tek kutuplu sisteme razı olmadığı ve yeni bir uluslararası sistem dönemine geçildiğinin bir göstergesi olmuştur. Rusya de ABD öncülüğündeki tek kutuplu sisteme karşı çıkmış, Ukrayna'ya saldırarak uluslararası sistem yapısında değişikliğe neden olmuş, askeri ve ekonomik alanda yükselen Rusya Çin ile yakınlaşarak birlikte yeni bir denge oluşturmaya çalışmıştır. Türkiye, Hindistan ve Japonya gibi ülkelerde ABD hegemonyası ve BM'nin yapısına karşı çıkarak güç dengesinde bir değişiklik olması

gerektiğine inanmışlar ve bu maksatla dış politika üretmeye başlamışlardır (Menon,2022).

Çin ,Rusya çok kutupluluk sisteme geçişi desteklemiş bu maksatla Çin ve Rusya Ortadoğu'da etkin rol üstlenmeye başlamış, Çin arabuluculuğuyla Suudi Arabistan ve İran ilişkileri normalleşmiş, Rusya ise Suriye rejiminin Arap ülkeleriyle ilişkilerin normalleşmesini desteklemiş, Rusya desteğiyle çoğu Arap ülkeleri Suriye rejimiyle ilişkilerini normalleştirmiş, ABD'nin Irak ve Afganistan'da bulunan askerlerinin çekmesi sonrası Çin ve Rusya'nın Ortadoğu'daki nüfuzu giderek artmış, bu iki gücün Ortadoğu'daki nüfuzunun artması ABD'nin Ortadoğu'daki tek kutupluluk etkisini azaltmış ve Ortadoğu'da ülkelerinin Çin ve Rusya ile yakınlaşarak çok kutuplu bir sistemin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Rusya Ukrayna savaşı sonrası bu üç büyük güç arasındaki rekabet daha fazla artmıştır. Rusya Ukrayna savaşı sonrası Suudi Arabistan, BAE ve Suriye; batı ülkelerin Rusya 'ye uyguladığı stratejiyi benimsememiş ve Rusya 'ile yakınlaşma yolunu seçmişler bu durum ise Ortadoğu'daki çok kutuplu sistemin giderek derinleşmesine neden olmuştur (AA,2023).

Suriye rejimi de Rusya yanlısı politika izleyerek ABD'nin tek kutuplu sistemi ve hegemonyasına karşı çıkmış, Suriye rejimi uluslararası ve bölgesel toplantılarda uluslararası sistemin tek kutuplu sistemden çok kutuplu sisteme geçmesi gerektiği ve kapitalizm sisteminin son bulması gerektiğini dile getirmiş, Suriye Dışişleri Bakanı Faysal Mikdat 26/09/2022 tarihinde BM Genel Kurulunda yaptığı konuşmada “ Suriye'nin tek kutuplu uluslararası sisteme karşı çıktığı, BM çatısı altında çok kutuplu bir uluslararası sisteme geçilmesi gerektiğini” belirtmiştir (Sana, 2022).

Arap Baharı sonrası Suriye rejimiyle ilişkilerini kesen çoğu Arap ülkesi Suriye'nin Arap Birliği üyeliğini askıya almış, Rusya ve Çin'in girişimiyle 2023 yılında çoğu Arap ülkeleri Suriye rejimiyle ilişkilerini normalleştirmiş, Mayıs 2023'ta Arap Birliği üyesi Arap ülkelerin Dış İşleri Bakanları Suriye'nin tekrar Arap Birliğine dönmesini kararlaştırmış, on yıldan fazla süredir Arap Birliği zirvelerine katılmayan Suriye rejimi Cumhurbaşkanı Beşar Esad 19/05/2023 tarihinde tekrar Arap Birliği zirvesine katılmış, Suudi Arabistan'ın Başkenti Cidde'de düzenlenen 33. Arap Birliği zirvesi sırasında Arap liderlerine hitap eden Beşar Esad “ Bugün çok kutuplu sisteme geçen uluslararası sistemde değişiklik yapma fırsatımız vardır, neoliberalizme karşı mücadele etmemiz ve Arap kimliğini güçlendirmemiz gerek, bugün Batı'nın ahlak,

dostluk ve ilkedden yoksun hakim bir dünya sisteminin hakim bir uluslararası sistemin ardından dünyanın çok kutuplu bir yapıya geçmesi için bir fırsat doğmuştur” şeklinde bir konuşma yapmış, Beşar Esad bu konuşmasında tek kutuplu uluslararası sisteme karşı olduğu ve çok kutuplu uluslararası sisteme geçişi desteklediğini belirterek Rusya ve Çin’in çizgisinde hareket ettiği görülmüştür (Sana, 2023). Rusya Devlet Başkanı Putin Arap Birliği zirvesine gönderdiği telgrafta da çok kutuplu uluslararası sisteme geçişin öneminden bahsederek Arap ülkelerin tek kutuplu uluslararası sistemden uzaklaşıp Rusya ve Çin yanlısı politikalar üretmelerini hedeflemiştir (Sana, 2023).

2.3. Neorealizm Çerçevesinde Suriye Krizindeki Aktörler

Tunus’ta 2011 yılında; hayat pahalılığı ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle bir kişinin kendisini yakmasıyla ateşlenen Arap Baharı kısa bir süre içerisinde Arap ülkelerinin çoğuna yayılmış, geniş çaplı ayaklanmalara neden olmuş ve bazı ülkelerde yönetim değişiklikleri ile sonuçlanmıştır. (Koçak,2012:24-25).

Suriye’ye de yayılan Arap Baharının etkisiyle, Suriye’nin Deraa kentinde bulunan bir gurup çocuk duvarlara Suriye rejimi karşıtı yazılar yazmışlar, bunun sonucu duvarlara rejim karşıtı yazılar yazan çocuklar Suriye rejim güçleri tarafından tutuklanmış ve işkenceye maruz kalmışlardır. Çocukların serbest bırakılmasını isteyen aileler ve çevreleri tarafından protestolar başlatılmış fakat rejim güçleri çocukları serbest bırakmak yerine protestoculara karşı ateş açmış, çoğu sivilin ölümüne neden olmuş ve protestolar kısa süre içerisinde silahlı çatışmalara dönüşmüştür (Çendek& Örki,2019:45).

Suriye’de olayların gelişmesiyle birçok bölgesel ve küresel güç Suriye olaylarına müdahil olmuş; bir taraftan Suriye rejimi ve onu destekleyen Rusya, Çin, İran ve Hizbullah diğer taraftan Suriye rejimine muhalif olan gruplar ve onları destekleyen ABD ve diğer ülkeler savaştaki ana aktörler konumuna gelmişlerdir. Ayrıca Suriye krizi sonucunda otorite boşluğu ortaya çıkmış, otorite boşluğundan faydalanan devlet dışı aktörler ve terör örgütleri de Suriye’de aktif faaliyet göstermeye ve eylemler gerçekleştirmeye devam etmişlerdir, büyük güçler ise devlet dışı aktörler ve paralı askerlerden faydalanarak Suriye’de kendi çıkarlarını korumaya çalışmıştır.

Bu çalışmada Arap Baharı sonrası Suriye olaylarındaki failerin (aktörler) olayların gelişmesindeki rolü ve Suriye olaylarına müdahale nedenleri neorealizm

teorisi çerçevesinden sıralı bir şekilde anlatılmaya çalışılacaktır. Arap Baharı sonrası Suriye'deki aktörler aşağıdaki maddelerde sıralı bir şekilde açıklanmaya çalışılacaktır.

2.3.1. Suriye Rejimi

Üniter bir yapıya sahip olan Suriye 2012 yılında yürürlüğe giren Anayasasıyla yarı başkanlık sistemini benimsemiş, Suriye çift yapılı yürütme organına sahiptir, devleti Cumhurbaşkanı, Hükümeti ise Başbakan temsil etmektedir. Suriye Halk Meclisi Suriye'nin tek yasama organıdır ve kanun koyma, bütçeyi onaylama ve siyasi tartışma konularından sorumludur. Anayasa Mahkemesi Suriye'nin en üst yargı organıdır ve üyeleri Suriye Cumhurbaşkanı tarafından seçilmektedir. Suriye rejimi otoriter yapıya sahiptir (Efegil,2013:95).

Neorealizm teorisine göre devletin asıl amacının; hayatta kalmak, var olan siyasi yapısını güçlendirmek, muhafaza etmek için tüm gücüyle çalışmak ve bu maksatla siyasi ve askeri ittifaklar kurmak zorunda olmak olduğu varsayımları üzerinde durulmuştur (Yirmibeşoğlu, & Dinçer,2018:120). Arap Baharı sonrası Suriye rejiminin değişmesini isteyen muhalefete karşı Suriye rejimi şiddetle karşılık vermiş, var olan siyasi yapısının yıkılacağı düşünen Suriye rejimi otoritesini güçlendirmek için muhalefeti tamamen yok etme yolunu seçmiş, bu maksatla diplomatik yollarla Suriye krizini kontrol altına almak yerine güç kullanmış, muhalifleri ve aileleri zorla göç etmeye zorlamış, göç etmeleri için sivil silahlı ayırıt etmeksizin geniş çaplı katliamlar gerçekleştirmiştir.

Suriye rejimi muhalefete karşı güç kullanırken elinde var olan tüm askeri, ekonomik ve maddi gücü kullanmış, gücünün azaldığını ve muhalefetin Suriye'de geniş toprakları ele geçirdiğini gören Suriye rejimi hayatta kalabilmesi için bölgesel ve küresel ittifaklar arayışı içine girmiş, bu maksatla İran, Rusya, Çin ve Hizbullah ile askeri ve ekonomik ittifaklar kurmuştur.

Suriye'de DEAŞ terör örgütü ve diğer radikal örgütlerin güçlendiği dönemlerde ise Suriye rejimi kendi varlığını güçlendirmek için DEAŞ terör örgütünün varlığını bahane ederek Rusya ve İran'ın Suriye'de doğrudan müdahale yapmasını sağlayarak DEAŞ bahanesiyle tüm muhalefeti yok etmek istemiş, muhalefetin eline geçen Halep, Hama, Humus ve birçok yeri tekrar kontrol altına geçmesini sağlamıştır (Ahaber,2016).

2.3.2. Suriye Rejimine muhalif iç güçler

Suriye rejimini değiştirmek isteyen siyasi ve askeri gruplarla, Suriye rejimi ve Baas Partisine karşı çıkan şahıslara Suriye Muhalefeti adı verilmiş, Arap Baharı sonrası dönemde Suriye Rejiminden ayrılan askerler ve rejime muhalif olan ve geçmiş dönemde askeri eğitim almış olan sivil şahıslar tarafından Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) isimli askeri bir oluşum oluşturulmuştur (Sandıklı& Semin, A2012:194).

Suriye'deki muhalif grupları tek siyasi çatı altında toplamak amacıyla ise 2012 yılında Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu (SMDK) isimli siyasi bir oluşum kurulmuştur (Phillips,2020:115). SMDK içerisinde Arap, Türkmen, Kürt ve Suriye'de bulunan farklı etnik kökenlerden çok sayıda muhalif grup yer almıştır. SMDK; Türkiye, Körfez ülkeleri, ABD ve çok sayıda Avrupa Birliği (AB) ülkesi tarafından Suriye muhalefetinin tek resmi siyasi organı olarak tanınmış ve desteklenmiştir. Suriye rejimi, Rusya, İran ve rejimi destekleyen çok sayıda ülke ise SMDK'yi tanımamış ve varlığını kabul etmemiştir (Phillips,2020:115).

Suriye'deki muhalif gruplarda Suriye rejimini devirip Suriye'nin tamamını askeri ve siyasi olarak kontrol etmeyi amaçlamış, bu maksatla Suriyeli muhalifler farklı ülkelerden destek almış ve farklı Koalisyonların içerisinde bulunmuşlardır. İlk önce barışçıl, silahsız gösteriler düzenleyerek Suriye rejimini diplomatik ve barışçıl yollarla devirmeye çalışan Suriye muhalefeti, Suriye rejimi karşısı geniş çaplı gösteriler düzenlemiş, Rejimin Cumhurbaşkanı olan Beşar Esad'ı istifaya çağırılmışlar fakat Suriye rejiminin şiddetle karşılık vermesi sonucu barışçıl yollardan vaz geçerek silahlı gruplar kurmuşlar ve Suriye'de geniş çaplı silahlı çatışmalar yaşanmıştır.

Suriye muhalefetinin askeri kanadı olan ÖSO ilk başta saldırgan realizm teorisi çerçevesinde hareket ederek kendi gücünü arttırmak, daha fazla alana hakim olmak ve Suriye rejimini yıkmayı hedeflemiştir, Rusya'nın Suriye'ye müdahalesi ve Suriye'nin yanında yer alan diğer ülke ve güçlerin desteğiyle Suriye rejimi tekrar muhalefetin kontrolündeki alanların çoğunu kontrolüne geçirmiş, bunun sonucunda askeri muhalif gruplar saldırgan realizm yerine savunmacı realizm çerçevesinde hareket etmiş ve daha fazla alanı kaybetmemek için kendi kontrolündeki alanları korumaya çalışmışlardır.

2.3.3. İran

Arap Baharı sonrası İran Suriye rejiminin yanında durmuş ve Suriye rejimine her türlü destek sağlamıştır, bu destek günümüze kadar devam etmiştir. İran'ın Suriye krizinde Suriye rejiminin yanında yer alması sonucu rejimin sahadaki kazanımları ciddi oranda artmıştır. İran'ın Şii Hilal projesini hayata geçirmesi, Suriye'deki İran yanlısı grupların desteklenmesi, Suriye rejiminin ideolojik olarak İran'a yakın olması, Lübnan'da bulunan İran yanlısı Hizbullah örgütünün destek yolunun Suriye'den geçmesi, İran ve Suriye'nin İsrail karşıtı Filistin Hamas grubunu desteklemeleri gibi çıkarlar sebebiyle İran Suriye rejiminin ayakta kalmasını istemiştir.

Suriye'de rejim değişikliğinin yaşanması durumunda İran çıkarlarının tehlikeye girmesi, Suriye'nin İran karşıtı Sünni grupların eline geçmesi gibi korkulardan ötürü İran Suriyeli muhalefete karşı durmuştur. İran bu maksatla binlerce Devrim Muhafızları Güçleri unsurunu Suriye'ye göndermiş, Suriye'de çok sayıda askeri üs kurmuş ve Suriye'de ekonomik ve askeri önemli destek sağlamıştır.

İran ve Rusya Suriye krizinde ortak hareket etmişler, her iki ülke; Suriye rejiminin ayakta kalmasını desteklemiş, rejime; askeri, ekonomik ve siyasi destek sağlamış, Suriye'de ABD ve batının yükselmesine karşı çıkmışlardır. Rusya ve İran Suriye'de faaliyet gösteren Sünni grupların ulusal güvenliklerine tehdit olarak görmüşlerdir.

İran'ın güç kapasitesi, nükleer silah sahibi olma yolu ile yükselme isteği; Yemen, Suriye, Irak ve Lübnan'da yürüttüğü vekalet savaşları ancak Neorealizm teorisi ile açıklanabilir. Neorealizm tarafından geliştirilen, tüm devletlerin komşularına zarar verme kapasitesine sahip olduğunu ve hiçbir devletin komşu devletlerin niyetlerini bilememesi tezi İran dış politikasında görülmüştür. İran, uzun süre boyunca Irak'ta bulunan Saddam Hüseyin yönetimini düşman olarak görmüş ve bu nedenden ötürü Irak 'ile savaşa girmiş, Irak'ın ABD tarafından işgal edildiği dönemde de İran söz konusu işgale karşı çıkmamış ve Saddam Hüseyin yönetiminin devrilmesini istemiş oysa İran ABD ve İsrail karşıtlığıyla bilinen bir ülke olmuştur. Saddam Hüseyin yönetiminin devrilmesi akabinde ise İran, Irak hükümeti içerisine ve Irak topraklarına kendine bağlı olan grup ve örgütleri yerleştirmiştir.

Neorealizmin bir türü olan ofansif realizm; devletlerin rasyonel biçimde hareket ettikleri, anarşinin hakim olduğu, devletlerin öncelikli amaçlarının hayatta

kalmak olduğu, devletin askeri kabiliyetlerini arttırıp bir güce sahip olması gerektiği ve devletlerin niyetleri ile ilgili kesin olmamalarını söyleyen beş varsayıma dayanmıştır. Ofansif realizm, uluslararası sistemin anarşik olduğunu, bu sistemin aktörlerin davranışını etkilediğini, ayrıca, büyük güçlerin revizyonist ve çıkarıcı politikalarını takip ettiklerini ve büyük güçlerin; çıkarlarına hizmet ettiğinde rakiplerine karşı savaş başlatmaktan çekinmeyeceğini öne sürmüştür (Karagiannis, 2013: 3). Ofansif Realizme göre, büyük güçlerin kendi bölgelerinde bölgesel hegemonya ararken, uluslararası sistemde maksimum güç arayışındadırlar (Çakır ve Eminoğlu, 2020:19).

Ofansif realizm teorisi İran'ın; Irak, Lübnan, Yemen ve Suriye'de bazı grupları neden desteklediğini açıklamaktadır, İran söz konusu ülkelerdeki otorite boşluğu ve anarşiden faydalanarak bölgedeki gücünü arttırmaya çalışmıştır, ayrıca ilgili ülkelerdeki askeri kabiliyetlerini artırarak büyük bir güce sahip olma peşinde olmuştur.

Neorealizmin diğer bir türü olan Defansif realizmi öncüsü olan Kenneth Waltz Uluslararası Politika isimli eserinde; devletlerin uluslararası sistemdeki en önemli aktörü olduğu, sistemin anarşik olduğunu ve devletlerin en rasyonel aktör olduklarını belirtmiştir. Devletlerin, uluslararası sistemin anarşik yapısı nedeni ile bir güvenlik kaygısı içerisinde olduğu, bunu gidermek için sürekli güvenliklerini arttırmaya çalıştıkları ileri sürülmüştür. Defansif realizme göre güvenlik, dengeleme politikaları ile artırılabilirler. Şayet, dengelemeyi oluşturan devletler, herhangi bir tehdit yahut kendi güvenliklerine yönelik bir risk unsuru oluştuduğunu algılasa, o devlete karşı gücün yeniden sağlanması için harekete geçebilirler (Waltz, 2015: 143). İran'ın nükleer güç olma yolundaki çalışmaları defansif realizmin tüm unsurlarını açık bir şekilde içermektedir. İran'a karşı uygulanan ambargo ve yaptırımlar onun nükleer güç olma arzusunu arttırmış, İran'ın nihai amacı nükleer güç olmaktan ziyade yaptırımlardan kurtulmuştur.

2.3.4. ABD

Suriye ABD için önemli bir stratejik konuma sahip olmuş, ABD Suriye'de; Rusya, İran, Lübnan Hizbullah'ın etkinliğini azaltmak ve bu güçlerin Suriye'deki hakimiyetini ve güç kapasitesini azaltmak için Arap Baharı sonrası Suriye'deki müdahalesini arttırmıştır. ABD, DEAŞ terör örgütüyle mücadele adı altında başka bir terör örgütü olan PKK/KCK-YPG/PYD'yi desteklemiş, bu sayede Suriye'deki

varlığını arttırmış, İran'ın Suriye ve Lübnan'da etkinliğini azaltmayı, Rusya'nın Suriye'deki varlığını kısıtlamayı ve Rusya'yı çevrelemeyi amaçlamıştır.

Neorealizm teorisini geliştirenler arasında olan John Mearsheimer tarafından ABD'nin dünyadaki üç stratejik konuma hakim olması gerektiği ortaya atılmış, bu bölgelerin; Avrupa, Kuzeydoğu Asya ve Basra Körfezi olduğu ileri sürülmüş, İran ve Rusya'nın; Irak, Suriye ve Lübnan'ı ele geçirmesi Körfez Ülkelerinden Akdeniz'e petrol akışını engelleyecek ayrıca bölgedeki Şii nüfuzunun artmasına neden olacaktır, Basra Körfezinde Dünya petrolünün büyük bir kısmı bulunmakta, ABD'nin Basra Körfezine hakim olması durumunda Basra Körfezinden Dünya piyasasına petrol akışında herhangi bir engel bulunmayacaktır (Acar,2019:36). ABD'nin Ortadoğu'da ve Suriye'de İran'ı çevrelemesinin diğer bir amacıysa Kitle İmha Silahlarının Ortadoğu'da herhangi bir ülkenin eline geçmesini engellemektir, ABD; Ortadoğu'da Kitle İmha Silahlarının bulunması halinde bu silahların devlet dışı grupların eline geçeceğini bu durumun Ortadoğu'da petrol akışına engel olacağını düşünmektedir (Acar,2019:36-37).

ABD için İsrail'in güvenliği de önemlidir, İran ve Rusya'nın Suriye'de etkinliğinin artması durumunda İsrail'in güvenliği tehlikeye girdirecektir, Suriye'de faaliyet gösteren İran yanlısı grupların İsrail'e saldırıları artacaktır, ABD'nin özellikle Kuzey ve Doğu Suriye'ye hâkim olması Irak sınırından Suriye'ye İran yanlısı grupların geçişlerini engellemiş olacaktır. Özellikle Trump döneminde ABD daha realist bir dış politika izlemiş, Suriye rejiminin muhaliflere karşı kimyasal silahların kullanıldığı iddialarının ardından Trump iki defa Suriye rejimine karşı askeri operasyon düzenlemiş, bu askeri operasyonlar insani amaçlar dışında ABD'nin kendi çıkarları için yapılmış, realist bir dış politika anlayışına sahip olan Trump bu operasyonları Rusya'nın Suriye'deki etkinliğini azaltmak, Rusya'ya göz dağı vermek ve güç gösterisi için düzenlendiği düşünülmüştür (almersad.net:2017).

ABD her ne kadar Suriye'den çekildiğini açıklasa da Suriye'deki çıkarlarını korumak, Irak örneğinde olduğu gibi otorite boşluğu oluşmaması, kendi hakimiyeti altındaki bölgelerin Rusya ve İran'ın kontrolüne geçmemesi, DEAŞ terör örgütünün yeniden güç kazanmaması, petrol alanların korunması maksadıyla Suriye'de asker bulundurmaya, PKK/KCK-YPG/PYD terör örgütünü desteklemeye devam etmiştir.

2.3.5. Rusya Federasyonu

Rusya ekonomik ve siyasi sebeplerden ötürü Suriye olaylarına müdahil olmuştur, İkinci Dünya savaşında sonrası stratejik ilişkiler geliştirdiği Suriye'nin ABD eksenine kaymasından korkmuş, bu durum Rusya çıkarlarını tehlikeye sokacağından endişelenmiştir. ABD'nin Irak'tan çekilmesi sonrası ve Putin döneminde Rusya tekrar küresel güç olma pişinde koşmuştur. Rusya'nın küresel güç olmasının yolunun Ortadoğu'da ABD'nin çekildiği bölgelerde hakimiyet kurmak ve ekonomik ilişkiler geliştirmekle olacağı düşünülmüştür (Elma,2009:129). Rusya Ortadoğu ve Suriye'de kendini ispatlaması ve küresel güç olduğunu göstermesi için BMGK de ABD çıkarlarına karşı kararlara veto hakkını kullanmıştır. Suriye Rejimi silah tedarikinin büyük bir kısmını Rusya 'den temin etmiş, Rejim Rusya 'den çok sayıda uçak, füze ve hava savunma sistemi satın almış, ayrıca Rusya Arap Baharı sonrası Suriye sahasında yeni ürettiği silahları denemiştir (Guliyeva,2019:12-13).

Rusya 'ile İran Suriye'de ortak hareket etmişlerdir, bunun sebebiyse her iki devletin Suriye'de ortak çıkarı olmasıdır, Rusya ve İran'ın Suriye'de ortak hareket etmesinin en önemli sebebi ABD karşıtlığı ve ABD hegemonyasına karşı çıkmalarıdır. Ayrıca Rusya ve İran Suriye'de radikal terör grupların ve özellikle Sünni grupların yükselmesini kendi ulusal çıkarlarına tehdit olarak görmektedirler bu nedenden ötürü Suriye rejimine her türlü destek sağlayarak Suriye rejiminin ayakta kalmasını sağlamışlardır. Rusya ve İran tek kutuplu dünya düzenin yıkıp çok kutuplu dünya düzenine geçmeyi amaçlamıştır (Sinkaya,2016:25).

Rusya Arap ülkeleriyle ilişkilerini geliştirip Arap ülkelerini kendi safına çekmeye çalışmış, bu maksatla Suriye'ye her türlü destek sağlamış, Rusya ve İran'ın Suriye'de birlikte hareket etmesi ABD'nin endişelenmesine neden olmuş bu nedenden ötürü ABD ve Rusya Ortadoğu'da sürekli rekabet halinde olmuşlardır. Rusya; Akdeniz'de hakimiyetini arttırmak, Akdeniz, Kızıldeniz ve Atlantik Okyanusuna kolay ulaşabilmek için Suriye'de bulunan Tartus Limanı kendisi için önemli bir konuma sahip olmuştur, ayrıca bu liman aracılığıyla bölgede bulunan Rus gemilerine yakıt ikmali yapılması sağlanmıştır (Akengin, Yaşar,2018:39-41).

Rusya'nın Suriye'deki varlığını arttırmasının diğer bir sebebiyse Ortadoğu'da varlığını güçlendirmek ve Batının Ortadoğu'daki hakimiyetini azaltmak, Ortadoğu'da Rusya yanlısı ülkelerin ABD safına geçmesini engellemek için olmuştur. Rusya Suriye

ile ekonomik ilişkilerini geliştirmiş, terörle mücadele adı altında Suriye’de müdahalede bulunmuş, Suriye’nin batı eksenine kaymasından endişelenen Suriye rejimi de Rusya’nın Suriye’de askeri müdahalesine izin vermiş, Rusya Suriye’de kurduğu çok sayıda askeri üsle Suriye muhalefetinin Suriye’de daha fazla toprak elde etmesini engellemiştir (Çalışkan,2016:6-7). Rusya’nın Suriye’deki askeri üsleri ilerleyen bölümlerde detaylı bir şekilde incelenecektir.

2.3.6. Çin

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping’in 2013 yılında açıkladığı Kuşak Yol Girişimiyle ABD’nin Ortadoğu’daki hegemonyasını barışçıl bir şekilde yıkmaya çalışmış. Donald Trump döneminde ABD Çin’e karşı ekonomik savaş açmış, Joe Biden’in ABD Başkanı olması akabinde de Çin’e karşı aynı politikayı izlemeye devam etmiştir. Bu dönemde her iki tarafta Ortadoğu’daki varlığını güçlendirmeye çalışmıştır (Athari& Ejazi,2020:44). Kuşak Yol Girişimini etkin bir şekilde faaliyete geçirmek için Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi Mart 2021’de; Türkiye, İran ve Suudi Arabistan ziyareti akabinde Temmuz 2021’de Suriye, Mısır ve Cezayir ziyaret etmiş, ziyareti yaklaşık bir hafta sürmüştür. Çin bu şekilde Ortadoğu’daki varlığını askeri, siyasi, diplomatik ve ekonomik açılardan güçlendirmeye çalışmış ve açıkça ABD’nin bölgedeki politikalarına karşı durmuştur. Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi’nin Suudi Arabistan ziyareti esnasında “Kuşak Yol Girişimi çerçevesinde 16 Ortadoğu ülkesiyle ortak iş birliği anlaşmaları imzaladı ve tüm ülkelerle iyi iş birliği geliştirebildi” şeklinde bir konuşma yapmıştır (Sarı, 2021).

Çin BAE, Suudi Arabistan ve İran’la stratejik iş birliği anlaşmaları imzalamış ve son olarak İran’la güvenlik ve ekonomik alanda 25 yıl sürecek kapsamlı stratejik iş birliği anlaşması imzalamıştır. Anlaşmaya göre İran’dan indirimli petrol karşılığında Çin, telekomünikasyon, liman, demiryolları, sağlık ve bilgi teknolojileri gibi sektörleri kapsayacak şekilde İran’a 400 milyar dolarlık yatırım yapacağını açıklamıştır. Anlaşma elbette iki devlet açısından önemli, nitekim İran bu anlaşmayı, ilişkileri stratejik düzeye çeken adım olarak gördüğünü ifade etmiştir (Duvar,2021).

Çin’in Suriye politikasına baktığımızda Çin Arap baharı sonrası BM Güvenlik konseyinde Rusya’nın çizgisinde hareket ederek Suriye konulu toplantılarında 10 defa Veto hakkını kullanmıştır. Çin 1971 yılında BM Güvenlik konseyinin daimi üyesi olmuş ve tüm üyelik süresi boyunca sadece 16 defa veto hakkını kullanmış, veto

hakkının büyük kısmının Rusya 'ile birlikte Suriye için kullanılması Suriye'nin neden Çin ve Rusya için bu kadar önemli olduğu sorusunu aklımıza getirmiştir (Tepeciklioğlu&Tepeciklioğlu,2015:177-178).Suriye'nin konumu, yer altı kaynakları, Kuşak Yol Girişimi kapsamında Suriye'nin coğrafi konumu ve Akdeniz'e çıkmak için önemli bir kara yolu olması sebeplerinden ötürü Çin için önemli bir ülke olmuştur. Ayrıca Suriye hükümetinin uluslararası sistemden soyutlanması ve Rusya, İran dışında çok fazla devletle ilişkilerinin kalmaması Suriye hükümetinin Çin'e yakınlaşmasına neden olmuştur. Çin Rusya 'ile birlikte Suriye'de ABD'nin üstünlüğünü yok edip onun yerine geçmeye çalışmıştır.

Çin, Rusya'nın yanında Suriye iç savaşı sırasında Suriye rejimine askeri teçhizat ve hafif silah yardımı yapmış ayrıca 2017 yılında Çin'le Suriye arasında askeri iş birliği anlaşmaları imzalanmış, bu kapsamda Çin "Suriye askerini eğitmek" maksadıyla Suriye'de 5000 asker göndereceğini açıklamıştır. Suriye'de ayrıca Suriye rejimi karşıtı çatışmalarda yer alan binlerce Uygur ve Çin tarafından terör örgütü listesine dahil edilen ve Çin Halk Cumhuriyetinden bağımsızlığını kazanmaya çalışan radikal Türkistan İslam Partisi unsurları bulunmakta, Çin Suriye'ye asker göndererek söz konusu gruplarla çatışmayı hedeflemiştir (arabicpost.net, 2018).

Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi'nin 17 Temmuz 2021'de Suriye ziyaret etmesi ve bu ziyaretin Suriye'de gerçekleşen sözde seçimlerin sonrasında Beşşar ESAD'ın tekrar cumhurbaşkanı seçilmesi akabinde yapılması bu ziyaretin diplomatik mesajlar taşıdığını ve Çin'in asla Suriye'de bir rejim değişimini desteklemediğini göstermiştir (Trthaber.2021).Çin ayrıca Suriye sorununu ulusal güvenliğini tehdit eden bir sorun olarak görmüş, Suriye rejimini tehdit eden, Orta Asya bölgesinden gelen binlerce silahlı kişi ve radikal gruplar bulunmakta, Çin söz konusu silahlı şahısları ülkesini tehdit eden kişiler olarak görmüş ve bu nedenle Suriye rejimi destekleyip bu kişileri yok etmesini istemiştir (Işık,2021:71).

2.3.7. Türkiye

2011 yılında başlayan Arap Baharı sonrası Türkiye'nin Suriye politikasında Suriye olaylarının seyrine göre değişiklik göstermiştir, Suriye krizinin başlangıcında Türkiye Suriye krizini barışçıl yollarla çözmeye çalışmış ve Suriye'de demokratikleşmeyi desteklemiştir. Türkiye'nin Suriye'de demokratikleşme çabaları başarısız olmuş, Suriye rejimi göstericilere karşı şiddet uygulamış ayrıca muhalefeti

tamamen yok etmek istemiş ve demokratikleşme çabalarına hiç cevap vermemiştir (Yeltin & Kübra, 2017:43). Suriye’de olayların tırmanması sonrası Suriye rejimine karşı muhalif olan gruplar rejime karşı silahlanarak askeri çatışmalar başlamış, Türkiye bu aşamada Suriye muhalefetine siyasi ve askeri destek sağlamış, Suriye rejiminin değişmesini istemiş fakat Rusya, İran ve Çin’in Suriye rejiminin yanında durması sebebiyle Türkiye’nin hedefi olan Suriye’de rejim değişikliği gerçekleşmemiştir (Miş & Özdemir,2013:200-201).

Suriye’de rejim değişikliği yaşanmaması, Suriye krizinin uzun süre devam etmesi, PKK/KCK-PYD/YPG terör örgütünün güçlenmesi, DEAŞ terör örgütünün Suriye’de büyük alana hâkim olması sebeplerinden ötürü Türkiye’nin Suriye politikasında değişiklikler yaşanmış ve Türkiye Suriye’de terör örgütlerine karşı doğrudan askeri müdahalede bulunmuştur. DEAŞ terör örgütünün Türkiye’nin sınırlarının tehdit etmesi ayrıca örgütün uluslararası güvenliği tehdit eder boyuta ulaşması sebebiyle Türkiye kendi ulusal çıkarlarını korumak, tehditleri yerinde bertaraf etmek, DEAŞ terör örgütünü sınırlarından uzaklaştırmak amacıyla Türkiye DEAŞ terör örgütüne karşı Suriye’de Fırat Kalkanı Harekâtını (FKH) başlatmıştır (Yeltin,2018:202). Başarıyla tamamlanan FKH sonrası bu defa Türkiye PKK/KCK-PYD/YPG terör örgütüne karşı Afrin bölgesinde Zeytin Dalı Harekâtını başlatmıştır. Daha sonra PKK/KCK-PYD/YPG terör örgütünün Türkiye’de artan saldırıları nedeniyle örgüte karşı Barış Pınarı Harekâtı gerçekleştirilmiştir (Acet İnce, 2020:65).

Arap Baharı sonrası Türkiye Suriye’de Rusya ‘ile ABD arasında denge politikası yürütmüş, Suriye olaylarının başlangıcında Türkiye Suriye konusunda ABD ekseninde politika izlemiş, Türkiye ve ABD Suriye’de rejim değişikliği gerektiği ve Suriye’de demokratikleşme sürecinin hızlandırılması gerektiği konusunda ortak politika yürütmüşler, bu dönem Suriye rejimini destekleyen Rusya ‘ile Türkiye ilişkileri gerilemiş özellikle Rusya ‘ye ait uçağın düşürülmesi sonrası dönemde Türkiye Rusya ilişkileri önemli oranda etkilenmiştir (Erşen,2016:157-158).

15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye’de FETÖ terör örgütü tarafından gerçekleştirilen hain darbe girişimi sonrası FETÖ terör örgütü liderinin ABD’de bulunması ve ABD tarafından desteklenmesi sebeplerinden ötürü Türkiye ABD ilişkilerinde dönüm noktası yaşanmış, ayrıca ABD’nin bu dönemde Türkiye tarafından terör örgütü olarak kabul edilen PKK/KCK- PYD/YPG terör örgütünün desteklenmesi

sebeplerinden ötürü Türkiye ABD ilişkileri gerilemiş ve Türkiye'nin Suriye konusunda Rusya ve İran ile yakınlaşmasına neden olmuştur (Erşen,2016:163-164).

Türkiye Suriye'de çıkarlarını korumak için Suriye'de aktif dış politika yürütmüş, ABD ve Rusya arasında denge politikası yürütmüş, Türkiye'nin Suriye'deki çıkarları; Türkiye'nin ulusal güvenliği ve toprak bütünlüğünü korumak, terörü kaynağında yok etmek, Suriye'de güvenliğin sağlanması, Türkiye'de bulunan Suriye mültecilerin ülkelerine geri dönmelerinin sağlanması, Türkiye'ye yeni bir göç dalgasının önlenmesi amacıyla Suriye'de güvenli bölgelerinin oluşturulması ve bu maksatla ABD ve Rusya arasında yoğun diplomasi trafiğinin yürütülmesi, Suriye'nin toprak bütünlüğünün sağlanması ve Suriye'de siyasi geçiş sürecinin hızlandırılması amacıyla siyasi geçişin müzakere sürecine aktif katılımı şeklinde sıralanabilir.

Son dönemde Türkiye'de Suriye'de bulunan PKK/KCK- PYD/YPG ve DEAŞ terör örgütlerinden kaynaklı ve özellikle 2022 yılında Mersin Polis Evi saldırısı ve Taksim saldırısı sonrası Türkiye Suriye'de bulunan terör örgütlerine yönelik operasyonlar düzenlemiş, artan terör saldırısı nedeniyle PKK/KCK- PYD/YPG terör örgütünün Suriye'den tamamen yok edilmesi için Rusya arabuluculuğuyla Suriye rejimiyle tekrar normalleşme süreci başlatılması hedeflenmiş, bu maksatla Rusya de; Türkiye, İran ve Suriye'nin Savunma Bakanları arasında Arap Baharı sonrası ilk üst düzey toplantı gerçekleştirilmiş, daha sonra Rusya de Türkiye, Rusya, İran ve Suriye Dışişleri Bakan yardımcıları bir araya gelmişler, fakat Suriye'nin normalleşme sürecinin başlatılması için Türk askerinin tamamen Suriye'den çekilmesi gerektiği şartının koyması sebebiyle normalleşme sürecinde aksaklıklar yaşanmıştır (Özugurlu,2022).

2.3.8. Hizbullah

Arap Baharı sonrası Suriye muhalefetine Suriye'nin büyük bir bölümünü ele geçirmesi Suriye rejimini tehdit etmiş, kendisinin tehlikede olduğunu gören Suriye rejimi Rusya, İran ve Hizbullah güçlerinden destek istemiş, İran yanlısı politika yürüten ve Lübnan'da faaliyet gösteren Şii grup olan Hizbullah güçleri Suriye'de İran ile birlikte Suriye rejiminin yanında durmuş ve Suriye rejimine her türlü askeri destek sağlamıştır (Bakeer,2013:3). Hizbullah Arap Baharı öncesi Suriye'de askeri eğitim almış ayrıca Suriye'den her türlü askeri ve lojistik destek almıştır daha sonra Suriye rejiminin yanında doğrudan Suriye krizine müdahil olmuştur. Suriye, İran ve

Hizbullah ilişkisi stratejik boyut kazanmış, İran tarafından Hizbullah'a gönderilen silah ve mühimmat Suriye rejimi aracılığıyla Hizbullah'a ulaştırılmış ayrıca Suriye'de Hizbullah'a ait çok sayıda kamp ve askeri eğitim merkezi kurulmuştur (ARIKAN, 2012:27).

Suriye'de olayların başladığı 2011 yılında Hizbullah Lideri Hasan Nasrullah Suriye rejimine desteğini açıklamış, 2013 yılında ise Hizbullah Suriye'de bulunduğunu resmen açıklamış, Hizbullah ilk başta Suriye'nin Humus ve Şam Kırsalı bölgelerinde bulunmuş, rejim güçlerinin Humus ve Şam Kırsalı bölgelerini muhalif güçlerinden geri alması için girdiği çatışmalarda rejim güçlerine destek olmuştur. Daha sonrası Hizbullah Suriye'de Şiiilerin yoğun olarak bulunduğu Halep'in Nubul ve Alzehra bölgelerini korumak için güçlerinin büyük bir kısmını bu bölgeye yönlendirmiştir (Bakeemir,2013:19-23). DEAŞ terör örgütünün Suriye'de büyük bir alana hakim olması sonrası Hizbullah DEAŞ terör örgütünden geri aldığı bölgelerde hakimiyetini arttırmış ve Suriye genelinde faaliyet göstermeye başlamıştır.

Bu tezde Hizbullah'a yer verilmesinin sebebi, ABD'nin Suriye politikasında Hizbullah'a yer vermesidir. ABD'nin Ortadoğu'daki önceliklerinden biri olan İsrail'in güvenliğini korumak olmuş, Hizbullah'ın İsrail'in güvenliğini tehdit eden bir örgüt olması sebebiyle ABD Hizbullah'ın Suriye'deki varlığına karşı çıkmıştır (Yücel,2001:94). ABD İsrail ile birlikte Suriye'de bulunan çok sayıda Hizbullah karargahlarına saldırı düzenlemiş, ayrıca Hizbullah ABD'nin Suriye'deki çıkarlarını tehdit etmiş Suriye'de faaliyet gösteren diğer Şii gruplarla birlikte ABD üsleri ve karargahlarına yönelik çok sayıda saldırı düzenlemiştir (BBC, 2021).

BÖLÜM 3: ARAP BAHARI SONRASI RUSYA FEDERASYONU'NUN SURIYE POLİTİKASI

2011 yılında başlayan Arap Baharı 15 Mart 2011 yılında Suriye'ye de sıçramıştır. Suriye'nin Dera kentinde duvarlara Suriye rejimi karşıtı yazılar yazan Suriyeli çocuklar Suriye rejimi askerleri tarafından tutuklanmışlar, bunun sonucunda Suriye rejimi karşıtı geniş çaplı ayaklanmalar başlamış ve yürüyüş yapan sivillere Suriye rejimi güçleri tarafından ateş açılmıştır. Suriye olaylarının başladığı dönem Rusya bu olayları yakından takip etmiştir (Canyurt, 2018: 1103-1120).

04 Ekim 2011'de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine (BMGK) bir kanun tasarısı sunulmuş, tasarıda Suriye'de insan haklarına aykırı davranışların kınaması, tüm insanlık dışı eylemlerin derhal durdurulması ve sorumluların cezalandırılması maddelerinin yanı sıra Suriye rejimini sert dilde kınayan tasarı olmuştur fakat bu tasarı BMGK'nin daimi üyelerinden olan Rusya ve Çin'in vetosuna takılmış ayrıca Güvenlik Konseyine (GK) sunulan tüm karar tasarıları günümüze kadar Rusya tarafından VETO edilmeye devam edilmiştir (UN, 2011: Ekim 04). BMGK de Çin ve Rusya Vetosu nedeniyle BM güvenilirliğini kayıp etmiş, uluslararası barışı korumadaki rolü sorgulanmaya başlanmış, Veto nedeniyle sürekli çıkmaza giren BMGK Suriye konusunda ciddi kararlar alamamış, neorealizm teorisinde de belirtildiği gibi Devletin önemi devam etmiş, ulusüstü kurumlar devletin üstünde bir karar alamamıştır.

Amerikalı siyaset bilimci Nicholas J. Spykman tarafından ortaya atılan "Kenar Kuşak Teorisi" (Spykman,1944:43) bağlamında Suriye'nin konumunu incelediğimizde ise Rusya'nın neden Suriye'ye önem verdiğini anlamak mümkün olmaktadır. Spykman'ın ortaya attığı Rimland bölgesi; Doğu Avrupa'dan başlayıp Türkiye'yi, İran'ı, Pakistan'ı Çin'i içine alarak doğu Sibirya'ya kadar uzanan ve kara gücü ile deniz gücü arasında tampon bölgedir, Rimland'a göre bu bölgeyi kontrol altına alan tüm Dünyayı kontrol altına alabilmekte, bu bölge içerisinde Suriye'de bulunmakta ve bu nedenden ötürü Rusya'nın Suriye'ye önem verdiği ileri sürülmüştür (İşçan, 2004: 63). Suriye'nin jeopolitik konumu, Akdeniz kıyısında bulunması, Suriye'nin doğal kaynakları, Suriye'de Rusya üslerinin kurulması durumunda bu üslerin Ortadoğu'daki birçok bölgeye hareket kolaylığı sağlayacağı için Rusya Suriye'ye bu kadar önem vermiştir.

Arap Baharı sonrası Libya’da gerçekleşen askeri müdahale Rusya’nın Libya’daki çıkarlarına zarar vermiş, Libya, ABD ve müttefiklerinin kontrol alanına geçmiş, Rusya ’ise bu durumun Suriye’de tekrarlanmaması, Suriye’yi de ABD hegemonyasına kaptırmaması için Suriye’deki varlığını güçlendirmiş, Eylül 2015’te Rusya ’ile Suriye Rejiminin Cumhurbaşkanı Beşşar ESAD arasında bir anlaşma imzalanmış bu anlaşmayla Rusya Suriye’ye asker gönderme kararı almıştır (Murshudlu& İzzetgil, 2021: 281).

İlk önce haklı ve meşru sebeplerle başlayan Suriye devrimi büyük güçlerin müdahalesiyle uluslararası güçlerin rekabeti haline gelmiş, bu durum Rusya’yı tekrar uluslararası sistemde rekabet edebilecek konumuna getirmiş, Eylül 2015’te Rusya’nın Suriye’ye askeri müdahalesi ABD ve Rusya’nın uzun süredir devam eden rekabeti sonucunda doğmuş, Rusya Suriye olaylarını ve Arap Baharını kullanarak jeopolitik alan hakimiyetini güçlendirmeye çalışmış ayrıca Rusya Tek kutuplu dünyadan kurtulup çok kutuplu dünyaya geçişi amaçlamış nitekim bu husus 2007 yılında 43. Münih Güvenlik Konferansı’na katılan Rusya Devlet Başkanı Putin tarafından dile getirilmiş, Putin bu konferansta ABD ve NATO’yu sert bir dille eleştirmiş. “ABD’nin birçok alanda haddini aştığını ve tek taraflı eylemlerin trajedilere yol açtığını” söyleyen Putin’in bu açıklamaları, son dönemde yeniden gündeme gelen ‘yeni bir Soğuk Savaş mı başlıyor?’ tartışmalarını başlatmıştır (Güler&Teke,2021:20).

Rusya büyük bir coğrafi alana sahip fakat etrafı kutuplarla çevrili ve sıcak denizlerden uzak durumunda kalmış bu nedenden ötürü sıcak denizlerdeki hakimiyetini arttırmak için Suriye’ye askeri destek sağlamış, ABD ve batının kendisini çevreleyerek sıcak denizlere inmesini engelleme politikasını (Keleş, 2009:90) yıkmaya çalışmış, bu amaçla Rusya Sovyetler birliği döneminde 1971 yılında Suriye’nin Tartus ilinde Sovyetler Birliğine ait bir deniz üssü kurulması için Suriye ’ile bir anlaşma imzalamıştır. Ayrıca Ağustos 2015 yılında Rusya ve Suriye arasında imzalanan anlaşmayla Suriye’nin Lazkiye kentinde Hmeymim Hava Üssü kurulmuş, (Akengin, Yaşar,2018:43) bu üsler Rusya’nın bölgede gözetleme veya denetimi amacıyla “karakol” görevi görmekte ve belirli oranda caydırıcılık sağlamaktadır. Rusya bu üsler aracılığıyla Akdeniz’deki hakimiyeti arttırmış ve bu üsler vasıtasıyla Ortadoğu’da ve Afrika ülkelerinde bulunan Rus güçleri veya Rusya’nın desteklediği paralı askerler yönetilmiş ve yönlendirilmiştir (Ercan, & Tezcan, 2021:79-80).

23 Ocak 2017- 21 Aralık 2017 tarihleri arasında Kazakistan'ın Astana şehrinde Türkiye, Rusya ve İran'ın garantörlüğünde Suriye hükümeti temsilcileriyle Suriye muhalefeti arasında Astana görüşmeleri başlamış ve görüşmeler sonucunda Suriye'nin farklı yerlerinde ve özellikle doğu Guta bölgesinde gerginliği azaltma bölgeleri oluşturulmuş ayrıca Astana süreciyle Suriye'de kalıcı ateş kesin sağlanması ve krize nihai çözüm getirmeyi amaçlamış, bu görüşmeler günümüze kadar devam etmiş fakat bu süreçte garantörlük veren Rusya ve Suriye rejimi gerginliği azaltma bölgelerini tamamen ele geçirmiş ve bu süreçte Rusya Suriye'ye her türlü destek vermiş, çatışmasızlık bölgelerinde bulunan yüz binlerce sivil bölgelerini terk edip İdlip veya Suriye dışına göç etmek zorunda kalmışlar bu süreç sonucunda İdlip'in nüfusu 4 milyonu aşmıştır (Ayvaz, 2020: 54).

30 Aralık 2018'de Rusya, Akdeniz'in kıyısında olan Soçi şehrinde Suriye Ulusal Diyalog Kongresini başlattığını açıklamış, bu zirveyle Suriye sorununa siyasi bir çözüm bulunması amaçlanmış (Aljazerra, 2018: Aralık 30), zirvenin sonuç bildirisinde Suriye'ye yeni bir anayasa yazılması için Anayasa komitesi kurulması, Suriye muhalefet delegasyonundan oluşacak komitenin anayasal reform taslağı hazırlamak için BM Güvenlik Konseyi'nin 2254 sayılı kararına katkıda bulunulmasına (Trthaber, 2018: Aralık 30), Suriye'de seçimlerin yapılmasına karar verilmiş fakat günümüze kadar devam eden Suriye anayasa komitesinden somut bir karar çıkmamıştır. 25/03/2022 tarihinde BM Suriye Özel Temsilcisi Geir O. Pedersen Başkanlığında Cenevre'de toplanan Suriye Anayasa Komitesinin 7.turu sona ermiş fakat Suriye rejiminin sunduğu taslak ve Suriye muhalefetinin sunduğu taslak arasında ortak noktada buluşulamamıştır (AA, 2022: Mart 25).

24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya Ukrayna savaşı sonrası Rusya Suriye'de bulunan askeri imkanların büyük bir kısmını Ukrayna'ya kaydırmış (AA, 2022: Mart 15). Rusya'nın tüm askeri gücünü Ukrayna'ya yönelttiği bir dönemde Suriye'ye eskiye kıyasla daha az odaklanacaktır. Rusya'nın Ukrayna'da sahada görevlendirmek üzere Suriye'den paralı asker devşirmekte olduğu ideaları da gündem olmuştur (Ergin, 2022). Suriye, BM Güvenlik konseyinde Rusya Ukrayna savaşı bağlamında Rusya'yı kınayan tüm tasarımlara karşı oy kullanmıştır (AA,2022: Nisan 12).

3.1. Rusya Federasyonu'nun Suriye'deki Askeri Üsleri

Suriye SSCB ve Rusya için Ortadoğu bölgesinde önemli askeri üs konumunda olmuş, Suriye'nin; Ak Denize kıyı ülke olması sebebiyle Rusya uzun süre boyunca Suriye'de kalıcı askeri üsler kurmayı amaçlamış bu maksatla Suriye ile görüşmeler yapılmış, Suriye'ye her türlü askeri ve maddi destek sağlanmıştır. Suriye Cumhurbaşkanı Beşşar Esad 16/03/2023 tarihinde Moskova'ya resmi bir ziyaret gerçekleştirmiş, ziyaret sırasında Beşşar Esad;" Suriye'de Rusya askerinin sayısının arttırılması, Suriye'de daha fazla Rusya askeri üslerin kurulması, Suriye'deki Rusya askeri üslerin geçici olmaması ve kalıcı olması gerektiğini, bu hususla ilgili Rusya ile Suriye arasında anlaşmalar yapılacağını belirtmiştir (Artıgerçek, 2023). Bu açıklamadan hareketle Rusya'nın Suriye'de ne kadar etkili olduğu ve Suriye'nin Rusya çizgisinde hareket ettiği, Rusya'nın artık Suriye'de etkili olduğu ve Suriye rejimini ne kadar etkilediği görülmektedir.

Tartus deniz üssü; Rusya sıcak denizlere inme hedefi için Akdeniz'e önem vermiş, Akdeniz bölgesinin jeopolitik konumu uluslararası güçlerin rekabetine neden olmuş, ABD ve Rusya başta olmak üzere çoğu güçlü devletler Akdeniz'deki hakimiyetini arttırmaya çalışmış, SSCB de Akdeniz'deki hakimiyetini arttırmak için Ortadoğu'daki stratejik ortağı olan Suriye ile 1971 yılında Suriye'de SSCB güçlerine ait Tartus Deniz Üssünün kiralama süratıyla kurulması anlaşması imzalamıştır (Diriöz,& ALIMCI,2020:115). SSCB Tatrus Deniz Üssü aracılığıyla; Suveyş kanalını takip etmek ve kontrol altına almayı, Akdeniz'de bulunan ABD ve diğer Batılı güçlerin askeri hareketlerini takip etmeyi ve Ortadoğu'daki SSCB etkisini arttırmayı amaçlamıştır (Rasim,2022:28-29).

SSCB'nin 1991 yılında dağılmasıyla birlikte SSCB'nin Ortadoğu'daki çoğu askeri üssü kapatılmış fakat Tartus üssü faaliyetine devam eden sayılı üslerden biri olmuştur. SSCB'nin dağılması sonrası süreçte Suriye'nin SSCB'ye olan borçları nedeniyle Suriye ile Rusya arasında bu borçlar konusunda sorunlar yaşanmış bu nedenden ötürü üssün faaliyetine geçici süreyle ara verilmiştir. 2000 yılında Rusya 'de Putin'in iktidara gelmesi sonrası 2005 yılında Rusya 'ile Suriye arasında Suriye borçlarının %73'ünün silinmesi anlaşması imzalanmış, bu anlaşma karşısında Rusya Tatrus üssündeki faaliyetine devam etmiştir (Çalışkan,2016:5).

Arap Baharı sonrası Rusya Tartus Üssündeki varlığını arttırmış, 2011 sonrası Limandaki Rus gemisi sayısı artmış, 2013 yılında Rusya Akdeniz ve Karadeniz’de SSCB’nin dağılması sonrası en büyük tatbikat gerçekleştirmiş, tatbikata çok sayıda askeri gemi katılmış, Rusya bu tatbikatla ABD ve Batı’ya göz dağı vermek istemiş ayrıca Rusya’nın tekrar küresel güç olduğunu gösterilmeye çalışılmıştır (Hürriyet, 2013). 2016 yılında Rusya Savunma Bakan Yardımcısı Nikolay Pankov; Rusya’nın Tartus Deniz Üssünün kalıcı hale dönüştürmeyi planladığını” açıklamış, bu maksatla Rusya Tartus Deniz Üssüne S-300 hava savunma sistemi yerleştirmiş, S-300 hava savunma sistemiyle Suriye’de bulunan Rus üsleri ve askerlerini korumayı amaçlamıştır (BBC,2016). Kalıcı üslerle birlikte Rusya’nın Suriye’deki askeri gemi sayısı arttırılmış ve Ortadoğu ile Akdeniz’deki Rusya’nın hakimiyeti arttırılmıştır. 18 Ocak 2017 tarihinde Rusya ‘ile Suriye arasında bir anlaşma imzalanmış, anlaşmaya istinaden; Rus güçleri maddi karşılık vermeden 49 yıla kadar Tartus Deniz Üssünde kalacak, sürenin bitmesi sonrası bu sürenin yeniden 255 yıl uzatılabilecek, ayrıca Rusya üssü genişletip yenileyebilecek, bu anlaşmayla Rusya bu üssü kalıcı olarak ele geçirmiştir (indyturk, 2020).

Humeymim Hava Üssü; Suriye’nin Lazkiye ili Cebele İlçesinin 4 KM uzaklığında bulunan Humeymim beldesinde kurulan bir askeri hava üssüdür, bu üs ilk başta Rus helikopterlerinin inişini sağlamak amacıyla kurulmuş fakat zamanla bu hava üssü küçük ve orta boylu Rus uçaklarını barındırmaya başlamıştır (Mardan,2020:121). 26 Ağustos 2015 tarihinde Rusya’nın Suriye’ye askeri müdahalesi sonrası Rusya ‘ile Suriye rejimi arasında 49 yıllık süreyle bir anlaşma imzalanmış, bu anlaşmayla Humeymim hava üssü Rus güçlerinin Suriye’deki askeri operasyonlarının ana üssü haline getirilmiş, ayrıca Rusya ye Humeymim üssünde mutlak hakimiyet hakkı verilmiştir. Ağustos 2016 yılında ise Rusya Humeymim üssünü genişletme kararı almıştır, 2016 yılında Suriye rejimiyle yapılan anlaşmada bu üs tam donanımlı üs haline getirilmiş, yapılan anlaşmayla Rus askerlerinin sürekli konaklaması için üste konaklama yerleri oluşturulmuş ayrıca üsteki savaş uçaklarının sayısı arttırılmış, ayrıca anlaşmayla Rusya ye Suriye’de içlerinde nükleer güçle çalışan gemilerinde bulunduğu 11 savaş gemisi bulundurma hakkı verilmiştir (Souleimanov & Abbasov,2020:44-45).

Humeymim Hava Üssünün genişletilmesi kapsamında uçak pistleri genişletilmiş, genişletilmiş uçak pistinin genişliği 100 M ve uzunluğu 4600 Metreye

çıkartılmış, bu sayede Rusya de bulunan büyük savaş uçaklarının üsse kolay inişi sağlanmıştır. Rusya 25/25/2021 tarihinde Hmeymim Hava Üssü'nde uzun menzilli nükleer kabiliyete sahip stratejik bombardıman kullanma gücüne kavuştuğunu açıklamış, açıklamada ayrıca 3 adet Tupolev Tu-22M3 uzun menzilli bombardıman uçağını Hmeymin Üssüne gönderdiğini ilan etmiştir (savunmatr, 2021).

Kuweires askeri havacılık üssü; Kuweires Askeri Havacılık Üssü Halep ilinin Kuzeydoğusunda bulunan Kuweires beldesinde kurulmuş, bu üs Rusya'nın Suriye'deki üçüncü üssü konumundadır, Rusya bu üste Kara Kuvvetleri Komutanlığına bağlı askerleri bulundurmuş, bu üste Rusya 'ye bağlı bir tabur özel hareket askerleri ve çok sayıda hava savunma sistemi ve radarın bulunduğu ileri sürülmüştür. Rusya bu üssü doğu Suriye'de operasyon gerçekleştiren Rus uçaklarının geçici iniş ve dinlenme pisti olarak kullanmıştır (İsrael.alma.org, 2022).

Palmira askeri üssü; Rusya'nın Palmira Askeri Üssü Suriye'nin antik kenti olan Humus ilinde bulunan Palmira kentinde 2016 yılında kurulmuş, Palmira bölgesi Arap Baharı sonrası DEAŞ terör örgütünün kontrolüne geçmiş, Rusya'nın 2015 yılında Suriye'ye müdahalesi sonrası Palmira ilinde bulunan DEAŞ hedeflerine yönelik yoğun savaş uçakları tarafından yoğun bombardıman gerçekleştirmiş, 2016 yılında kenti ele geçiren Rusya tarihi eserlerin bulunduğu bölgeye bir üs kurmuş, üssün kurulmasının tamamlanması sonrası üsse Rusya 'ye bağlı özel hareket kuvvetleri, hava savunma sistemleri ve çok sayıda zırhlı araç yerleştirilmiştir. Rusya Savunma Bakanlığı 2016 yılında yaptığı açıklamada Palmira'da kendine ait bir askeri üs kurulmadığını açıklasa da UNESCO tarafından yayınlanan uydu görüntülerinde üssün görüntülerine yer verilmiştir (Habertürk.com, 2016).

T-4 Hava Üssü; Suriye'nin Humus ili Palmyra kenti Tiyas köyünde kurulmuş, üste 54 adet uçak hangarı, 1 adet ana pist ve iki adet yedek üs inşa edilmiş, bu üs Suriye'nin en büyük asker havalimanı olma özelliğini taşımış, bu üs ilk olarak 1970'li yıllarında SSCB tarafından inşa edilmiştir (bellingcat.com. 2015). Arap Baharı sonrası bu üs Suriye'de faaliyet gösteren İran Milis Güçleri, Rus güçleri ve Suriye hükümeti tarafından aktif olarak kullanılmıştır, bu güçler söz konusu üssü Suriye muhalefeti ve radikal terör örgütlerine karşı çatışmalarda kullanmışlardır (timesofisrael, 2018). T-4 Hava Üssü Rus güçleriyle İran güçleri arasında gerginliğe neden olmuş, İran Devrim Muhafızları Örgütü Rus güçlerinin üssü tamamen terk etmesini istemiş, ayrıca üste İran Devrim Muhafızları güçlerinin bulunması sebebiyle İsrail tarafından sürekli hedef

haline gelinmiş, bu nedenlerden ötürü Rus güçleri 16/02/2021 tarihinde üstten tamamen çekildiklerini açıklamışlardır. (yeniakit.com. 2021).

Kamışlı Havaalanı; Kuzeydoğu Suriye’de Haseke iline bağlı Kamışlı Beldesinde inşa edilmiş, Arap Baharı sonrası havalimanına çok sayıda Rus askeri yerleşmiş, ayrıca havalimanında Rusya ‘ye ait savaş uçakları yerleştirilmiş, Rusya Kamışlı havalimanına sürekli olarak askeri destek göndermiş, havalimanında ayrıca Suhoy Su-34 tipi savaş uçakları ve Ka-52 taarruz helikopterleri gönderilmiştir (CNNTÜRK. 2022). 2022 yılında Türkiye’nin Suriye’de bulunan PKK/KCK-YPG/PYD terör örgütüne yönelik operasyon ihtimali sonrası Rusya Kamışlı Havaalanındaki asker ve teçhizat sayısını arttırmıştır. Kamışlı bölgesinin Türkiye sınırına yakın olması ve bölgede çok sayıda ABD güçleri ve ABD üssünün bulunması sebebiyle Rusya bu havalimanına önem vermiş, bölgede ABD de rekabet edebilmesi için sürekli olarak havalimanındaki varlığını arttırmıştır, Rusya havalimanına ayrıca kısa ve orta menzilli hava savunma sistemi Pantsir-S1 göndermiştir (AA,2022).

Istamo Askeri Üssü; Suriye’nin Lazkiye ilinde Istamo kentinde 2015 yılında kurulmuş, IHS Jane’s isimli dergide 13/09/2015 tarihinde yayınlanan uydu görüntülerinde Rusya’nın Lazkiye ilinde Istamo bölgesinde yeni bir askeri üs kurduğu idea edilmiş, söz konusu üssün silah ve cephane deposu olarak kullanıldığı ileri sürülmüş, dergide yer alan uydu görüntülerinde üste Rusya’ya ait çok sayıda askeri çadır, askeri teçhizat ve uçaksavar bulunduğu belirtilmiştir (Hürriyet.com, 2015).

Şayrat Hava Üssü; Suriye’nin Humus ilinde bulunan Şayrat Hava Üssü, Suriye rejiminin en önemli ve en büyük üslerden olan biridir, üs Rusya tarafından Suriye rejimine verilen Mig-23, Sukhoi Su-22, Aero L-39 Albatros tipi uçaklarla donatılmış, ayrıca üste Rusya Hava Kuvvetleri Komutanlığına ait Kamov Ka-52 ve Mİ-27 tipi helikopterler bulundurulmuştur. Şuayrat Üssü Rusya tarafından genişletilmiş ve Rusya’nın Suriye’deki hava üslerinden biri olması amaçlanmıştır, üste Rus güçlerinin yansira Suriye Rejimi, Hizbullah ve İran Devrim Muhafızları Güçleri unsurlarını da barındırmıştır (BBC,2017).

3.2. Suriye’de Faaliyet Gösteren Rusya Federasyonu Yanlısı Vekalet Savaşçıları.

Uluslararası sistemde yaşanan değişiklikler sonucu, devletler arasındaki savaşlar; artan maliyet, iki devlet arasında doğrudan çatışmalarda çok sayıda can ve mal kaybının yaşanması sebeplerinden ötürü devletler doğrudan savaş yerine dünyada meydana gelen krizler, iç savaşlar ve kendi çıkarlarını korumak amacıyla bölgesel veya küresel vekil devlet dışı grupları veya terör örgütlerinden istifade etmişleridir. ABD ve Rusya rekabetinin yaşandığı Suriye’de de hem ABD hem de Rusya vekalet savaşı yürütmüştür. Rusya Rus vatandaşından oluşan ve Rus topraklarında bulunan özel güvenlik şirketleri veya Suriye’de faaliyet gösteren Rusya yanlısı gruplardan istifade etmiştir. Rusya Suriye’de desteklediği ve Suriye krizi esnasında kendi çıkarı doğrultusunda kullandığı vekil aktörler arasında; Wagner Grubu, Slav Corpus, 25. Tümen- Özel Görevler Kaplan Kuvvetleri veya Quwwat Al-Nimr, 5. Kolordu ve 16. Tugay sayılabilir (Gülşen, 2017, 14-15) (Stratejikortak.com, 2020).

3.2.1. Wagner Grubu

Wagner Grubu, Rusya yanlısı faaliyet gösteren bir yarı askeri devlet dışı bir özel güvenlik şirkettir, 2014 yılında kurulan Wagner grubu ilk olarak Kırım savaşı sırasında aktif olarak çatışmalara katılmış, Kırımın ilhakı sırasında Rusya’nın Kırımdaki politikasını yürütmüştür. Wagner grubunun Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin’e gizli olarak direk bağlı olduğu, ondan talimat aldığı ve onun çıkarlarını yürüttüğü idea edilmiştir. Wagner Grubunun Pskov 2. Özel Birlik Tugayı’nda görevli Yarbay Dmitriy Utkin tarafından kurulduğu idea edilmektedir. Rusya’nın 2015 yılında Suriye Rejimine destek olmak için rejimin davetiyle Suriye’de başlattığı askeri operasyonlar sırasında kara gücüne destek olarak Wagner Grubundan faydalanılmıştır (Gülşen, 2017, 12-14).

07/02/2018 tarihinde ABD tarafından yapılan açıklamada ABD tarafından desteklenen PKK/KCK-PYD/YPG’ye Deyrizoor bölgesinde rejim güçleri tarafından yapılan saldırıya misilleme olarak Deyrizoor’da bulunan rejim güçlerine yönelik saldırı düzenlendiği, saldırı sonucu yüze yakın rejim askeri ve destekçilerinin öldürüldüğü belirtilmiştir (NTV, 2018). Saldırıdan birkaç gün sonra Rus medyası tarafından yapılan açıklamada; saldırıda 5 Rus vatandaşının öldürüldüğü ve onlarca vatandaşının yaralandığı, bölgede bulunan Rus vatandaşlarının gönüllü olarak kendi

istekleriyle Suriye’de buldukları ifade edilmiştir. Farklı medya kanallarında Suriye’de öldürülen Rus vatandaşlarının Rusya’ya ait özel güvenlik şirketi olan Wagner grubunun paralı askerleri olduğu iddia edilmiştir (BBC, 2018).

3.2.2. Slav Corpus

Arap Baharı sonrası Suriye’de Wagner Grubu ile faaliyet gösteren özel güvenlik şirketi Slav Corpus; 2013 itibariyle Suriye’de faaliyet göstermiş, şirkette çalışan silahlı grupların ağırlıklı olarak Suriye rejiminin yanında Palmira ve Halep’teki çatışmalara katılmış, Deyrizoor doğusunda bulunan petrol kuyularının güvenliği bu şirket tarafından sağlanmış, Humus çatışmaları sırasında görev yerinden kaçan 267 çalışanı Moskova’da tutuklanmıştır (Gülşen, 2017, 14-15).

3.2.3. 25. Tümen- Özel Görevler Kaplan Kuvvetleri veya Quwwat Al-Nimr

Kaplan Kuvvetleri veya Arapça adıyla Quwwat Al-Nimer, 2013 yılında Suriye rejimi bünyesinde Suriye Hava İstihbaratı Başkanlığı desteği ve eğitimiyle Suriye muhalefetine karşı çatışmalarda yer almak için Özel Görevler Gücü olarak kurulmuştur. Kaplan Kuvvetlerinin en az 4000 unsurunun bulunduğu, unsurlarının büyük çoğunluğunun Nusayrilerden oluştuğu ifade edilmiştir (suriyegundemi.com, 2019).

Kaplan Kuvvetleri Kaplan Al-Nimer lakaplı Suriye rejiminde Tuğgeneral olan Süheyl Hasan tarafından yönetilmekte, Rusya’nın 2015 yılındaki Suriye müdahalesi sonrası Rusya ilk olarak Kaplan Kuvvetlerine her türlü destek sağlamış, Rusya’nın Suriye’deki Bir Numaralı Adamı olarak bilinen Süheyl Hasan sürekli olarak Rusya tarafından ödüllendirilmiş, Arap Baharı sonrası Hama, Halep ve Lazkiye illerinde Suriye rejimi muhalefetine karşı çok sayıda çatışmalara katılan ve muhalefete yönelik yok etme politikasını izleyen Süheyl Hasan ilk olarak 2016 yılında Rusya tarafından Lazkiye’de bulunan Humeymim Hava Üssünde Rusya’da ikinci önemli dereceye sahip Cesaret Nişanı verilmiştir. Süheyl Hasan’a Rusya tarafından ayrıca 2017 ve 2018 yıllarında da Cesaret nişanı verilmiştir. Süheyl Hasan Hmeymim Hava Üssü’nde Rusya Devlet Başkanı Putin’le görüşmelere katılmış. Bu görüşmeye Esad dışında katılan tek isim olması da Sühel Hasan’ın Rusya için ne kadar önemli biri olduğunu göstermiştir (Stratejikortak.com, 2020).

2019 yılı ağustos ayında Suriye yönetimi tarafından alınan kararla Suriye Hava İstihbaratına bağlı Kaplan Kuvvetlerinin adı 25.Tümen olarak değiştirilmiş ve Süheyl Hasan idaresinde Suriye Kara Kuvvetlerine bağlanmıştır (Cebe, 2019:3). Kaplan Kuvvetleri Rusya'nın Suriye'deki politikasını yürüten ve Rusya 'den direk her türlü destek alan en önemli yerel askeri kuvvet olmuş, Rusya Ukrayna savaşı sırasında da Kaplan Kuvvetlerinin Rus saflarında savaşa katıldığı ve Ukrayna'da çok sayıda Kaplan Kuvvetleri unsurunun öldürüldüğü ifade edilmiştir (Şarkul Avsat, 2022).

3.2.4. Beşinci Kolordu

Rusya 2015 yılında Suriye müdahalesi sonrası Suriye rejimi bünyesinde kendisi tarafından desteklenen askeri birlikler kurmuş, bu birlikler arasında Rusya tarafından doğrudan desteklenen ve Kaplan Kuvvetlerine destek olması amacıyla 22 Kasım 2016 tarihinde 5.Kolordu kurulmuş, çoğunlukla Suriyeli subaylardan oluşan bu kolordu Rusya tarafından eğitilmiş ve her türlü Rus silahlarıyla donatılmış, Rusya Suriye ordusunu kendi kuralları çerçevesinde oluşturmak ve Suriye askerini denetlemek için Suriye Savuma Bakanlığı bünyesinde böyle bir kolordu kurmuştur (Cebe, 2019:4).

2018 yılının Ekim ayında Rusya arabuluculuğuyla Suriye'nin Dera şehrine bağlı Basra Alşam bölgesinde bulunan muhalif güçlerle Suriye rejimi arasında “durum düzeltme ve devlet güçlerine yeniden entegrasyon” adı altında bir barış anlaşması imzalanmış, anlaşma sonrası Rusya tarafından Suriye rejimi bünyesinde 5.Kolordu'ya bağlı 8.alay komutanlığı kurulmuş, çoğu üyeleri eski muhaliflerden oluşan bu alay Rusya tarafından desteklenmiş ve üyelerine rejim tarafından tutuklanmama ve dokunulmazlık sözü verilmiştir. Suriye rejimine eski muhalif olan Ahmad Alavda komutanlığında kurulan 8.alay doğrudan Rusya tarafından desteklenen 5.kolordunun emir komutasına bağlanmıştır. Rusya bölgede artan İran milislerinin gücünü azaltmak ve İran yayılmasına karşı bir denge unsuru kurmak için 8.alaydan faydalanmıştır (SuriyeGündemi, 2020).

2018 yılında Suriye'nin çoğu şehirlerine yayılan ve çok sayıda çatışmalarda yer alan 5.kolordu Rusya'nın Suriye'deki en önemli destekçisi haline gelmiş, Rusya'nın desteğiyle “durum düzeltme ve devlet güçlerine yeniden entegrasyon” çalışmalarının hız kazandığı bu dönemde Rusya desteğiyle 5.kolorduya çok sayıda eski muhalif ve Sivil şahıslar katılmış, 5.Kolordu güçleri Rusya 'ye bağlı olan

Suriye'nin Lazkiye ilinde bulunan Humeymim Hava Üssünde her türlü askeri eğitim almıştır (syacd.org. 2020). 5.Kolordu ayrıca Rusya'nın Suriye'deki çıkarlarını ve askeri varlıklarını korumakla görevlendirilmiş, Rusya 'ye ait petrol tesisleri, askeri üsler, stratejik öneme sahip bölgeler ve doğal kaynakların bulunduğu bölgeleri korumuştur. Rusya Ukrayna Savaşı sırasında 5.Kolorduya bağlı çok sayıda milis gücün Ukrayna'da savaşa katıldığı, Ukrayna'ya giden 5.kolordu unsurlarına Rusya tarafından çok yüksek maaş verildiği idia edilmiştir (BBC, 2022).

3.2.5. 16. Tugay

Rusya Suriye'de kendine bağlı ve kendi çıkarlarını yürüten askeri varlıkları arttırmak amacıyla 2020 yılında Suriye'nin Hama İli Misyaf İlçesi Tal Crad bölgesinde 16.Tugay adı altında yeni bir askeri birlik kurmuş, 16 Tugay'ın Komutanlığına ise Kaplan Kuvvetleri Komutanı Süheyl Hasan'ın yardımcısı Salah Abdullah isimli Komutan getirilmiştir. Tugay en az 1000 unsurdan oluşturulmuştur. 16. Tugay'ın unsurları Rusya'nın Humeymim Hava Üssünde askeri eğitim almıştır. Rusya 16.Tugay unsurlarını Türkiye ile rejim güçleri arasında tampon oluşturmak amacıyla Al Bab sınırına yerleştirmiş ayrıca 2021 yılının Ağustos Ayında Suriye'nin Dera ilinde Suriye rejimiyle muhalifler arasında yaşanan çatışmalarda 16.Tugay Suriye rejimine destek olmuştur (Zamanalwsl.net.2021).

3.3. Rusya Federasyonu PKK/KCK- PYD/YPG İlişkileri

Suriye'de faaliyet gösteren PKK/KCK Terör Örgütünün Suriye kolu olan PYD/YPG ABD tarafından kurulmuş, finanse edilmiş ve desteklenmiştir. ABD'nin Suriye'deki vekil aktörü olan bu örgüt daha çok ABD ile stratejik ilişkiler geliştirmiş, Rusya ile PYD/YPG ilişkileri ABD ile olan ilişkisi kadar stratejik ve kapsamlı olmamış sınırlı ilişkiler seviyesinde kalmıştır. Rusya ile Türkiye ilişkilerinin seyrine ve PYD/YPG Suriye rejimi yaklaşması durumuna göre Rusya PYD/YPG ilişkilerinde değişiklik yaşanmış, Türkiye PYD/YPG terör örgütünü ulusal güvenliğini ve toprak bütünlüğünü tehdit eden bir unsur olarak görmesi sebeplerinden ötürü Türkiye Rusya ile YPDYPG yaklaşmasına hep karşı çıkmıştır.

Rusya'nın 30/09/2015 tarihinde Suriye müdahalesi sonrası, Rusya ile PYD/YPG ilişkisi farklı dönemlerden geçmiş, 2015 yılında Suriye'nin Lazkiye ili Bayır Bucak Türkmen Dağı bölgesinde uçuş yapan bir Rus uçağının Türk uçaksavarlar tarafından düşürülmesi sonrası Rusya Türkiye ilişkilerinde gergin bir dönem

yaşanmıştır (Erşen,2016:157-159). Uçağın düşürülmesi sonrası Rusya Türkiye karşıtı olarak PYD/YPG güçleriyle yakınlaşmaya başlamış, bu dönem Rusya'dan hava desteği alan PYD/YPG unsurları Kuzey Halep bölgesinde büyük bir alanı ele geçirmiş, o dönem Türkiye tarafından desteklenen güçler tarafından kontrol edilen Afrin bölgesinde PYD/YPG terör örgütünün kontrolüne geçmiştir (Aydoğan, 2015:58-59), (Kerman& Efeğil:178).

Türkiye Rusya ilişkilerindeki gerginliğin devam ettiği 2016 yılında da Rusya PYD/YPG güçleriyle yakınlaşmaya devam etmiştir. Moskova yönetimi Şubat 2016'da Rusya'nın Başkenti Moskova'da "Batı Kürdistan Temsilciliği" adı altında PYD/YPG'nin bir ofisini açtığını açıklamış, temsilciliğin Suriye'nin kuzeyinde bulunan PYD tarafından "Cezire", "Kobani" ve "Afrin" "kantonları" olarak tanımlanan bölgeleri temsil ettiği idia edilmiştir. Açılışa, HDP Diyarbakır Milletvekili Feleknas Uca, PYD'nin Rusya temsilcisi Abdussalam Ali ve "Suriye Kürtleri Avrupa ve ABD Temsilcisi" olarak tanıtılan Senam Muhammed katılmıştır. PYD/YPG'nin Moskova'da bir temsilciliğini kurulması Türkiye'nin yoğun tepkisine neden olmuştur (Aliyev,2016:4-5).

15 Temmuz 2016 yılında Türkiye'deki hain darbe girişimi sonrası Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayip Erdoğan'ın Moskova'ya ziyaret etmesi, 2016 yılında düşürülen Rus uçağının FETÖ terör örgütü üyesi tarafından düşürüldüğü anlaşılması sonrası Türkiye Rusya ilişkileri tekrar normalleşme sürecine girmiştir. İlişkilerin normalleşmesi sonrası Rusya ile PYD/YPG ilişkileri gerilemiştir (Baykara,2017:28). Bu dönemden sonra PYD/YPG ABD ile ilişkilerini güçlendirmiş, ABD öncülüğünde DEAŞ Karşıtı Koalisyon Güçlerinin sahadaki vekil aktörü haline gelmiştir. ABD ve Koalisyon Güçlerinden çok fazla destek alan PYD/YPG Suriye'de büyük bir alana hâkim olmuştur.

2018 yılında Türkiye PYD/YPG terör örgütüne karşı Afrin bölgesinde Zeytin Dalı Harekâtını başlatmış, hareket sonrası Türkiye Afrin bölgesini tamamen terörden temizlemiş, Türkiye'nin Rusya kontrolünde ve denetiminde olan Afrin bölgesini terörden temizlemesi sonrası Rusya PYD/YPG ilişkileri gerilemiş, terör örgütü Rusya'nın kendilerinden vaz geçtiği düşüncesine girmiştir. Operasyon sonrası Rusya ile Türkiye arasında yapılan anlaşmayla Rusya Tel Rıfat ve civarında bulunan bölgedeki hâkimiyetine devam etmiş, Tel Rıfat bölgesinin terörden temizleneceği sözü

veren Rusya günümüze kadar bölgede bulunan terör örgütünü bölgeden çıkartmamıştır (Şahin,2020:1-3).

2017 sonrası Rusya, PYD/YPG ile Suriye rejimi arasında arabuluculuk yaparak rejimle örgüt ilişkilerini güçlendirmeye çalışmıştır. Bu kapsamda Rusya arabuluculuğuyla Şam'da ve Rusya kontrolünde olan Hmeymim Hava Üssünde Rejim yetkilileriyle PYD/YPG arasında çok sayıda toplantı düzenlenmiş, fakat rejimin PYD/YPG güçlerinin isteği olan özerkliği kabul etmemesi sebebiyle görüşmeler başarısız olmuştur (AA,2017). 15 Kasım 2021'de de Rusya arabuluculuğuyla PYD/YPG ve Suriye rejimi arasında Suriye'nin Kamışlı havalimanında bir görüşme gerçekleştirilmiş, görüşmelerde Suriye rejimi PYD/YPG güçlerini kendi bünyesine alarak örgütünün kontrolündeki bölgelere girmek ve o bölgelerdeki petrol hakimiyetini ele geçirmek isterken örgüt özerklik konusunda ısrar etmiş bu nedenden ötürü bu görüşmelerden de sonuç çıkmamıştır (yeniakti, 2021).

09 Ekim 2019 tarihinde Türkiye tarafından başlatılan Barış Pınarı Harekâtı sonrası harekât bölgesinde bulunan ABD güçleri bölgenin doğusuna doğru çekilmişlerdir, başarıyla ilerleyen operasyon sonrası Türk güçleri Türkiye Suriye sınırında yaklaşık 100 KM alanı terörden temizlemiştir (Demir,2020:36-42). ABD'nin kendilerinden vaz geçtiğini düşünen terör örgütü Rusya ile tekrar yakınlaşmaya başlamıştır, yakınlaşma sonrası PYD/YPG ile Rusya arasından yapılan anlaşmayla Rus güçleri ilk defa Fırat nehrinin doğusuna girmiştir. Yapılan anlaşmayla ayrıca Rejim güçleri muhaliflerle sınır olan bölgelere yerleşmiştir. Ayrıca Ankara Moskova arasında imzalanan anlaşmayla sınır hattı boyunca Rus güçleriyle Türk güçleri arasında Suriye'nin 5 KM derinliğinde ortak devriyeler yürütülmüştür. Ayrıca Türkiye ile Rusya arasındaki anlaşmayla Rusya PYD/YPG güçlerini 30 KM derinliğe çekme sözünü vermiştir fakat günümüze kadar bölgede PYD/YPG varlığı devam etmiş ve Rusya Türkiye'ye verdiği sözleri yerine getirememiştir (Demir,2020:36-42).

3.4. Rusya Federasyonu ve Suriye Türkmenleri.

Lazkiye, Şam, Hama, Humus ve Halep illerinde yoğunlaşan Suriye Türkmenleri Suriye rejimi tarafından azınlık olarak kabul edilmemişler ve sürekli olarak asimilasyon politikasına maruz kalmışlar, sayılarının ortalama 2 ile 3 milyon arasında olan Suriye Türkmenleri Arap Baharı sonrası Suriye rejimine karşı çıkararak muhalefetin saflarında yer almışlardır (Stratejikortak.2020). Rusya bakımından

özellikle Rus üslerinin bulunduğu Lazkiye ilinde bulunan Bayır Bucak Türkmenleri Suriye rejimi ve Rusya tarafından zorla bölgelerinden göç ettirilmiş ve Rusya tarafından yok edilmeye maruz bırakılmışlardır. Suriye rejimine karşı duran Bayır Bucak Türkmenleri 2013 yılında bölgenin hakimiyetini rejimin elinden almışlardır. Bölgede güçlenen Türkmen muhalifler Akdeniz kıyısında bulunan Kesb iline kadar ilerlemişlerdir. Lazkiye bölgesinde bulunan Rus üslerine tehdit unsuru olarak gören Rusya ve Suriye rejimi bölgeyi havadan, karadan ve denizden yoğun bombardımana maruz bırakmışlardır (Orsam, 2015).

2015 yılında Suriye’de doğrudan müdahalede bulunan Rusya Ekim 2015 itibariyle bölgede DEAŞ olmamasına rağmen DEAŞ terör örgütünün bulunduğu gerekçesiyle savaş uçaklarıyla bombalamaya başlamış, Rus savaş uçağından hava desteğı alan Suriye Rejimi ve İran yanlısı milisler Bayır Bucak Türkmen bölgesine geniş çaplı bir operasyon başlatmışlar, çatışmaların şiddetlenmesi sonrası bölgeden bulunan Türkmen ailelerin büyük kısmı Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmışlardır (AA, 2015).

24 Kasım 2015’te Bayır Bucak Türkmen bölgesini bombalayan bir Rus savaş uçağı Türk hava sahasını 17 saniye ihlal etmiş, tüm uyarılara rağmen ihlale devam eden Rus uçağı TSK tarafından düşürülmüş, Bayır Bucak Türkmen bölgesine düşen Rus savaş uçağı içerisinde bulunan ve paraşütle atlayan iki pilotlardan biri Suriye muhalifleri tarafından açılan ateş sonucu öldürülmüş, diğer pilot ise Suriye rejimi tarafından Lazkiye’de bulunan Rus üssüne sağ olarak götürülmüş, pilotların aranması sırasında Suriye muhalifleri tarafından bir Rus helikopteri düşürülmüş ve bir Rus deniz piyadesi öldürülmüştür (BBC, 2015). Bunun sonucunda Rus savaş uçakları yoğun bir şekilde Bayır Bucak Türkmen bölgesinde bulunan köyleri, camileri ve okulları bombalamış, 29 Ocak 2016 tarihinde Rusya’nın yoğun bombardımanı sonucu Suriye rejimi ordusu Bayır Bucak Türkmen bölgesinin merkezi sayılan Gebelli köyünü ele geçirmiş ve bu şekilde Bayır Bucak Türkmen bölgesinin büyük kısmı Rusya desteğıyle rejimin eline geçmiştir.

3.5. Rusya Federasyonu'nun Arap Baharı Sonrası Suriye'deki Stratejik Çıkarları.

Arap Baharının Suriye'de başladığı 2011 yılı ortalarından itibaren Rusya Suriye rejiminin yanında durmuş, Suriye rejimine her türlü; maddi, siyasi, askeri ve lojistik destek sağlamış, Rusya'nın Ortadoğu'da özellikle Suriye olaylarına bu kadar önem vermesi ve Suriye rejimini bu kadar desteklemesinin arkasında birtakım stratejik çıkarları vardır, bu bölümde de yapılan akademik incelemeler sonucu Rusya'nın Suriye'deki stratejik çıkarları anlatılmaya çalışılacaktır.

Rusya'nın Suriye'de ve Ortadoğu'daki stratejik çıkarlarının başında uluslararası rolünün yeniden belirlenmesi ve uluslararası sistemi yeniden şekillendirmeye çalışmasıdır, Rusya Suriye rejimine destek olarak tekrar uluslararası sisteme güçlü bir şekilde dönmesi ve SSCB tarihini yeniden canlandırmak istemesinden kaynaklanmış, Rusya ABD'nin tek kutuplu sistemini yıkıp uluslararası sistemin tekrar çift kutuplu veya çok kutupluluğa geçmesini istemiş, Rusya ayrıca Ortadoğu'da yeniden etkili bir güç olma, küresel ve bölgesel meselelerde etkili rol alma peşinde olmuştur. Rusya Suriye krizinden faydalanarak küresel ve bölgesel ittifaklar kurmuştur. Rusya'nın Suriye krizine müdahil olarak uluslararası çıkarını kısmen elde ettiği söylenebilir, Rusya aktif dış politika üreterek ve uluslararası olayları müdahil ederek tek kutuplu sistemi tehdit eder konumuna gelmiş, Suriye krizinden cesaretlenen Rusya Kırım ilhak etmiş ve Ukrayna topraklarına saldırmış bu saldırgan tavrıyla ABD hegemonyasını ciddi oranda sarsmıştır. ABD ve Rusya ilişkileri Arap Baharı dönemi Rusya'nın Suriye politikasında etkili olmuş, Rusya 2015 yılında Suriye'de askeri müdahalede bulunarak ABD'nin Ortadoğu'daki hegemonyasını yıkmaya çalışmış, bu sayede Rusya kendisinin uluslararası sistemde etkili bir güç olduğunu ve Ortadoğu'da ABD ve NATO politikalarını sarsabileceğini göstermeye çalışmıştır (Çelik, 2021:57-59).

Rusya'nın Suriye'deki diğer bir stratejik çıkarı ise Suriye'nin jeopolitik konumu ve Akdeniz kıyısında bulunmasıdır, Akdeniz bölgesi Rusya'nın askeri stratejisi için önemli konuma sahip olmuş, Suriye'nin Akdeniz sahilinde bulunan Tartus Deniz Üssü bu nedenden ötürü Rusya için önemli yere sahip olmuş çünkü bu üs Rusya'nın Akdeniz de bulunan en etkili üs konumunda olmuş, bu üs sayesinde Rusya sıcak denizlere inme politikasını uygulamış, Rusya'nın ekonomik çıkarları, stratejik çıkarları ve Akdeniz deki askeri faaliyetleri için Tartus Deniz Üssü önemli

yere sahip olmuştur. Rusya Suriye rejimine askeri ve lojistik destek vererek aslında kendi stratejik çıkarlarını korumak istemiş, Suriye’de rejim değişikliğinin yaşanması, ABD ve batı yanlısı bir rejimin kurulması Rusya’nın Akdeniz çıkarları ve Tartus deniz üssünü tehdit edeceğini düşünen Rusya Suriye’deki stratejik çıkarlarını korumak ve Suriye rejimini ayakta tutmak için rejime her türlü destek sağlamıştır (Akengin,Yaşar,2018:61-62).

Rusya’nın diğer stratejik çıkarıysa silah ticareti ve ekonomik çıkarlarıdır, Suriye Rusya için Ortadoğu’da önemli bir ticaret merkezi olmuş, iki ülke arasında ticaret ilişkileri ve Rusya’nın Suriye’de yaptığı yatırımlar Suriye’de bu kadar önem vermesine sebep olmuştur. Rusya’nın Ortadoğu ve Suriye’ye önem vermesinin diğer sebebiyse enerji, petrol ve doğalgaz ihracatı olmuş, Rusya petrol ve doğal gazının Avrupa’ya taşınması için Suriye önemli bir konuma sahip olmuş, Rusya Avrupa’ya doğal gaz ithal eden en önemli ülke olmuş, Rusya ile Avrupa arasındaki doğal gaz akışı yer altı ve deniz altı borular aracılığıyla olmuş, doğal gaz boruların bir kısmı da Suriye üzerinde Avrupa’ya geçmiş, Rusya Suriye krizi sonrası doğal gaz kaynaklarının Avrupa’ya akışında bir tehdit olduğunu görmüştür (Osman,& Takar,2016:296-297).

Avrupa ülkeleri de doğal gaz konusunda Rusya ‘ye bağımlılığı azaltmak için Akdeniz de yeni doğal gaz kaynakları aramaya başlamışlar, Mısır, İsrail ve Yunanistan kıyılarında bulunan doğal gaz Rusya’yı tedirgin etmiş ve çıkarlarının tehdit altında olduğunu düşünmüş, Akdeniz de artan doğal gaz keşfi sonrası Rusya hızlıca Suriye’de müdahalede bulunmuş ve Mısır ile ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır (Harunoğulları,2021:66-67).

Rusya ye ait petrol ve doğal gaz şirketleri Suriye’de petrol ve doğal gaz alanında yatırım yapmış, Rus şirketler Suriye’de bulunan doğal kaynakları Akdeniz aracılığıyla Avrupa’ya taşımış, Rusya Suriye’de bulunan petrol ve doğal gaz şirketlerinin çıkarlarını tek Beşar Esad koruyabileceğini düşünmüş bu nedenden ötürü Suriye rejimini desteklemiş ayrıca Suriye’de bulunan petrol ve doğal gaz kaynaklarının ABD ve batı şirketlerine kaymasından korkmuş, Rusya Suriye rejimini destekleyerek aslında Suriye rejiminden ziyade Suriye’deki ekonomik ve enerji alanlarındaki çıkarlarını koruma altına almıştır (Osman,& Takar,2016:296-297). Rusya ABD’den sonra dünyadaki ikinci silah ihracatı yapan ülkedir, Ortadoğu ve Afrika ülkeleri Rusya’nın en önemli silah pazarları olmuş, silah ticareti Rusya için stratejik öneme sahip olan konulardan biri olmuş, silah ticareti Rusya için maddi

kaynaktan ziyade Rusya'nın nüfuzunu arttırmak için önemli konuma sahip olmuş, Suriye rejimi Rusya'nın Ortadoğu'daki en önemli silah satın alan olmuş, bu nedenden ötürü Rusya önemli bir silah pazarına sahip olan Suriye'nin ABD güdümlü bir rejimin eline geçmesini istememiştir (Dilek,2017:71-72).

Rusya'nın Suriye'deki müdahalesinin diğer bir stratejik çıkarıysa Suriye'de ve Ortadoğu'daki hükümet karşıtı ayaklanmaların Rusya 'ye sığmamasından korkmasıdır, Rusya'nın Ortadoğu'daki en iyi müttefiki sayılan Suriye'de rejimin devrilmesi durumunda bunun Rusya 'deki Putin'e muhalif olanları cesaretlendireceği ve Rusya 'de isyanlara neden olabileceği düşünülmüş, ayrıca Rusya ve Rusya'nın kontrolündeki bölgelerden çok sayıda yabancı savaşçı Suriye'ye gelmiş, Suriye'de muhaliflere veya radikal terör gruplara katılmışlar, Rusya DEAŞ terör örgütü içerinden ve muhaliflerin içerisinde bulunan Çeçen ve Rus vatandaşları yabancı savaşçının tekrar Rusya 'ye dönmelerinden korkmuş bu nedenden ötürü Putin bu kişilerin Rusya 'ye dönmelerinin kendileri için bir ulusal güvenlik tehdidi oluşturacaklarını düşünmüş bu nedenle Rusya bu kişileri Suriye'de etkisiz hala getirme stratejisi izlemiş ve Suriye'de askeri müdahalede bulunmuştur (Şahin& Aydın,2021:167-168).

Rusya'nın Suriye'deki stratejik çıkarlarını anlamak için Rusya'nın iç yapısına da bakmak gerek, Rusya 'de bulunan Rus milliyetçi kesim Rusya'nın tekrar uluslararası güç konumuna gelmesi gerektiği bu nedenden ötürü ABD ve yandaşları karşısında Rusya'nın daha aktif ve kararlı olması gerektiğini istemişler, ayrıca Rusya 'de bulunan silah şirketleri Suriye'de çıkarlarının tehdit altına girmemesi için Putin yönetimini Suriye'ye müdahale konusunda ikna etmişler, silah şirketlerinin yöneticileri Rus yönetimi ve Duma Meclisinde önemli bir yere sahip olmuşlar, bürokratik güçlerini kullanan silah şirketleri Putin'in Suriye politikasını şekillendirmesine katkı sağlamıştır. Putin Rusya içerisindeki prestijini arttırmak istemiş, Putin Rus toprakları dışındaki askeri müdahaleleri hep; Rusya ve ulusal çıkarı korumak şeklinde tanımlamış, ayrıca Putin Rusya'nın uluslararası sistemde tekrar güçlü olması gerektiği Sovyet mirasının yeniden canlandırılması gerektiğini dile getirerek Rusya içerisindeki milliyetçi kesimini desteğini almış, Rusya'nın tekrar uluslararası sistemde güçlü bir kutupta yer almasını görmek isteyen Rus milliyetçi kesin Putin'e desteğini arttırmıştır (Ahlam, & Karim,2021:219).

BÖLÜM 4: ARAP BAHARI SONRASI ABD'İN SURIYE POLİTİKASI

Arap Baharının Suriye'ye sıçradığı 15 Mart 2011'de ABD Başkanlığı koltuğunda Obama vardı, Obama'nın Suriye politikası Esad olmadan yeni bir Suriye yaratmak ve Suriye'ye askeri müdahaleden kaçınmak şeklinde olmuş (AA, 2015: Ekim 02). Obama, 29 Nisan 2011'de Suriye'deki birçok yöneticiye ekonomik yaptırım uygulandığını açıklamış, Obama tarafından imzalanan kararnamede "Suriye'deki insan hakları ihlalleri" nedeniyle, Beşşar Esad'ın kardeşi Mahir Esad, kuzeni, Dera bölgesinin eski istihbarat yetkilisi Atif Necib ve Suriye istihbarat başkanı Ali Memluk'a ekonomik yaptırımlar uygulanması kararlaştırılmıştır (Yenişafak, 2011).

Obama, 18 Ağustos 2011 yılında ilk defa Beşşar ESAD'ı istifa etmeye çağırılmış ayrıca ABD mahkemelerinin dava alanına giren Suriye hükümetinin tüm mal varlığını dondurma ve Suriye rejimiyle ABD arasında her türlü ticari anlaşmanın yapılmasını yasaklamıştır (BBC, 2022). ABD'nin Şam Büyükelçisi Robert Ford Suriye'deki rejim karşıtı ayaklanmaları katılmış, muhalefet temsilcileriyle çok sayıda görüşmeler yapmış ayrıca Suriye rejimi karşıtı çok sayıda açıklamalar yapmış bunun sonucunda da Suriye rejimi Büyükelçi karşıtı propaganda faaliyeti başlatmış, 24 Aralık 2011 tarihinde ise ABD, Şam Büyükelçisi Robert Ford'u "Büyükelçinin şahsına yönelik ciddi tehditlerin" bulunması sebebiyle geri çağırıldığını açıklamış buna misilleme yapan Suriye hükümeti de Washington Büyükelçisini Şam'a geri çağırmıştır (BBC, 2011).

Esad rejiminin 21 Ağustos 2013'te başkent Şam'ın Doğu Guta bölgesinde kimyasal silah saldırısı yapıldığı bu saldırıda sarin gazı kullanıldığı idia edilmiş, bu saldırıda 1400 kişi yaşamını yitirmiş (hrw.org, 2013). Obama kimyasal silah kullanımının "kırmızı çizgi" olduğunu, Suriye'de kimyasal silah kullanılarak aşılacak "kırmızı çizginin" kendisinin değil tüm dünyanın çizdiğini söylemiş, fakat Doğu Guta bölgesindeki bu katliam sonrası ABD Suriye rejiminin alt yapı tesislerini bombalamadan son an vazgeçmiştir (BBC, 2013).

14/09/2013 tarihinde Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov ve ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, İsviçre'nin Cenevre kentindeki görüşmeden sonra Suriye'nin 1 hafta içinde kimyasal silahların listesini sunması konusunda anlaşmış, bu hususun Suriye tarafından kabul edilmediği takdirde meselenin BMGK'ye intikal edeceği konusunda fikir birliğine varılmış (Timetürk,2013: Eylül 14). 2014 yılına gelindiğinde DEAŞ terör örgütü ve diğer radikal gruplar Suriye ve Irak'taki otorite boşluğundan

faydalanarak Irak ve Suriye'nin büyük bir bölümünü ele geçirmiş (Güvenç, 2021: 85). Obama DEAŞ terör örgütünü bitirme sözünü vermiş, bunu geniş çaplı bir uluslararası koalisyonla yapacağını belirtmiş, 23 Eylül 2014 tarihinde ABD Koalisyon güçleriyle birlikte Suriye'de bulunan DEAŞ hedeflerini havadan bombalamaya başlamıştır (Göksedef, 2021).

Ekim 2015'te ABD tarafından PKK/KCK terör örgütünün Suriye kolu olan PYD/YPG unsurlarından oluşan Suriye Demokratik Güçleri adında yeni bir askeri oluşumun kurulduğunu açıklamış, bu askeri oluşumun 25 Kürt ve 5 bin Arap unsurdan oluştuğu ifade edilmiş, ABD, PYD/YPG'ye her türlü silah ve hava desteği sağlamış ve DEAŞ'ın Rakka ve civarından çıkartmak için bu oluşum kurulduğunu söylenmiş (Kerman, & Efeğil, 2017:165). (Şener, 2022) "ABD'nin PYD/YPG'ye TOW füzeleri, çoklu roket atarlar ve roket atar rampaları, 80 ve 120 mm üretimi havanlar, MK19 bomba atar, Humwee tipi askeri araçlar, Cougar tipi zırhlı personel taşıyıcılar, insansız küçük hava gözlem araçlar" verdiğini söylemiştir.

Trump döneminde Suriye sorunu çözülememiş ve Suriye rejiminin insanlık dışı katliamları durmamış fakat Trump Suriye konusunda diğer ABD liderlere kıyasla daha sert politikalar izlemiştir. Trump 27 Aralık 2017 tarihinde açıkladığı bir kararla Suriyeli göçmenlerin ABD'ye girişlerini yasaklamış ve bunu "Radikal İslami Teröristlerin" ABD'ye girişlerini engellemek amacıyla yaptığını söylemiştir (BBC, 2017: Ocak 28). 31 Mart 2017 tarihinde Trump yönetimi Suriye rejim değişikliğinin öncelikli politika olmaktan çıktığını ve yeni politikasının Suriye çatışmasının çözümü için uzun süreli siyasi çözüm olduğunu belirtmiştir (BBC, 2017).

Suriye rejim güçlerinin 04/04/2017 tarihinde Suriye'nin İdlip kentinde bulunan Han Şeyhun İlçesinde kimyasal silah kullanması akabinde Trump yönetimi Suriye rejimini cezalandırma kararı almış ve ABD güçleri 07/04/2017 tarihinde Suriye'nin Humus kentinde bulunan El Şayrat hava üssünü Akdeniz de bulunan ABD askeri gemilerinde bulunan Tomahawk füzeleriyle vurmuştur (AA, 2017: Nisan 04, NTV,2018).

14 Nisan 2018'de ABD, İngiltere ve Fransa Suriye rejimine ait bazı askeri noktalara sınırlı askeri operasyon gerçekleştirmiş ve Trump söz konusu operasyonu Suriye rejiminin kimyasal imkanlarını kısıtlamak amacıyla gerçekleştirdiğini açıklamıştır (AA, 2018). 22 Şubat 2019'da ise Trump Suriye'den askerlerini

çekeceğini ve Kuzey Doğu Suriye’de kurulacak olan güvenli bölgede sadece 400 ABD askerinin kalacağını açıklamıştır (BBC, 2019). 26 Ocak 2017 yılında Trump Suriye’de ve komşu ülkelerde güvenli bölgeler kurmayı planladığını açıklamıştır. 23 Ekim 2019’da ise Trump Türkiye ’ile Kuzey Doğu Suriye bölgesinde güvenli bölge kurulduğunu açıklamış bu ise Türkiye tarafından organize edilen Barış Pınarı Harekâtı akabinde gerçekleştirilmiştir.

Aralık 2019’da Trump yönetimi Suriye Cumhurbaşkanı, Hükümetini ve Suriye rejim yanlısı çok sayıda iş adamını içine alan geniş kapsamlı bir ekonomik yaptırım listesi açıklamış bu yaptırımların Suriye halkına karşı işlenen savaş suçları nedeniyle olduğu söylenmiş, bu yaptırım listesi Sezar Suriye Sivil Koruma yasası veya Ceasar yasası olarak adlandırılmıştır (Habertürk, 2020: Haziran 17). Yasanın Sezar olarak adlandırılmasının sebebiyse, "Suriye hapishanelerinde ölümcül işkenceleri fotoğraflayan ve 52 bini aşkın fotoğrafı ülke dışına çıkardığı" öne sürülen "Sezar" kod adlı bir eski askeri fotoğrafçıdan aldığı öne sürülmüştür (BBC,2020).

Biden yönetimi Trump’ın aksine göçmen konusunda kapılarını tekrar açmış, Biden yönetimi Ocak 2021 yılında ABD’de bulunan Suriyelilerin Geçici Koruma sürelerini 18 ay daha uzattığını açıklamış ayrıca ABD’ye daha fazla göçmen kabul edileceğini ve Trump yönetiminin yaptığı hatayı tekrar yapmayacaklarını söylemiştir (UNHCR,2021). Mayıs 2021’de Suriye’de Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapılacağı açıklanmış, söz konusu seçim sonrası Biden yönetimi Suriye’de yapılması planlanan sözde seçimlerin BM gözetiminde ve tüm Suriye halkının katılımıyla gerçekleşmediği takdirde bu seçim sonuçlarının kendiler için bir anlam ifade etmeyeceğini açıklamış. Bu açıklama sonrası Biden yönetiminin Suriye politikası netleşmeye başlamış ve Trump dönemindeki politikasının devam ettiği açıklamış nitekim Trump yönetimi de BM gözetimi dışında yapılacak seçimleri tanımayacağını açıklamıştır (orient-news).

Biden yönetimi öncelikli dış politika hedeflerini Ortadoğu’dan Asya’ya çevirmiş, önceliği Çin ve Rusya’yı çevreleme politikası olmuştur (Uysal,2021) Rusya’nın Ukrayna’ya saldırması sonrası Ortadoğu artık ABD önceliğinden tamamen çıkmış ve NATO ülkelerini güçlendirmek, Avrupa ve NATO sınırlarını korumak ve Çin’in yükselişinin önüne geçmek öncelikli hedef olmuştur. Bu nedenle Suriye konusunun Biden’ın gündeminden uzaklaştığı değerlendirilmekte ve ABD’nin Suriye’deki askeri varlığını tekrar arttıracığı hususu düşünülmemektedir, aksine ABD

Suriye batağından artık tamamen çıkmak istemekte bu hususta da Biden Yönetimi Trump'ın başlattığını devam ettirmiştir (Erdölen,2021).

Biden yönetimi Trump'ın başlattığı Sezar Suriye Sivil Koruma yasası veya Ceasar yasasını devam ettirmiş fakat Biden yönetimi 13 Mayıs 2022 tarihinde Suriye'nin kuzeydoğusunda bulunan bölgelerin yaptırım listesinden muaf olmasını, bu bölgelerde bulunan yabancı yatırımcıların yaptırımlardan muaf olacağını açıklamış (Trthaber, 2022), ayrıca Petrol ve Doğalgazın da yaptırımdan muaf olacağı kararlaştırılmıştır. Türkiye, PKK/KCK terör örgütünün Suriye yapılanması PYD/YPG'nin kontrolü altında olan Suriye'nin Kuzey Batısı ve Kuzey Doğusunun da yaptırımlara dahil olmasını istemiştir.

4.1. ABD'nin Suriye'deki Askeri Üsleri

ABD Suriye'de DEAŞ terör örgütüyle savaşmak bahanesiyle Suriye'de diğer bir terör örgütü olan PKK/KCK-YPG/PYD terör örgütünü kurmuş, ABD desteğiyle YPG ABD çıkarlarını korumak amacıyla Suriye'nin büyük bir kısmını ele geçirmiş, ABD ele geçirilen bölgelerde çıkarlarını korumak, bölgede bulunan doğal kaynakların güvenliğini sağlamak ve bölgede Rusya, İran, Hizbullah ve Suriye rejiminin etkisini azaltmak, PYD örgütüne destek sağlamak maksadıyla Suriye'de çok sayıda askeri üs ve karargah kurmuştur. ABD Savunma Bakanlığı Suriye'de sadece 503 askerinin bulunduğunu açıklasa da Suriye'de 2000-3000 arası ABD askerinin bulunduğu iddia edilmiştir. ABD Suriye'de kurduğu üslerde PYD unsurlarına askeri ve danışmanlık eğitimi vermiş ayrıca bu üsler aracılığıyla Suriye'deki operasyonlar yürütülmüştür.

ABD'nin Suriye'deki askeri üsleri PYD kontrolünde olan Kuzeydoğu ve Doğu Suriye'de bulunan Haseke, Rakka, Deyrizor, Kamışlı, Aynul Arap bölgelerinde kurulmuş ayrıca Koalisyon Güçlerinin bulunduğu Şam kırsalında da ABD ya ait askeri üsler bulunduğu söylenmiştir. Bu üsler özellikle Suriye'nin petrol ve doğal gaz kaynaklarının bulunduğu Fırat'ın doğusu ile Irak sınırı arasında bulunan bölgede yoğunlaşmıştır. Yapılan araştırmalarda Suriye'de ABD'ye ait yaklaşık 24 askeri üs ve 4 Karargâh bulunduğu görülmüştür. Söz konusu üsler hakkında detaylı bilgiler maddeler halinde sıralanmıştır.

Rimelan Üssü; 2016 yılında ABD tarafından kurulduğu söylenen Rimelan Üssü; ABD'nin Suriye'de kurduğu ilk askeri üs olduğu, Suriye'nin kuzey doğusunda Haseke kırsalında yer alan zengin petrol kaynaklarına sahip Rimelan ilçesinde Türkiye

sınırına yaklaşık 20 KM uzaklıkta bulunduğu, geçmiş dönemde Suriye rejimi tarafından zirai amaçlarla kullanılan küçük bir havalimanını genişleterek ve pisti uzatılarak oluşturulduğu, içerisinde yaklaşık 500 ABD askeri ve istihbarat unsurunun bulunduğu, üste ABD'nin Özel Kuvvet Birliklerinin bulunduğu ileri sürülmüştür (CNN, 2016), (ankaenstitusu, 2016).

El-Malikiye Üssü (Roban Havaalanı); ABD güçleri tarafından ikinci Rimelan üssü şeklinde tanınan E-Malikiye üssü, Haseke kırsalının kuzeydoğusunda El-Malikiye kasabasının güneyinde bulunan Robar köyü yakınlarında inşa edilen bir havaalanıdır. ABD, insansız hava araçlarının pistleri genişleterek bu havalimanını üsse çevirmiş. Savaş helikopterlerinin de bulunduğu üste yaklaşık 150 Amerikan askerinin bulunduğu iler sürülmüş. Üssün içerisinde DEAŞ liderleri ve unsurlarının de tutuklandığı özel bir Amerikan hapisanesi bulunduğu ileri sürülmüştür.

Tel Beydar Üssü; Haseke'nin batısına 30 km uzaklıkta yer alan Tel Beydar Üssü, Savaş helikopterlerinin inişi amacıyla hazırlanmış ve bu doğrultuda uygun pistler inşa edilmiştir. Bu üs özellikle Tel Tamer bölgesinde bulunan M4 yolunda konuşlanan Rus güçlerinin takibi için ABD için hayati öneme sahip olmuştur. Üs sayesinde Rus güçleri M-4 yolundan daha ileriye geçmesi ve Rusya'nın bölgede etkinliğini artırılması engellenmiştir. Ayrıca ABD bu üsten Haseke ve kırsalındaki operasyonlarını yürütmüş, DEAŞ Karşıtı Koalisyon Güçleri ve ABD DEAŞ'e karşı çoğu operasyonları bu üsten yürütmüştür.

Şubat 2020 sonrası bölgede bulunan Rus güçleri bölgedeki petrol kuyularına doğru ilerlemeye çalışmış, üste konuşlanan ABD unsurları bu ilerlemeyi durdurmuş, bölgede Rus ve ABD güçleri arasında artan gerginlik sonrası ABD Irak'ta bulunan bazı askeri birlik ve ekipmanlarını bu üsse sevk etmiş, ayrıca PYD unsurlarının yardımıyla üssün genişletme çalışması yapılmıştır (AA, 2020). Rusya Ukrayna savaşı sonrası ABD Rusya arasındaki gerginliğin artması Suriye'ye de yansımış, Ukrayna savaşı sonrası ABD güçleri Tel Beydar üssündeki asker sayısını arttırmış, ayrıca üsse radar ve hava savunma sistemleri yerleştirilmiştir. 26/01/2023 tarihinde Haseke kırsalında bulunan ABD güçlerine ait üs ve askeri noktalara 70 araçlık bir konvoy ulaşmış, Konvoyda 3 zırhlı araç, 8 akaryakıt tankeri, 2 mayın temizleme aracı, çok sayıda mühimmat ve beton kalıp yüklü tırla pikap türünden araçlar yer almıştır. ABD 6, 8 ve 22 Ocak tarihlerinde de Haseke kırsalında bulunan Rumeylan, Şeddadi ve Tel Beydar üslerine takviye göndermiştir (AA,2023).

“Life Stone” Üssü veya İstirahat Alwazir Üssü; Güney Basil gölünün kuzeydoğu kıyısında yer alan “Life Stone” kompleksi içerisinde inşa edilmiştir. Üstte Savaş helikopterleri için pistler kurulmuş, üstte 8 adet savaş helikopterinin bulunduğu ileri sürülmüştür. Üssün içerisinde sadece 50 unsur bulunmuştur. Burası ayrıca helikopterler için yakıt ikmal noktası olarak kullanılmıştır. ABD 2022 yılında Life Stone üssünü genişleterek üstte radar sistemleri kurmuş, ayrıca üssün içerisinde çok sayıda silah deposu inşa edilmiştir (Almanar.com,2022). PKK/KCK-PYD/YPG terör örgütünün lideri Mazlum Abdi Şahin’in de bu üstte ikamet ettiği, örgütün üst düzey toplantılarının bu üstte yapıldığı idia edilmiştir (Baladi-news, 2022).

Kasrak Üssü; Suriye’nin Kuzeyinde bulunan Haseke İlinin batısında yer alan Tel Tamer kasabasının 45 km doğusunda “M4” yolu üzerinde kurulmuştur. Eski bir radyo yayın sinyallerini güçlendirme binası yerine kurulmuştur. Savaş destek üssü şeklinde kullanılan bu üs, geçtiğimiz dönemlerde uluslararası “M4” yolu üzerinde Rus-Amerikan çarpışması sırasında ön plana çıkmıştır. ABD ve Koalisyon Güçleri bu üssü DEAŞ’e karşı savaşta kullanmıştır. Mayıs 2020’de Kasrak Üssüne 30 tır silah ve mühimmat desteği yapılmış ayrıca ABD tarafından 2020 yılı boyunca bu üsse yüklü miktarda silah ve mühimmat desteği sağlanmıştır (aydinlik.com. 2020).

Himo Üssü; Kamışlı ilinin dört km kuzeydoğusunda Kamışlı Havalimanı pisti yakınlarında bulunan Himo köyünde kurulmuş, Üssün Kamışlı Havalimanına yakın olması sebebiyle ABD güçleri için önemli konuma sahip olmuştur. ABD tarafından 2020 yılında kurulan çok sayıda üslerden birisidir ve içerisinde 350 civarı ABD unsuru barındırmıştır (Milligazete.com, 2022). Bu üs PKK/KCK-PYD/YPG terör örgütüne bağlı HAT isimli sözde özel askeri birliğin özel eğitim alanı olmuştur.

Haseke Spor Kompleksi; ABD, Ocak 2020’de PKK/KCK-PYD/YPG terör örgütü kontrolünde olan Haseke Spor Kompleksini ABD askerlerinin konaklayacağı karargâha çevirmiş, Haseke’nin Geweran Mahallesinde bulunan Spor Kompleksine ABD tarafından çok sayıda askeri araç, lojistik ekipman ve elektronik ve teknik malzeme yerleştirilmiştir. Geçmiş dönemde YPG tarafından sözde Özerk Yönetim karargahı ve belediye binası olarak kullanılan spor kompleksine ABD bayrağı çekilmiş, Haseke yakınlarında Rus güçlerinin artan hareketi, Türkiye ’ile Rusya güçlerinin bölgede ortak devriye yürütmeleri sebebiyle ABD bu kompleksi askeri karargaha çevirme ihtiyacı duymuş, nitekim ABD güçleriyle bölgede bulunan Rus güçleri defalarca karşı karşıya gelmişlerdir (Npsasyria.com,2020). 2021 yılında PYD

terör örgütü ABD'nin isteği üzerine güvenlik gerekçesiyle Spor Kompleksi etrafında bulunan 1500 kişinin yaşadığı 15 konutlara el koymuş, ayrıca PYD örgütünün unsurları ABD güçleriyle birlikte Spor Kompleksi içerisinde ortak eğitim düzenlemiş, kompleks içerisinde ayrıca ABD güçlerinin helikopterlerinin inişi için helikopter pistleri kurulmuştur (AA, 2021).

“Sabahulhayr Siloları” Üssü; Haseke ilinin 10 km güneyinde, Sabahulhayr köyünde bulunan “Sabahulhayr” isimli tarımsal ürün silolarının bulunduğu bölge ABD güçleri tarafından küçük bir askeri üsse dönüştürmüştür, ABD bu üssü özellikle bölgede bulunan YPG örgütünün kamplarını denetlemek amacıyla inşa etmiş, bu üste yaklaşık 50 ABD askerinin bulunduğu ifade edilmiştir (Arabicradio.net, 2020).

Al-Şaddadi Üssü; ABD'nin Suriye'deki en büyük üssüdür, Al-Şaddadi bölgesinin DEAŞ terör örgütünden temizlendikten sonra ABD tarafından kurulmuş, üsse ABD'nin öze askeri birlikleri yerleştirilmiş, ABD Deniz Piyade Kolordusu (Marine Corps) Güçlerinin eğitim alanı da bu üs içerisinde kurulmuş, bu üs aracılığıyla bölgede bulunan ABD güçleri ve YPG örgütü unsurlarına lojistik destek sağlanmıştır. Al-Şaddadi bölgesinde bulunan Arap aşiret liderlerinden alınan 50 dönümlük arazi üzerine inşa edilen bu üste ABD ordusu tarafından özel bir atölye kurulmuş. Atölye çalışmaları kapsamında askerler için konaklama yeri, eğitim kampları, lojistik malzeme depoları, oyun, eğlence salonları ve kapalı yüzme havuzları inşa edilmiştir. Ayrıca üste Savaş uçaklarının inişi için pist inşa edilmiştir. ABD üs sayesinde Haseke ve Deyrizor ilerinin tamamını denetimi altına almış ayrıca bu üsse zaman zaman çok fazla lojistik destek gönderilmiştir (Cnnturk, 2020).

El-Omar Petrol Sahası Üssü; 2017 yılına kadar DEAŞ terör örgütünün kontrolünde olan, Suriye'nin zengin petrol kuyularının bulunduğu, Deyrizor'un El-Omar Petrol Sahası bölgesi 2017 yılında ABD güçleri ve PYD örgütü tarafından ele geçirilmiş, ABD daha sonra bu bölgede bir askeri üs kurmuş, Fırat nehrinin doğusunda bulunan ve ABD'nin Fırat'ın doğusundaki en büyük üssü sayılan bu üste uçak ve helikopter pistleri kurulmuş, üste ayrıca DEAŞ terör örgütünün üst düzey yöneticilerinin tutulduğu bir hapisane kurulmuştur (Hurriyet.com, 2020) (Turiyegazetesi.com, 2021). Koalisyon Güçlerinin operasyonlarının yürütüldüğü merkezi barındıran bu üs sürekli olarak Suriye'de bulunan İran yanlısı Şii grupların hedefi haline gelmiştir (Trthaber,2023).

Altank Petrol Sahası Üssü; El-Omar Petrol Sahasından sonra Suriye'nin en büyük ikinci petrol kaynağı olan Altank Petrol Sahası Suriye'nin Deyrizor ilinin doğusunda bulunan Al-Shaitat çölü bölgesindedir. Bu petrol sahası 2021 yılında Suriye rejimine muhalif olan güçlerin kontrolüne geçmiş, 2014 yılında ise DEAŞ terör örgütü söz konusu petrol kuyusunu ele geçirmiştir (BBC, 2014). Koalisyon Güçleri ve YPG örgütü güçlerinin DEAŞ çatışması sonrası 2017 yılında bu petrol sahasını ele geçirmişlerdir (AA.2017). 2018 yılında ABD Altank Petrol Sahası bölgesini askeri alan ilan etmiş, daha sonra ABD tarafından Petrol sahasının içerisine bir üs kurulmuş, 2019 yılında ABD Başkanı Trump her ne kadar ABD askerlerinin Suriye'den çekildiğini açıklasa da bazı ABD güçlerinin petrol sahalarını korumaya devam edeceğini belirtmiş ve ABD güçleri Altank Petrol sahasındaki varlığına devam etmiştir (BBC, 2019).

Koniko Doğalgaz Sahası Üssü; Deyrizor'un kuzeyinde bulunan Koniko Doğalgaz sahasında doğalgaz kaynaklarını korumak ve kontrol altına almak amacıyla çok az sayıda ABD unsunu bulunmuş, Koniko Üssüde İran destekli güçler tarafından birkaç defa hedef alınmıştır. Suriye'de doğalgaz ve petrol sahalarında bulunan ABD ordusu, Koniko doğal gaz sahası yakınlarına alçak irtifa hava savunma füze sistemi kurmuştur (AA, 2020).

Ruveşid Askeri Üssü; ABD Deyrizor, Haseke ve Rakka'yı birbirine bağlayan yerde kara ikmal üssü kurmuş, El-Omar petrol sahasına 45 km uzaklıkta olan bu üs, Ruveşid köyü içerisinde kurulmuştur (Skynewsarabia, 2020).

Yukarı Bağuz Üssü; Bağuz köyü Suriye'nin Deyrizor ili Abukamal ilçesinde bulunmakta, Suriye iç savaşı sırasında Bağuz köyü DEAŞ terör örgütünün kontrolüne geçmiş, 23 Ocak 2019'da DEAŞ ve YPG arasında yaşanan çatışmalar sonucu Bağuz köyünün bir kısmı YPG örgütünün eline geçmiş, 19 Mart 2019'da Koalisyon Güçleri ve ABD desteğiyle YPG örgütü Bağuz köyünün tamamını ele geçirmiştir. DEAŞ terör örgütünün son kalesi olarak tanımlanan Bağuz bölgesinin ele geçirilmesi sonrası ABD, Koalisyon Güçleri ve YPG DEAŞ'ın sona erdiğini açıklamışlardır (Euronews.com,2019). Ekim 2020 itibariyle ABD ordusu Bağuz çölünde yeni bir askeri üs kurmaya başlamış, bu üs ABD'nin bölgedeki dördüncü ve Suriye doğusundaki dokuzuncu üssü olmuş, ABD'nin üssü Irak Suriye sınırında Bağuz çölünde Fırat nehrinin batısında inşa edilmiş, üs içerisinde helikopterlerin inişi için helikopter pistleri inşa edilmiştir. ABD ordusu üssün korunması amacıyla üs

yakınlarına çok sayıda YPG unsuru yerleştirmiştir. Rusya ve Suriye rejiminin bölgede artan faaliyet nedeniyle ABD bu üssü ağır silahlarla donatmıştır (Milliyet.com, 2020).

4.2. ABD- PKK/KCK-PYD/YPG İlişkileri

9 Nisan 2013 yılında DEAŞ terör örgütünün resmen kurulduğunu açıklamış, Suriye krizinde yeni bir aktör olarak ortaya çıkan DEAŞ kısa süre içerisinde Suriye ve Irak'ın büyük kısmını ele geçirmiş, daha sonra dünyanın farklı ülkelerinde terör eylemi yapan DEAŞ uluslararası barış ve güvenliği tehdit eder duruma gelmiş, DEAŞ tehdidinin boyutunu ve büyüklüğünü fark eden ABD ve batı ülkeleri DEAŞ karşıtı bir koalisyon kurma kararı almışlar, bunun sonucunda ABD öncülüğünde 5 Eylül 2014'te 16 ülkeden oluşan DEAŞ Karşıtı Uluslararası Koalisyon oluşturulmuştur (Sanyürek& Kocatepe,2022:115-117).

Suriye'de DEAŞ karşıtı savaşta kendi ordusunu doğrudan savaşa dahil etmek istemeyen ABD ve diğer Koalisyon güçleri Suriye'de bir vekil aktör arayışı içerisinde girmişler, ilk önce 18 Şubat 2015 tarihinde Türkiye ile ABD arasında "Eğit Donat Projesi" adı altında bir anlaşma imzalanmış, bu proje kapsamında Suriye'deki alımlı muhalif grupları DEAŞ'e karşı savaşmak için eğitilmeyi amaçlamıştır. 29 Eylül 2015 tarihinde ABD Eğit Donat Projesini durdurduğunu ve Washington'un Suriye'de DEAŞ karşıtı savaşa katılmak için yeni bir grup arayışı içerisinde olduğunu açıklamıştır (Ebrem,2021:2649-2650).

16 Eylül 2014 tarihinde DEAŞ Aynul Arap bölgesine bulunan PKK/KCK-PYD/YPG güçlerine saldırmış, ABD ve Koalisyon Güçlerinden hava desteği alan YPG örgütü DEAŞ in Aynul Arap bölgesine girmesine engel olmuş, bunun sonucu ABD tarafından PKK/KCK-PYD/YPG güçlerinin DEAŞ karşıtı savaşta kullanılabilir tek gücümüz gibi lanse edilmeye çalışılmış, Kuzey ve Doğu Suriye bölgesinde bulunan Türkmen ve Arapları zorla göç ettirerek bölgenin demografik yapısını değiştiren terör örgütünün DEAŞ karşıtı savaşta yer alması Türkiye ve diğer Suriyeli muhaliflerin tepkisine neden olmuştur (Ulutaş, 2016).

10 Ekim 2015'te Suriye'nin Haseke ilinde düzenlenen bir konferansta çoğunlukla PKK yanlısı gruplardan oluşan "Suriye Demokratik Güçleri" isimli yeni bir grubun oluşturulduğu, söz konusu grubun DEAŞ'e karşı savaşta ABD ve Koalisyon Güçleri tarafından destekleneceği açıklanmıştır (Kerman& Efeğil,2017:177).ABD Savunma Bakanlığı (Pentagon) Sözcüsü Tuğgeneral Patrick

Ryder, 12 Ekim 2015 tarihinde yaptığı açıklamada;” Koalisyon Güçleri tarafından Suriye’de bulunan bazı Arap gruplara uçaklar aracılığıyla 50 ton silah ve mühimmat fırlatıldığını, söz konusu grupta bulunan şahıslar hakkında ABD tarafından detaylı araştırmalar yapıldığını” belirtmiştir (AA, 2017).

ABD YPG terör örgütüne her türlü destek sağlamıştır, ayrıca ABD’li çok sayıda üst düzey yetkili YPG örgütünü Suriye’de ziyaret etmiştir. Örnek olarak ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı Komutanı General Michael Erik Kurilla Mart 2023’te kuzeydoğu Suriye’yi ziyaret etmiş, ziyaret kapsamında bölgede bulunan ABD üsleri, YPG karargahları ve DEAŞ örgütü unsurlarının tutuklu bulunduğu hapisaneleri ziyaret etmiştir (NTV, 2023). Daha önce 04/03/2023 tarihinde de ABD Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Mark Milley Suriye’nin Kuzeydoğusu YPG örgütünün kontrolü altında olan bölgeleri ziyaret etmiş, ziyaret kapsamında; bölgede bulunan ABD askerlerini ve DEAŞ unsurlarının tutulduğu Alhol kampını ziyaret etmiş, bu ziyaret Türkiye ve Suriye rejiminin yoğun tepkisine neden olmuş, Türkiye Dışişleri Bakanlığı ABD’nin Ankara Büyükelçisini çağırarak ziyaret ile ilgili açıklama istemiştir (Gazeteduvar:2023).

4.3. Suriye’de ABD- İran Gerilimi

23 Mart 2023 tarihinde Suriye'nin kuzeydoğusundaki Yeşil Köy (Green Village) olarak bilinen bir ABD üssü Suriye’de faaliyet gösteren İran yanlısı güçler tarafından İnsansız Hava Araçlarıyla hedef alınmış, üsse yapılan saldırı sonucunda 1 ABD’li sözleşmeli asker hayatını kaybetmiş, 5 ABD askeri ve 1 sözleşmeli personel yaralanmış, saldırı sonrası ABD ve Suriye’de faaliyet gösteren İran yanlısı guruplar arasında gerginlik artarak karşılıklı saldırılar yaşanmıştır (Cnntürk, 2023).

Son günlerde ABD ve İran tarafından Suriye ve Irak’ta askeri ve siyasi varlık göstermek için bölgede üst düzey ziyaretler gerçekleştirilmiş, ABD tarafından ABD Savunma Bakanı Lloyd James Austin 7 Mart 2023 tarihinde Ortadoğu ziyaretini gerçekleştirmiş, ziyaret kapsamında Irak’ı da ziyaret eden Savunma Bakanı Bağdat ve Washington arasında stratejik işbirliği alanlarını görüşmüş ayrıca Savunma Bakanı DEAŞ’ile mücadele kapsamında ABD güçlerinin Irak’ta bulunmaya devam edeceklerini belirtmiştir (Hürriyet. 2023).

Ayrıca 04/03/2023 tarihinde de ABD Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Mark Milley Suriye’nin Kuzeydoğusu YPG örgütünün kontrolü altında olan bölgeleri

ziyaret etmiş, ziyaret kapsamında; bölgede bulunan ABD askerlerini ve DEAŞ unsurlarının tutulduğu Alhol kampını ziyaret etmiş, ziyaret sırasında Suriye Irak sınırında faaliyet gösteren İran yanlısı gruplara karşı Koalisyon güçleriyle birlikte ortak operasyon gerçekleştireceklerini belirtmiştir (Gazeteduvar:2023).

İran tarafından ise İran Milli Güvenlik Yüksek Konseyi Sekreteri ve dini lider Ayetullah Ali Hamaney'in askeri danışmanı Ali Şamhani 19 Mart 2023'te bölgeye ve Irak'a bir ziyaret gerçekleştirmiş, Irak ile ortak güvenlik anlaşması imzalamış ve ABD'nin bölgedeki etkinliğine karşı ortak çalışma yürüteceklerini belirtmiştir (21.Yüzyıl, 2023).

ABD'nin Ortadoğu'daki öncelikli dış politika konularından biri olan İsrail'in güvenliği meselesi de Suriye'de ABD İran gerginliğinin bir diğer sebebi, ABD İsrail'in güvenliğini sağlanması için Suriye'de bulunan İran yanlısı grupları İsrail güvenliğini tehdit eden bir unsur olarak görmüş, bu nedenden ötürü ABD İran yanlısı grupların Suriye'deki faaliyetlerini kısıtlamak istemiştir (Doster,2013:25). İsrail sürekli olarak Suriye'de bulunan İran yanlısı grupların karargahlarını bombalamış, İran yanlısı gruplarında bu saldırılara karşılık olarak Suriye'de ABD üslerini bombaladığı düşünülmektedir. ABD'de önde gelen gazetelerden Wall Street Journal gazetesinde İsrail'in ABD bilgisi dahilinde ve koordinesinde Suriye'de bulunan İran yanlısı grupların karargahlarını bombaladığı idea edilmiştir (Sözcü, 2022).

Rusya'nın Suriye'de ABD varlığına yönelik karşı duruşu ve buna yönelik gerçekleştirdiği eylemler İran yanlısı grupları cesaretlenmiş, 22 Mart 2023'te ABD Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Rus uçaklarının mart ayı içerisinde 25 defadan fazla ABD denetiminde bulunan Altanif hava alanını ihlal ettiğini açıklamıştır. Rusya ayrıca ABD güçlerini Suriye petrol ve doğalgaz kaynaklarını çalmakla suçlamış, Rusya ile ortak çıkarı olan İran yanlısı güçler de ABD'nin Suriye'de varlığına karşı çıkmakta bundan ötürü ABD üslerine yönelik saldırılar gerçekleştirdiği düşünülmüştür (Futureuae.2023).

4.4. Arap Baharı Sonrası ABD'nin Suriye'deki Stratejik Çıkarları

ABD Suriye krizi sırasında kendi çıkarlarına uygun hareket etmiş, Suriye olayları sırasında kendi çıkarlarını hizmet eden grupları desteklemiş, ABD'nin Suriye politikasını etkileyen stratejik çıkarlar ve hedefleri olmuş, ABD'nin Suriye'deki ilk stratejik çıkarı tek kutuplu hegemonik gücünü korumak ve rakiplerini zayıflatmak için

Rusya ve Çin'i Ortadoğu ve Suriye'de çevrelemek ve çok kutuplu bir uluslararası sisteme geçişi engellemek için Suriye ve Ortadoğu'da kendi çıkarlarına uygun hareket eden grupları desteklemek olmuş, Suriye'nin jeopolitik konumu ABD için çok önemli yere sahip olmuş, ABD Suriye'de rejimi değişikliğini isteyerek ve destekleyerek Suriye'de ABD yanlısı bir rejim kurmak istemiş, bu şekilde ABD Rusya'nın sıcak denizlere inme hayalini engellemiş olacak, ABD Suriye'de rejim değişikliği için kendi çıkarları çerçevesinde hareket eden muhalifleri ve PKK/KCK-PYD/YPG terör örgütünü desteklemiştir (Erginer,2019:66-67).

ABD'nin Suriye'deki diğer stratejik çıkarı ise "demokrasiyi yayma" adı altında Ortadoğu'da muhalif grupları desteklemek ve ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesidir, ABD bu projeye Arap ülkeleri ve Ortadoğu'da yeni siyasi ve jeopolitik ortam yaratmak ve ABD karşıtı rejimleri değiştirip sözde demokrasiyi yayma adı altında iç savaşları desteklemeyi amaçlamış, ayrıca Büyük Ortadoğu projesiyle ABD bölgeyi etnik ve mezhepsel farklılıklara göre ayırarak etnik çatışma ortamı yaratmayı hedeflemiş, bu maksatla ABD Suriye'de etnik ve bölücülük hedefleri olan PKK/KCK-PYD/YPG terör örgütünü desteklemiş, terör örgütü ise bölgenin demografik yapısını değiştirerek etnik temelli çatışmaların derinleşmesine neden olmuş, bu şekilde ABD Suriye'de kendi çıkarlarını korumaya çalışmıştır (AKTAŞ,2020:89-91).

Rusya ve İran Suriye'de ABD çıkarlarına karşı hareket etmişler, Suriye rejimi yanında yer alan ve ABD'nin Suriye'de bulunmasına karşı duran Rusya ve İran ABD'nin Suriye'deki çıkarlarını tehdit etmiş, ABD İran ve Rusya'nın gücünü dengelemek ve yükselişlerini engellemek için Suriye'de onları çevreleme politikası izlemiş, İran; Irak, Suriye, Lübnan koridoru aracılığıyla bölgede bulunan İran yanlısı ve İsrail karşıtı gruplara silah sevkiyatı yapmış, İran'ın Suriye aracılığıyla açtığı koridor ABD'nin Ortadoğu'daki en önemli müttefiki olan İsrail'in güvenliğini tehdit etmiş, İran bu koridoru korumak için Suriye rejiminin yanına yer almış ve Suriye'nin ABD yanlısı bir hükümetin eline geçmesini istememiş bu maksatla Suriye'de bulunan ABD üsleri ve çıkarlarını sürekli tehdit etmiştir (İndyturk, 2019).

ABD'nin Suriye'deki en önemli stratejik çıkarı İran yanlısı Şii grupların İsrail'in güvenliğini tehdit etmelerini engellemek ve bu güçlerin İsrail'i tehdit oluşturmalarını önlemek için İran yanlısı gruplarla Suriye'de savaşmak, İran'ın Suriye'deki koridoru kapatmak ve bölgede İran İsrail geriliminin tırmanışını engellemek olmuştur. ABD İran Lübnan koridorunu denetlemek ve İran güçlerinin

hareketlerini takip etmek için Suriye’de faaliyet gösteren PKK/KCK-PYD/YPG terör örgütünden faydalanmış, özellikle Irak sınırına yakın olan stratejik bölgeleri ele geçiren ve o bölgelerde askeri üsler kuran ABD bu şekilde İran’ın geçişlerini kontrol edebilmiştir (Trthaber, 2023) ((Erol, Çelik 2018:26)

ABD’nin Suriye’deki diğer çıkarı ise ekonomik çıkarlardır, ABD ve Rusya petrol ve doğal gaz konusunda sürekli rekabet halinde olmuş, doğal gaz konusunda Rusya ‘ye bağımlı olan Avrupa ülkeleri bu bağımlılıktan kurtulmak ve yeni enerji alanlarına yönelmek istemiş, ABD bu maksatla sürekli olarak Avrupa ülkelerinin Rusya ‘ye bağımlılığını azaltmak için çalışmış bu maksatla yeni doğal gaz kaynakları aramaya ve petrol ve doğal gazın yoğun olduğu bölgelerde Rusya yanlısı rejimleri değiştirmek istemiş, Rusya’nın doğal gaz borularının Avrupa ülkelerine geçişi için önemli bir jeopolitik konuma sahip olan Suriye ABD ve Rusya’nın rekabet ortamına dönüşmesine neden olmuştur (Harunoğulları,2021:58).

ABD’nin diğer stratejik çıkarı terörle mücadele ve önleyici meşru müdafaa doktrini olmuş, ABD Suriye’de bulunan DEAŞ başta olmak üzere tüm terör örgütlerini ABD ulusal güvenliği tehdit unsuru olarak görmüş, önleyici meşru müdafaa kapsamında terör örgütlerinin ABD’de terör eylemi gerçekleştirmeden önce buldukları topraklarda yani Suriye’de yok etme stratejisi izlemiş, ABD Suriye müdahalesinde Uluslararası Koalisyon güçleriyle birlikte DEAŞ terör örgütünü tamamen yok etmeyi amaçlamış bu maksatla ABD ve Koalisyon Güçleri başka bir terör örgütü olan PKK/KCK-PYD/YPG’ye her türlü destek vererek kendi politikasına uygun hareket eden gruplarla birlikte DEAŞ’i yok edip otorite boşluğunun yaratıldığı yerlerde kendi çıkarına uygun hareket eden gruplarla doldurmayı amaçlamıştır (Kerman& Efeğil, 2017:181-182).

ABD Ortadoğu’dan ABD ve Avrupa’ya petrol akışını koruma altına almak istemiş, Ortadoğu’da petrol üretiminin yoğun olduğu yerleri ve koyuları korumak ve terör örgütleri veya Rusya’nın eline geçmesini engellemek istemiş, ABD için hayati öneme sahip petrol kaynaklarının terör örgütleri veya Rusya’nın eline geçmesi durumunda bu durumun ABD ekonomisine ciddi etkileri olacağı ve ABD hegemonyasına zarar vereceği düşünülmektedir. ABD ayrıca Ortadoğu’da kendi güdümünde hareket eden Arap devletlerinde siyasi değişiklik olmasını istememiş, Arap Bahar’ının ABD güdümünde hareket eden devletlere sıçraması durumunda bu devletlerin ABD karşıtı Rusya ve Çin güdümünde hareket etmelerinden korkulmuş bu

nedenden ötürü Ortadoğu'da sadece ABD çıkarlarına uygun hareket etmeyen devletlerdeki isyanlar ve muhalif hareketleri desteklenmiştir (Basnews, 2022).

XCPS
GCPS

BÖLÜM 5: SURIYE'DE ABD-RUSYA REKABETİNİN ANALİZİ

5.1. Suriye'de ABD ve Rusya'nın Rekabeti.

Suriye olaylarının başladığı 2011 yılında Rusya ve ABD'nin Suriye'deki rekabeti açık bir şekilde görünmüş, Rusya Suriye rejiminin yanına yer alarak ABD ve batının Suriye'deki varlığını azaltmak istemiştir. Rusya ve ABD'nin Suriye'deki rekabeti BMGK'nin karar alma mekanizmasının tıkanmasına neden olmuş ve Konsey tarafından Suriye 'ile ilgili ciddi bir sonuç alınamamış. ABD ilk başlardan Suriye'deki tek çözümün rejim değişikliğiyle olabileceğini savunmuş bu doğrultuda rejim karşıtı muhalif grupları maddi ve askerî açıdan desteklemiş, ABD Suriye muhalefeti destekleme konusunda da kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmiş, çıkarına uygun grupları desteklemiş ayrıca Suriye'de doğrudan askeri müdahale yerine vekil aktörler aracılığıyla Suriye'de alan genişletmek istemiştir.

Rusya 'ise Suriye'de rejim değişikliğine karşı çıkmış, Suriye rejiminin yanında yer alarak Suriye'deki muhalefeti yok edip rejimi ayakta tutmayı hedeflemiş, Rusya'nın Suriye'ye doğrudan askeri müdahale öncesi muhalif gruplarla diğer radikal gruplar Suriye'nin büyük bir kısmını ele geçirmiş ve Suriye rejiminin varlığını ciddi oranda yok etme tehlikesiyle karşı karşıya bırakmış, Rusya Suriye rejiminin tekrar ayakta durması ve alan hakimiyetini arttırması için doğrudan askeri müdahalede bulunmuş, Rusya'nın doğrudan askeri müdahalesi sonrası Suriye rejimi Rusya'nın hava desteğiyle tekrar sahadaki varlığını güçlendirmiş, muhalefetin kontrolündeki bölgeleri tekrar ele geçirmiştir.

Suriye rejimine uygulanan ekonomik yaptırımlar konusunda da Rusya ve ABD arasında farklı görüşler ortaya atılmış, ABD Suriye rejimine yönelik Sezar yaptırımlarını uygularken Rusya bu yaptırımlara karşı çıkmış, Suriye rejimine ekonomik destek sağlamış ve Suriye'deki altyapı projelerini desteklemiştir. Rusya'nın Suriye Özel Temsilcisi Aleksandr Lavrentyev," Rusya'nın Suriye'deki insani yardım projelerinin Sezar Yasası adı altındaki ABD yaptırımlarının kapsamından çıkarmayı başardıklarını" belirtmiştir (Sputniknews, 2021).

DEAŞ'ile mücadele konusunda da iki güç arasında farklı öneriler öne sürülmüş, Rusya, DEAŞ'e karşı savaşta Suriye rejiminin desteklenmesi gerektiği ayrıca Suriye rejiminin de DEAŞ karşıtı uluslararası koalisyon güçlerinin içerisinde dahil edilmesini istemiş ve Rus güçlerinin Suriye rejiminin isteğiyle DEAŞ'i yok

etmek için Suriye’de bulduklarını ileri sürmüş ve DEAŞ bahanesiyle Suriye rejimini ayakta tutmuştur. ABD ise 2014 yılında Suriye’de bulunan DEAŞ hedeflerine yönelik hava operasyonu başlatmış, operasyon sırasında Suriye rejimini meşru güç olarak görmediği için Suriye rejimine herhangi bir bildirimde bulunmamış ayrıca DEAŞ ile mücadele adı altında PKK/KCK’nın Suriye kolu PYD/YPG’ye her türlü destek sağlayarak terörle mücadele adı altında başka bir terör grubunu desteklemiş, PYD/YPG’ye hava ve ağır silah desteği sağlayarak alan hakimiyetini genişletmiştir.

ABD Savunma Bakanlığı (Pentagon), 16 Şubat 2022 tarihinde “Rusya’ya ait savaş uçaklarının ABD’ye bağlı P-8A keşif uçaklarına Akdeniz’de önleme yaptığını” bildirmiş (AA, 2022), bu durum iki büyük güç arasında Suriye’ye yakın Akdeniz’deki rekabetin tekrar tırmandığını ve tehlikeli bir hal aldığını göstermiştir. Rusya Ukrayna savaşının başlaması sonrası da Rusya “ABD istihbaratının Suriye’de bulunan bazı gruplarla iş birliği yaparak Suriye’de Şam ve Lazkiye illerinde bulunan Rus güçlerinde yönelik askeri operasyonlar ve suikastlar gerçekleştireceğini” idea etmiş (RT.com, 2022) ve Rusya’nın Suriye’de bu tür girişimleri engellemek için gerekli olan tüm önlemleri alacağını açıklamıştır.

Rusya’nın Suriye rejiminin yanında yer alması ve ABD’nin Suriye’de bulunan kendi çıkarlarına uygun hareket eden muhalif ve terör gruplarını desteklemesi Suriye’de siyasi çözümü engellemiş, daha fazla sivilin ölmesine neden olmuş ve Suriye krizini derinleştirmiştir. ABD ve Rusya’nın Suriye’de devam eden rekabeti siyasi çözüm sürecini ve Suriye dışında bulunan mültecilerin Suriye’ye onurlu ve güvenli bir şekilde dönememelerine neden olmuştur. Suriye’de bulunan mültecilerin ülkelerine güvenli bir şekilde dönebilmeleri için Rusya ve ABD’nin birlikte hareket etmeleri ve yapıcı bir siyasi çözüm başlatılması gerek fakat iki büyük gücün rekabetinin devam ettiği bu ortamda böyle bir sürecin imkânsız olmasına neden olmuştur.

Rusya Suriye rejimini korumak için her türlü destek sağlamış, bu destek Suriye’de istikrar veya Suriye’yi DEAŞ terör örgütünden temizlemek için yapmamış Suriye’de başta ABD ve Batı güçlerine karşı durmak için yapmıştır. Rusya ABD ve batının Ortadoğu ve eski SSCB topraklarından güçlenmesini istememiş ve bu durumun Rusya’nın ulusal güvenliğini doğrudan tehdit eden bir durum olarak görmüş, bu nedenden ötürü Rusya Suriye’de askeri üsler kurarak ve rejim yanlısı güçleri destekleyerek ABD’nin Suriye’de güçlenmemesini istemiştir. Rusya ayrıca

PKK/KCK-PYD/YPG terör örgütüyle görüşerek Suriye rejimiyle örgüt arasında arabuluculuk yapmış ve örgütün doğrudan Suriye rejimi ordusuna katılmasını isteyerek ABD'nin Suriye'deki varlığını tamamen yok etmek istemiştir.

ABD ve Rusya Ortadoğu ve Suriye'de farklı stratejik çıkarlar çerçevesinde hareket etmiş, çıkarların ve amaçların farklı olması her iki devletin farklı politikalar üretmesine ve rekabet etmesine neden olmuş fakat bu rekabet hiçbir zaman iki devlet arasında yüz yüze çatışmalara dönüşmemiş ve bu rekabet vekil aktörler aracılığıyla yürütülmüş, ABD Afganistan ve Irak savaşları sonrası ciddi ekonomik kayıplar yaşamış ve bu ülkelerde istediği çıkarları tam anlamıyla elde edememiş, ABD'nin Suriye ve Ortadoğu'daki belirsiz stratejiler izlemesi ve net bir duruş sergileyememesi sebebiyle Ortadoğu'ya ilgisi azalmış daha çok Rusya ve Çin'in çevrelemek için Asya'ya yönelmiş, bu durum sonucunda Ortadoğu ve Suriye'de daha istikrarlı bir politika yürüten Rusya Ortadoğu ve Suriye'de daha fazla çıkarlar elde edebilmiş, Rusya Ortadoğu'daki nüfuz alanlarını güçlendirmek için Ortadoğu'da her türlü yola başvurmuştur ve nihayetinde Suriye ve Ortadoğu'daki stratejik çıkarlarını koruma altına alabilmiştir.

ABD ve Rusya Suriye krizinde kendi çıkarlarını korumak için Suriye'de kendi çıkarlarına hizmet eden gruplar yaratmış, bu iki devlet bu gruplara doğrudan veya dolaylı olarak siyasi, maddi ve askeri destek sağlamış, dolaylı olarak ise bu grupları destekleyen diğer devletlerin Suriye'de faaliyet göstermelerine müdahil olmamışlar ve nihayetinde bu grupları destekleyen diğer devletler dolaylı olarak ABD ve Rusya çıkarlarına hizmet etmişlerdir, buna örnek olarak ABD Körfez ülkeleri ve İsrail'in Suriye politikasına destek olmuş Rusya ise İran, Çin ve Hizbullah'ın Suriye'de faaliyetlerine karşı çıkmamışlar, bunun sonucunda Suriye'de Soğuk Savaş döneminde benzer bir ortam yaratılmıştır. ABD ve Rusya arasında Suriye krizi boyunca siyasi bir uzlaşma sağlanmış bu nedenden ötürü her iki taraf Suriye'de faaliyet gösteren kendi yanlısı gruplara askeri ve hava desteği sağlayarak alan hakimiyetlerini genişletmelerine ve askeri alan hakimiyetlerini arttırmalarını sağlamışlardır, Rusya Suriye rejiminin daha fazla alan hakimiyeti arttırmasını sağlamış ABD ise PKK/KCK-PYD/YPG terör örgütünün daha fazla alana hâkim olmasının yolunu açmıştır.

Suriye krizinin başlangıcında Rusya krize doğrudan müdahale yapmama ve başka ülkelerin Suriye içişlerine müdahale etmesine karşı çıkma politikasını izlediğini belirtmiş fakat Rusya Suriye'de ABD hegemonyasını yıkmak ve ABD'yi çevreleme

politikası izlemiş, bu maksatla Rusya Suriye’de ABD karşıtı Rus yanlısı gruplar ve Devletlerle bir koalisyon oluşturmayı hedeflemiş, Rusya 2015 yılında her ne kadar DEAŞ ile mücadele adı altında Suriye’de müdahalede bulunduğunu açıklasa da ABD yanlısı ve ABD tarafından desteklenen muhalifleri yok etmeyi ve rejim güçlerinin daha fazla alana hakim olmasını amaçlamış, ABD’nin Suriye ve Ortadoğu’da kendini çevrelemek istediğini gören Rusya Suriye’nin ABD yanlısı grupların eline düşmesini engellemek için doğrudan askeri müdahalede bulunmuştur.

Rusya’nın Suriye rejimine destek vermesi, ABD’nin terör örgütleri ve kendi çıkarına uygun hareket eden bazı muhalif gruplara destek vermesi Suriye krizinin derinleşerek büyümesine, farklı aktörlerin Suriye olaylarında etkili olmasına, Suriye krizinin siyasi çözümden tamamen uzaklaşmasına, Suriye’de demokratik bir sistemin kurulmasına engel olmuş, bu iki ülkenin farklı tarafları desteği devam ettiği sürece Suriye krizini çözümden uzak kalmıştır. Suriye’de ABD ve Rusya’nın farklı çıkarlar amaçlamaları nedeniyle yakın gelecekte bu iki ülke arasında Suriye konusuyla ilgili ortak hareket ermeleri ve Suriye krizinin çözümü için birlikte çalışmaları çok uzak görülmekte, Rusya Ortadoğu’da SSCB tarihini yeniden canlandırabilecek Rusya’nın Ortadoğu’da vekil aktörü olacak bir rejim ararken, ABD ise; kendi çıkarlarına uygun hareket eden, İsrail’in güvenliğini sağlayan ve ABD’nin Ortadoğu’daki temsilcisi olan rejimler aramış, bu durum krizin giderek derinleşmesine neden olmuştur.

ABD ve Rusya’nın Suriye’deki rekabetini teorik olarak neorealizm teorisi en iyi şekilde açıklamış, uluslararası sistem yapısının anarşik bir yapıya sahip olduğu, BM ve diğer ulusüstü örgütlerin başarısız olduğu Suriye’de ABD ve Rusya rekabeti yaşanmış, her iki güç Suriye’de kendi politikalarına uygun hareket eden devlet ve örgütlerle birlikte hareket etmiş bu durum neorealizm de de yer alan ittifak sistemleri ve Koalisyonların oluşmasına neden olmuş, ABD; Körfez Ülkeleri, İsrail, Ürdün devletleri ve DEAŞ Karşıtı Uluslararası Koalisyon ile birlikte hareket etmiş, Rusya ise Suriye’de; Çin, İran, Hizbullah ve Suriye rejimi ile birlikte hareket ederek bir koalisyon kurmuştur. Bu durum tıpkı soğuk savaş döneminde olduğu gibi Rusya ve ABD arasında koalisyon sistemi kurulmasına neden olmuş ve Suriye’de ABD ve Rusya arasında yeniden bir soğuk savaş mı yaşanıyor sorusuna cevap vermiştir.

Uluslararası sistem yapısının anarşik olduğu bu dönemde ABD tek kutuplu uluslararası sistemi korumaya çalışmış Suriye ve Ortadoğu’da Rusya ve Çin’in etkinliğini azaltmak ve onları çevrelemeyi hedeflemiştir. Rusya ile Çin, Hindistan, İran

ve Suriye rejimi ile birlikte tek kutuplu uluslararası sisteme karşı çıkmış ve çift kutuplu veya çok kutuplu bir uluslararası sistem yaratmayı hedeflemiştir, bu maksatla Suriye’de ABD hegemonyasını yıkmak ve çok kutulu bir uluslararası sisteme geçişi hızlandırmak istemiştir. Suriye krizinde Rusya ve ABD Suriye’de doğrudan askeri çatışmalara katılmak yerine ona alternatif olan terör örgütlerini ve vekil aktörleri destekleyerek kendileri için en az zararlı olan ve kendi çıkarları için en yararlı olan politikayı yürütmeye çalışmışlardır. Rusya, 2015 sonrası Suriye’de doğrudan müdahalede bulunsa da çatışmalarda sadece savaş uçakları ve savaş gemilerini kullanmış ve karadan asker göndererek doğrudan çatışma ortamından uzaklaşmış, bunun yerine karadaki çatışmalarda Suriye rejiminin askerlerini veya kendisinin desteklediği diğer paralı askerleri kullanmıştır.

Neorealizm teorisinde devletin asıl amacının hayatta kalmak olduğu varsayımdan hareketler Suriye rejiminin hayatta kalabilmesi için muhalefeti yok etme stratejini izlemiş ayrıca Suriye rejimi kendi politikasına uygun hareket eden, ABD’nin tek kutuplu sistemine karşı duran ve çok kutuplu uluslararası sisteme geçişi savunan Rusya, İran, Hizbullah ve Çin’den destek almış ve bu güçlerin çıkarları doğrultusunda hareket etmiş, bu güçlerden her türlü destek alan Suriye rejimi hayatta kalabilmesi ve alan hakimiyetini genişletmiştir. Suriye muhalefeti de Suriye rejimin devrim yeni bir siyasi rejim kurmak için çalışmış, bu maksatla Suriye’de rejim değişikliğini destekleyen; Türkiye, ABD ve Koalisyon Güçlerinden destek almıştır.

5.2. Suriye’de ABD ve Rusya’nın İş Birliği Alanları

Rusya ve ABD’nin Suriye’deki rekabeti bazı dönemlerde iş birliğine dönüşmüş hatta ortak hareket ettiği yerler bile olmuş, daha önceki maddelerde de belirtildiği gibi Rusya ve ABD 2013 yılında Suriye hükümetinin kimyasal silahlarını yok etmek için ortak iş birliği anlaşmasına varmışlar hatta bu anlaşma sonra ABD “kırmızı çizgi” olarak ifade ettiği çizgileri çığnemiş ve Suriye rejiminin altyapı tesislerini bombalamadan son an vaz geçmiştir.

Eylül 2016 yılında Rusya ve ABD arasında Suriye ile ilgili başka bir iş birliği anlaşması imzalanmış, ABD Dışişleri Bakanı John Kerry ile Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov İsviçre’nin Cenevre kentinde gerçekleştirdikleri ve saatler süren müzakerelerde; Suriye rejim güçleriyle muhalifler arasındaki çatışmaların durdurulması, iki ülke arasında istihbarat bilgilerin paylaşılması, kuşatma altındaki

bölgelere insani yardımın ulaştırılmasının sağlanması, ateşkesin devam etmesi halinde DEAŞ ve radikal unsurlara yönelik ortak operasyonlar düzenlenmesi ve Suriye’de siyasi geçiş sürecinin hızlandırılması maddeleri üzerinde uzlaşma sağlanmıştır (DW, 2016: Eylül 09). ABD Dışişleri Bakanı John Kerry ile Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov Suriye konusunda çok kez koordinasyon ve işbirliği sağlanmış, özellikle DEAŞ ile mücadele konusunda koordineli şekilde birlikte hareket etmişlerdir.

Türkiye sınırlarına yönelik artan terör saldırıları sonucunda Türkiye, 9 Ekim 2019’da PKK/KCK terör örgütünün Suriye kolu PYD/YPG’ye yönelik Barış Pınarı Harekâtı başlatmış, harekât sırasında da ABD ve Rusya birlikte hareket etmiş ve bölgede bulunan tüm askeri unsurlarını harekât alanı dışına çıkartmışlar ayrıca hareket sırasında BMGK’ya Türkiye’nin operasyonunu kınayan bir karar tasarısı sunulmuş, ABD ve RUSYA bu karar tasarısına karşı durmuşlardır.

Suriye’de olaylar ilk önce halkın reform değişimi istekleriyle başlamış, Suriye rejiminin siyasi çözüme destek vermemesi ve askeri yola başvurması sebebiyle bu krizin Suriye içi muhalif ve rejim arasındaki siyasi çözüm gerçekleşmemiş ve krizin bölgesel ve küresel alana taşınmasına neden olmuş, Suriye krizinin uluslararası güçlerin rekabetine dönüşmüş olduğu günümüzde başta ABD ve Rusya olmak üzere uluslararası güçlerin çıkarları ve işbirliği olmadan bu krizin çözümü pek mümkün görülmemekte, Suriye’de gerçek bir siyasi çözümün ancak ABD ve Rusya ve diğer güçlerin birlikte ortak hareket etmeleriyle mümkün olduğu görülmüştür. Ukrayna savaşı ve Çin’in yükselişe geçmesi gibi Rusya ve ABD arasındaki krizlerin giderek arttığı günümüzde Suriye krizinin çözümü için bu güçler arasındaki iş birliği imkansız olarak görülmektedir.

SONUÇ

Arap Baharı sonrası dönemde Suriye krizi çerçevesinde ABD ve Rusya'nın Suriye'deki rekabeti adlı bu çalışmanın sonucunda Suriye'de ABD ve Rusya çıkarları bazı dönemlerde örtüşse de genellikle çatıştığı, her iki gücün farklı çıkarlar doğrultusunda hareket ettiği ve iki gücün diğerinin Suriye'de varlığını azaltmaya çalıştığı anlaşılmış, Rusya ve ABD çıkarlarının çakıştığı Suriye'de rekabetin devam ettiği sürece Suriye krizi çözüm sinyallerinin uzak olduğu, Ukrayna Rusya savaşı önce Suriye'de ABD ve Rusya arasında kısmen bir anlaşma sağlanmış olsa da Ukrayna Rusya savaşıyla birlikte değişen uluslararası dengeler neticesinde Rusya ve ABD'nin Suriye'deki rekabeti tekrar artmıştır.

Suriye'de krizin çözüme kavuşabilmesi için Rusya ve ABD ortak çıkarlarının olması gerektiği fakat mevcut durumun Suriye'de kriz derinleştirdiği, Rusya'nın Suriye rejimin desteklediği sürece Suriye'de anayasal değişiklik ve demokratik seçim sürecinin çok uzak olduğu, Rusya'nın Suriye rejimini desteklemek yerine Suriye'deki demokratik seçim ve anayasa değişikliği sürecini desteklemesi gerektiği değerlendirilmektedir. ABD'nin ise Suriye'de PKK/KCK-PYD/YPG terör örgütünü desteklediği sürece ayrılıkçı terör örgütünün Suriye'de sözde özerklik hayalinden vaz geçmeyeceği, bu durumun hem Suriye krizinin derinleşmesine hem de komşu ülkelerin ulusal güvenliklerini tehlikeye sokacağı düşünülmektedir.

Suriye krizinin sebeplerini ortaya koymaya çalışmak için sadece Arap Baharı sonrası sürece ve o süreçteki uluslararası dengelere bakmanın yetersiz olduğu görülmüş, bu nedenle Suriye'deki krizin geçmişini anlamak için tarihsel sürece bakmak gerekmiş, Suriye tarihine bakıldığında SSCB ve onun mirasçısı Rusya ve ABD arasındaki rekabetin İkinci Dünya Savaşından sonra başladığı görülmüştür, Soğuk Savaş döneminde Ortadoğu'da ABD ve SSCB rekabeti artmış, Arap İsrail savaşı döneminde SSCB, Arapları desteklerden ABD, İsrail'i desteklemiştir. Bu dönemde Suriye'nin ABD'den uzaklaştığı ve SSCB yanlısı politikalar yürüttüğü ortaya konulmuştur.

Soğuk Savaş dönemi sürecinde ABD'de Suriye'de SSCB etkinliğini azaltmak ve Suriye'nin ABD yanlısı politika izlemesi için Suriye'de askeri darbeler desteklemiş fakat bu askeri darbeler başarısız olmuş, SSCB tarafından desteklenen Hafız Esad'ın askeri darbeye Suriye'de iktidara gelmesi SSCB Suriye ilişkilerinde bir dönüm

noktası olmuş, Hafız Esad döneminde SSCB ile Suriye arasında dostluk ve işbirliği anlaşmaları imzalanmış ayrıca Arap İsrail savaşı süresine SSCB tarafından Suriye'ye askeri ve siyasi destek verilmiştir.

SSCB'nin dağılması sonrası süreçte ABD tek başına süper güç konumuna gelmiş, bu dönemde SSCB'nin mirasçısı olan Rusya ve Suriye ilişkileri Suriye'nin SSCB'ye olan borçları sebebiyle mesafeli olmuş, Putin'in 2000 yılında Rusya Devlet Başkanı olması sonrası Putin yeniden SSCB hayalini kurmaya başlamış, Rusya'yı tekrar uluslararası rakip bir güç konumuna getirmek isteyen Putin tek kutuplu dünya uluslararası sistemi eleştirmiş ve çift veya çok kutuplu bir sistemi savunmuş, bu maksatla Ortadoğu'da yeniden aktif dış politika izleyen Rusya Suriye ile de ilişkilerini düzeltmiş, Rusya Suriye'nin borçlarını silerek Suriye ile stratejik ortaklık kurmaya başlamıştır.

Bu tezde Suriye'de ABD ve Rusya rekabetini açıklamak için Neorealizm teorisinden faydalanmış, uluslararası ilişkiler teorileri detaylı bir şekilde incelendiğinde neorealizm teorisinin Suriye olayları ve ABD Rusya rekabetini açıklayan en yakın teori olduğu sonucuna varılmış, Arap Baharı sonrası Suriye olaylarının seyrini etkileyen iki ana büyük güç ve bu güçler etrafında hareket eden diğer failer ortaya konulmuştur. Bir taraftan Rusya ve onun ekseninden hareket eden; Suriye, İran, Çin diğer taraftansa ABD ve onun politikasına uygun şekilde hareket eden Koalisyon Güçleri, İsrail, Körfez ülkeleri ve Ürdün ana failer olarak görülmüştür.

Neorealizm teorisine göre devletin asıl amacının; hayatta kalmak, var olan siyasi yapısını güçlendirmek, muhafaza etmek için tüm gücüyle çalışmak ve bu maksatla siyasi ve askeri ittifaklar kurmak zorunda olmak olduğu varsayımları üzerine durulmuş hem Suriye rejimi hem de muhalefet hayatta kalmak için Suriye'de siyasi ve askeri ittifaklardan destek almışlardır. Suriye rejimi hayatta kalmak için; Rusya, İran, Hizbullah ve Çin gibi aktörlerden destek almış, Suriye rejimini destekleyen bu aktörler Suriye krizinden ortak çıkarlar doğrultusunda hareket etmişlerdir. Suriye muhalefeti ise ABD, Türkiye, batı ülkeleri ve Körfez ülkelerinden destek almışlardır. İlk başta Suriye muhalefetini destekleyen ABD muhalefeti eğitmek maksadıyla Türkiye ile birlikte eğitim donat projesini başlatmış fakat daha sonra ABD bu projeden vazgeçerek YPG terör örgütünü desteklemiştir.

İlk başta Suriye rejimine karşı ayaklanmalarla başlayan Suriye krizi ilk olarak sivil ve silahsız yürüyüşler ve protestolarla başlamış, daha sonra Suriye rejimiyle muhalefet arasında silahlı çatışmalara dönüşmüş, Suriye'deki karışıklığı fırsat bilen radikal gruplar Suriye rejimiyle savaşmak bahanesiyle Suriye'ye gitmeye başlamışlar, dünyanın farklı ülkelerinden Suriye'ye giden radikal gruplar Suriye'de otorite boşluğundan faydalanarak giderek güçlenmişler, giderek güçlenen radikal gruplar 2013 yılında "İrak Şam İslam Devleti" adı altında DEAŞ kurulduğunu açıklamışlar, DEAŞ'ın uluslararası güvenliği tehdit eder durumuna gelmesi sonrası Suriye krizini bölgesel sorundan uluslararası sorun durumuna gelmiştir.

Başta ABD ve Rusya olmak üzere diğer uluslararası güçler 2015 itibariyle DEAŞ'ile mücadele bahanesiyle Suriye'de askeri müdahalelerde bulunmuşlar, Rusya Suriye rejimini isteği üzer Suriye'ye asker göndermiş ve daha sonra Suriye rejimine hava desteği sağlamış, ABD ise DEAŞ Karşıtı Uluslararası Koalisyonla birlikte 2015 yılında Suriye'de DEAŞ hedeflerini bombalamaya başlamış, ABD DEAŞ ile mücadele adı altında kendi çıkarlarına uygun hareket eden PKK/KCK-PYD/YPG terör örgütüne her türlü destek sağlamıştır, daha sonra hem ABD hem Rusya Suriye'de askeri üsler kurmuşlar, ABD özellikle Suriye'nin petrol kaynaklarının bulunduğu bölgelerde üsler kurarken Rusya sıcak denizlere inme politikası çerçevesinde daha çok Akdeniz kıyısında bulunan Lazkiye ve Tartus illerine üsler kurmuştur.

Suriye'nin doğal kaynakları, jeopolitik konumu, Akdeniz kıyısında olması, Ortadoğu'da önemli bir konuma sahip olması uluslararası güçlerin Suriye'deki kargaşadan faydalanarak Suriye'de bir rekabet ortamı oluşturmuştur. Rusya Akdeniz de bulunan Tartus Deniz Üssü ve Humeymim Deniz Üsleri sayesinde Akdeniz de hakimiyetini arttırmış, üsler sayesinde Akdeniz de bulunan ABD ve diğer batı ülkelerin gemilerini takip etmiş, ayrıca Ortadoğu ve Afrika'da bulunan Libya ve Sudan gibi ülkelere giden Rus yanlısı Wagner Grubu bu üsler aracılığıyla gitmişler. ABD de Suriye'nin petrol alanlarında bulunan üsleriyle Suriye'nin doğal kaynaklarını kontrol altına almıştır.

Tezin Rusya ve ABD'nin Arap Baharı sonrası Suriye'deki rekabetini açıklamak amacı doğrultusunda ABD ve Rusya'nın Arap Baharı sonrası Suriye'de izlediği politikalar, Rusya ve ABD'nin Suriye'de desteklediği gruplar, her iki gücün Suriye'deki askeri üsleri detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Rusya Suriye krizinde Suriye rejiminin yanında durmasının asıl sebepleri; uluslararası sistemde Rusya'nın

tekrar güçlü bir aktör olmasını sağlamak, Rusya'nın ABD'ye rakip bir güç haline gelmesini sağlamak, Rusya'nın Ortadoğu'da yeniden güçlü bir aktör olmasına zemin hazırlamak, Rusya'nın ekonomik çıkarları ve yeni bir silah pazarının yaratılması olmuştur.

ABD Suriye krizinde müdahale etmesinin sebebiyse Suriye'de Rusya etkisinin azaltılması ve ABD yanlısı bir hükümetin kurulması için olmuş, ayrıca ABD'nin önceliği olan İsrail'in güvenliğini sağlamak için Suriye'de İsrail'in güvenliğini tehdit eden İran yanlısı grupların Suriye'deki varlığını yok etmek istemiştir. ABD Suriye'de ayrılıkçı PKK/KCK-PYD/YPG terör örgütünün destekleyerek çıkarlarına uygun hareket eden bir gurup yaratmış ve Suriye'de vekalet savaşı yürütmüştür.

ABD uzun süre boyunca Afganistan ve Irak'ta asker bulundurmuş, Afganistan ve Irak savaşları ABD için yüklü ekonomik kayıplara neden olmuş bu nedenden ötürü ABD dünya polisi görevinden uzaklaşarak farklı politikalar üretmeye başlamış, Afganistan'daki askerlerini çekmiş, Irak ve Suriye'de asker sayısını azaltmış fakat Rusya Ukrayna krizi sonrası ABD tekrar Suriye'deki varlığını gözden geçirerek yeniden Suriye'deki varlığını arttırmıştır. ABD'nin Suriye'deki asker sayısının azaltılmasını fırsat bilen Rusya Suriye'de güçlenerek Suriye'de ABD önüne geçmiş ve Suriye'de söz sahibi olmuştur.

ABD Rusya rekabetinden en çok zarar gören Suriye halkı olmuş, ABD'nin bulunduğu bölgelerde PKK/KCK-PYD-YPG oralarda bulunan Türkmen ve Arapları zorla göç ettirerek Suriye'de demografik değişiklik yapmış, Rusya de Suriye rejimiyle birlikte Suriye muhalefetinin bulunduğu bölgeleri yoğun bir şekilde bombalayarak bölgede bulunan sivillerin göç etmesine neden olmuştur.

KAYNAKÇA

- 21.Yüzyıl. (2023). Irak'ta Hükümet Krizi ve Şemhani'nin Irak Ziyareti. 30/04/2023 tarihinde <https://21yyte.org/tr/fikir-tanki/irak-ta-hukumet-krizi-ve-semhani-nin-irak-ziyareti> adresine erişildi.
- AA, (2015). Obama'nın 4 yıllık Suriye politikası. 13/04/2022 tarihinde: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/obamanin-4-yillik-suriye-politikasi/397073> adresine erişildi.
- AA, (2017). ABD Suriye'de rejime ait hava üssünü vurdu. 12/04/2022 tarihinde: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-suriyede-rejime-ait-hava-ussunu-vurdu/791055> adresine erişildi.
- AA, (2022). Akdeniz'de Rus uçakları ABD keşif uçaklarına önleme yaptı. 24/04/2022 tarihinde: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/akdenizde-rus-ucaklari-abd-kesif-ucaklarina-onleme-yapti/2504636> adresine erişildi.
- AA, (2022). Arap ülkeleri, Ukrayna krizinde neden Rusya'ya yakın bir tutum Takınıyor? 12/04/2022 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/arap-ulkeleri-ukrayna-krizinde-neden-RUSYaya-yakin-bir-tutum-takiniyor/2561614> adresine erişildi.
- AA, (2022). Suriye Anayasa Komitesi toplantılarının 7. turu sona erdi. 09/04/2022 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-anayasa-komitesi-toplantilarinin-7-turu-sona-erdi/2546052> adresine erişildi.
- AA, (2022). Uzmanlar, Rusya-Ukrayna savaşının Suriye'deki askeri dengeleri değiştireceğini düşünüyor. 12/04/2022 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/uzmanlar-RUSYA-ukrayna-savasinin-suriyedeki-askeri-dengeleri-degistirecegini-dusunuyor/2536645> adresine erişildi.
- AA. (2015). Türkmen köyleri bombalarla harabeye döndü. 01/05/2023 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkmen-koyleri-bombalarla-harabeye-dondu/484503> adresine erişildi.

- AA. (2017). ABD'nin silahları Türkiye'ye yöneliyor. 29/04/2023 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-nin-silahlari-turkiyeye-yoneliyor/1002180> adresine erişildi.
- AA. (2017). PKK/PYD, Suriye'nin en büyük ikinci petrol sahasını ele geçirdi. 28/04/2023 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/pkk-pyd-suriyenin-en-buyuk-ikinci-petrol-sahasini-ele-gecirdi/964252> adresine erişildi.
- AA. (2017). PYD/PKK ile Esed, Fırat Kalkanı'na karşı hazırlık yapıyor. 23/04/2023 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/pyd-pkk-ile-esed-firat-kalkanina-karsi-hazirlik-yapiyor/748366> adresine erişildi.
- AA. (2018). “ABD Esed rejimini vurdu”. 19/05/2022 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-esed-rejimini-vurdu/1117739> adresine erişildi.
- AA. (2020). ABD Suriye'de alçak irtifa hava savunma füze sistemi konuşlandırdı. 28/04/2023 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-suriyede-alcak-irtifa-hava-savunma-fuze-sistemi-konuslandirdi/1855478> adresine erişildi.
- AA. (2020). ABD, Suriye'deki en büyük iki üssünü genişletiyor. 27/04/2023 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-suriyedeki-en-buyuk-iki-ussunu-genisletiyor-/1721094> adresine erişildi.
- AA. (2021). Terör örgütü YPG/PKK, Haseke'de ABD'nin isteği üzerine, yaklaşık 1500 sivilin yaşadığı konutlara el koydu. 28/04/2023 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/terror-orgutu-ypg-pkk-hasekede-abd-nin-istegi-uzerine-yaklasik-1500-sivilin-yasadigi-konutlara-el-koydu/2198334> adresine erişildi.
- AA. (2022). Suriye'nin kuzeyinde Rus güçlerinin hareketliliği sürüyor. 08/04/2023 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-nin-kuzeyinde-rus-guclerinin-hareketliliği-suruyor/2605507> adresine erişildi.
- AA. (2023). ABD'den Suriye'deki üsslerine yeni takviye. 27/04/2023 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdden-suriyedeki-usslerine-yeni-takviye/2798048> adresine erişildi.

- AA. (2023). Çok kutuplu yeni bir Orta Doğu'ya doğru. 22/05/2023 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cok-kutuplu-yeni-bir-orta-dogu-ya-dogru/2869913> adresine erişildi.
- Acar, M. (2019). Yapısal Realizm Çerçevesinden Obama Dönemi Abd Dış Politikasının Orta Doğu'ya Yansımaları. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 7(2), 28-48.
- Aghayev, E., & Katman, F. (2012). Historical background and the present state of the Russian-Syrian relations. European researcher, 35(11-3), 2066-2070.
- Ahaber, (2016). Rusya, Suriye'de muhalefeti yok etmek istiyor. 29/03/2023 tarihinde <https://www.ahaber.com.tr/dunya/2016/02/10/Rusya-suriyede-muhalefeti-yok-etmek-istiyor> adresine erişildi.
- Ahlan, W. & Karim, R. (2021). The Russian-American Competition in Syria: Motives and Objectives. ELBAHITH for Academic Studies, 8(3), 215-237.
- Ahmet, Ö. Z. E. R. (2016). 11 Eylül, Bölünen Dünya, Huntington ve Çatışma. Toplum ve Demokrasi Dergisi, 3(5), 191-210.
- Akengin, H., & Yaşar, A. (2018). Suriye'nin Jeopolitik Konumu Bağlamında Suriye-RUSYA İlişkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(32), 25-57.
- Akıncı, Ş. (2022) İç Savaş ve Sezar Yaptırımları: Suriye Ekonomisinin Değerlendirilmesi. Suriye Krizi: Bölgesel Dinamiklerce Küresel Yansımalar, Türk Akademisi 195.
- Akkor, M. (2017). II. Dünya Savaşı'nın sonu ve Truman Doktrininin ortaya çıkışı. Vakanüvis-Uluslararası tarih araştırmaları dergisi, 2(2), 1-17.
- AKTAŞ, S. (2020). Büyük Ortadoğu Projesi ve Arap Baharı. Yüksel Lisans Tezi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Aliyev, B. (2016). Rusya'nın PYD Politikası ve Türkiye. Bilgesam Analiz, (1341), 1-8.

- Aljazeera, (2018). Suriye Konulu Soçi Zirvesi, Detay ve Sonuçlar. 09/04/2022 tarihinde <https://www.aljazeera.net/encyclopedia/events/2018/1/31> adresine erişildi.
- Almanar.com. (2022). Sputnik, ABD Ordusu Kuzeydoğu Suriye Bölgesindeki Üslerini Genişletiyor ve Üsse Hava Savunma Sistemleri Yerleştiriyor. 2704/2023 tarihinde <https://almanar.com.lb/9684083> adresine erişildi.
- Almersad.net. (2017). ABD'nin Suriye'de M¼dahalesi, ABD M¼dahalesinin Gizli Yönleri ve Gerçekleri. 12/03/2023 tarihinde <https://almersad.net/2013-10-31-22-27-28/6913-2017-03-17-01-34-15> adresine erişildi.
- Alpaslan, S., & Kaştan, Y. (2020) Suriye'deki Arap Milliyetçilerin Fransızlara Karşı Bağımsızlık M¼cadelesi (1920-1946). International Journal of Current Approaches in Language, Education and Social Sciences, 2(1), 425-434.
- Altınkaş, A. G. D. E. (2012). Suriye-Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri. ed. Barış Adıbelli, Arap Baharı ve Suriye, IQ K¼lt¼r Sanat Yayıncılık İstanbul.
- Andersson, M. S., & Waage, H. H. (2020). Stew in Their Own Juice: Reagan, Syria and Lebanon, 1981--1984. Diplomatic History, 44(4), 664-691.
- Ankaenstitusu. (2016). ABD, PYD/YPG Bölgesinde İkinici Bir Hava Üss¼ İnşa Ediyor!. 26/04/2023 tarihinde <http://ankaenstitusu.com/abd-pydypg-bolgesinde-ikinci-bir-hava-ussu-insa-ediyor/> adresine erişildi.
- Arabicpost.net. (2018). "Suriye'de bulunan Çinli askerler" (Arapça). 19/03/2023 tarihinde <https://arabicpost.net/?p=108850> adresine erişildi.
- Arabicradio.net. (2020). "ABD G¼lerinin Bölgede Bulunan 14 Üss¼n¼n dağılıımı". (Arapça). 28/04/2023 tarihinde <https://arabicradio.net/news/55533> adresine erişildi.
- Arı, T. (2012). Geçmişten G¼n¼m¼ze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi. Mkm yayıncılık.
- Armaoğlu, F. H. (1989). Filistin meselesi ve Arap-İsrail savaşları, 1948-1988 (No. 299). T¼rkiye İş Bankası K¼lt¼r Yayınları.

- Artıgerçek. (2023). Esad'dan Suriye'de daha fazla Rus askeri varlığına yeşil ışık. 24/05/2023 tarihinde <https://artigercek.com/dunya/esaddan-suriyede-daha-fazla-arus-varligina-yesil-isik-242724h> adresine erişildi.
- Athari, A., & Ejazi, E. (2020). Çin-ABD Rekabeti Gölgesinde Kuşak veYol Girişimi. Çev: Ebru Şahin, BRIq Journal, 1(4).
- Atlıoğlu, Y. (2006). Beşşar Esad'ın siyasi ve ekonomik dışa açılım politikaları (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Aydinlik.com. (2020). ABD kukla devletin altyapısı için PKK'ya petrol çıkarttırıyor. 27/04/2023 tarihinde <https://www.aydinlik.com.tr/haber/abd-kukla-devletin-altyapisi-icin-pkkya-petrol-cikarttiriyor-208877> adresine erişildi.
- Aydoğan, B. (2015). PYD'nin ABD-Rusya Denklemindeki Tercih. Ortadoğu Analiz, 7(71), 58-59.
- Ayvaz, Z. (2020) Astana ve Soçi Süreçlerinin Türk-Rus İlişkilerine Etkileri. Diplomasi Araştırmaları Dergisi, 2(2), 46-63.
- Bakeer, A. H. (2013). Hizbullah'ın Suriye'deki Askeri Operasyonları ve Olası Yansımaları. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), Analiz, (22).
- Bakke, L. H., & Waage, H. H. (2018). Facing Assad. American Diplomacy Toward Syria, 1973–1977. The International History Review, 40(3), 546-572.
- Baladi-news. (2022). İlk Defa Talbani Abdi 'ile Haseke'de Görüştü. 27/04/2023 tarihinde <https://baladi-news.com/ar/articles/89563/> adresine erişildi.
- Basnews. (2022). Petrol ticaretinde uzlaşan taraflar Suriye'deki çözümü engelliyor. 30/05/2023 tarihinde <https://www.basnews.com/tr/babat/782312> adresine erişildi.
- Baş, A. (2012). 1957 Suriye krizi ve Türkiye. History Studies. 89-109.
- Baykara, S. (2017). 15 Temmuz darbe girişimi ve Türk dış politikasına etkileri (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

- BBC, (2011). ABD ile Suriye arasında diplomatik gerginlik. 21/04/2022 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/10/111025_ford_syria adresine erişildi.
- BBC, (2011). Obama, Esad'ı ilk kez istifaya çağırdı. 21/04/2022 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/08/110818_obama_syria adresine erişildi.
- BBC, (2013). “Syria crisis: Obama says world's credibility on the line”. 23/04/2022 tarihinde <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-23962304> adresine erişildi.
- BBC, (2017). ABD: Esad'ın gitmesi artık önceliğimiz değil. 12/04/2022 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39451252> adresine erişildi.
- BBC, (2017). Trump'tan Suriyeli mültecilere ABD'ye giriş yasağı. 12/04/2022 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38772810> adresine erişildi.
- BBC, (2019). 200 ABD askeri Suriye'de kalacak. 19/05/2022 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/47326966> adresine erişildi.
- BBC. (2014). IŞİD'in petrol rafinerileri. 28/04/2023 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/09/140926_suriye_isid_petrol adresine erişildi.
- BBC. (2015). Türkiye-Rusya uçak krizi: 10 günde neler yaşandı? 01/05/2023 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151204_Rusya_krizin_10_gunu adresine erişildi.
- BBC. (2016). Rusya Suriye'nin Tartus kentinde kalıcı üs kuracak. 24/05/2023 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37609216> adresine erişildi.
- BBC. (2017). ABD'nin Suriye'de vurduğu El Şayrat askeri üssü neden önemli?. 09/04/2023 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39531205> adresine erişildi.
- BBC. (2018). Suriye'de ABD 'Rus paralı askerlerini öldürdü' iddiaları hakkında bilinenler. 11/04/2023 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43057730> adresine erişildi.

- BBC. (2019). Suriye'deki petrolün kontrolü kimde? 28/04/2023 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50498010> adresine erişildi.
- BBC. (2021). ABD'den Biden döneminin ilk askeri operasyonu: Suriye'de İran destekli milislere hava saldırısı. 24/05/2023 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56205481> adresine erişildi.
- BBC. (2022). Ukrayna'da savaş: Rusya'nın Suriye'den asker toplamasıyla ilgili neler biliniyor? 24/04/2023 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60748873> adresine erişildi.
- Bellingcat.com. (2015). Fortress T4: An Airbase at War. 08/04/2023 tarihinde <https://www.bellingcat.com/news/mena/2015/06/29/fortress-t4-an-airbase-at-war/> adresine erişildi.
- Bingöl, O. (2013). Arap Baharı ve Orta Doğu: Çok Eksenli Güç Mücadelesinde Denge Arayışları. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 13(2), 25-49.
- Bishop, E. (2020). Soviet Policy Towards Egypt: DS Solod in The State Archive of the Russian Federation. *The Maghreb Review*, 45(3), 537-555.
- Blanga, U. (2020). Syria-Russia and the “Arab Spring “: A Reassessment. *Middle East Policy*, 27(4), 62-82.
- BOLAT, M. (2020). Fransa'nın Manda İdaresi Altında Suriye'nin Bölünmesi ve Aleviler Devleti. *Turkish Culture & Haci Bektas Veli Research Quarterly*, (93).143-162.
- Brecher, M., & Wilkenfeld, J. (1997). *A study of crisis*. University of Michigan Press.
- Bulut, M., & Bulut, S. (2021). 2006 Temmuz Savaşı, 2011 Suriye Krizi ve 2019 Protestoları Perspektifinden Hizbullah'ın Lübnan'daki Rolü. *Güvenlik Bilileri Dergisi*, 10(1), 101-120.
- Canyurt, D. (2018). Kazanamı Olmayan Savaş ‘Suriye İç Savaşı’: Neden Bitmedi, Barış Nasıl Gelebilir?. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(4), 1103-1120.
- Carter, J. (2007). *Palestine Peace Not Apartheid*. Simon and Schuster.

- Cebe, Ç. (2019). BAAS'ın Güvenlik Kurumlarında Rusya. ActaFabula. 24/04/2023 tarihinde <https://actafabula.net/Rusyanin-esed-guvenlik-kurumlarindaki-etkisi/> adresine erişildi.
- Celso, A. N. (2003). The Death of the Oslo Accords: Israeli Security Options in the Post-Arafat Era. Mediterranean Quarterly, 14(1), 67-84.
- Chun, C. S. (2000). Theoretical Approaches to Alliance: Implications on the ROK-US Alliance. Journal of International and Area Studies, 71-88.
- CNN. (2016). ABD'nin reddettiği Rimelan'daki üs görüntüldü. 26/04/2023 tarihinde <https://www.cnnturk.com/video/dunya/abdnin-reddettigi-rimelandaki-us-goruntulendi> adresine erişildi.
- CNNTÜRK. (2020). ABD'den Suriye'nin kuzeyinde devasa üs. 28/04/2023 tarihinde <https://www.cnnturk.com/dunya/abdden-suriyenin-kuzeyinde-devasa-us> adresine erişildi.
- CNNTÜRK. (2022). Rusya'dan Kamışlı ve Rakka'ya S-300. 08/04/2023 tarihinde <https://www.cnnturk.com/video/dunya/Rusyadan-kamisli-ve-rakkaya-s-300> adresine erişildi.
- CNNTÜRK. (2023). Suriye'de ABD üssüne yeni saldırı. 30/04/2023 tarihinde <https://www.cnnturk.com/dunya/suriyede-abd-ussune-yeni-saldiri> adresine erişildi.
- Cooper, H. (2021). The Voices Left Out: Women and the King-Crane Commission.
- Çakır, O., & Eminoğlu, A. Ofansif Realizm Bağlamında Kırım'ın İlhakı. Novus Orbis: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi, 2(1), 15-38.
- Çakırbaş, A. (2018). Amerikan perspektifinden 1957 krizine giden süreçte Suriye'de komünizmin yükselişi (1954-1957).
- Çalışkan, B. (2016). Rusya-Suriye İlişkileri ve Ortadoğu Krizlerine Etkisi. İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, Araştırma, 14.
- Çelik, S. (2021). Suriye İç Savaşı Özelinde Uluslararası Siyasal Sistem Analizi. Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Dergisi, 1(1), 46-63.

- Çendek, S. Y., & Örki, A. (2019). Arap Baharı sürecinde Libya, Suriye ve Yemen’de yaşanan iç savaşlar: Karşılaştırmalı bir çözümleme.
- Çetinkaya, G. (2019). Soğuk Savaş Döneminde Türkiye ve Eisenhower Doktrini. *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 1-14.
- Demir, E. (2020). Barış Pınarı Harekâtı’nın Türkiye Açısından Önemi ve Sonuçları. *Diplomatik Gözlem Dergisi*, 96, 36-42.
- Demirel, A. (2019). Ortadoğu’da Fransız Emperyalizmi: Fransız Manda Yönetimi Döneminde Suriye (1920-1946). *Bellek Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 69-89.
- Demirel, D. (2019). Askeri Darbelerin Suriye Siyasetine Etkileri (1949-1970) (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Derman, G. S. (2016). Rus Dış Politikasında Reformların Etkisi ve Sonuçları. *Karadeniz Araştırmaları*, (49), 79-89.
- Devlin, J. F. (1991). The Baath Party: Rise and Metamorphosis. *The American Historical Review*, 1396-1407.
- Dilek, M. S. (2017). Rusya Federasyonu-Suriye İlişkilerinin Temelleri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 58-82.
- Diriöz, A. O., & ALIMCI, K. (2020). Klasik jeopolitik yaklaşımlar üzerinden Rusya’nın Suriye politikaları. *Cappadocia Journal of Area Studies*, 2(2), 104-126.
- Dosbolov, A. (2014). Arap-İsrail sorununda Rusya Federasyonu’nun Rolü. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 2(1), 1-8.
- Doster, B. (2013). Suriye Satrancındaki Son Dönüşümler. *Ortadoğu Analiz*, 5(59), 23-30.
- Duran, M. Ali. (2021) “Filistin Taksim Planı ve İngiliz Manda İdaresinin Sona Ermesinin Cumhuriyet ve Ulus Gazetelerine Yansımaları (1947-1948).” *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, no. 8: 44-62.

- Duvar, G. (2021). ABD-Çin rekabeti: Ortadoğu'dan gelen mesaj-1.19/03/2023 tarihinde <https://www.gazeteduvar.com.tr/abd-cin-rekabeti-ortadogudan-gelen-mesaj-1-makale-1517726> adresine erişildi.
- DW, (2016). "Suriye'de ateşkes konusunda anlaşılabilir". 24/04/2022 tarihinde <https://www.dw.com/tr/abd-ve-RUSYA-suriyede-ate%C5%9Fkes-konusunda-anla%C5%9Ft%C4%B1/a-19541738> adresine erişildi.
- Ebrem, İ. S. (2021, February). Küresel Gücün Asimetrik Politikası: Abd'nin Suriye Açmazı. In International Symposium Of Scientific Research And Innovative Studies (Vol. 22, P. 25).
- Efegil, E. (2013). Suriye ve Lübnan'ın Dış Politikalarını Etkileyen Faktörler. Ortadoğu Analiz, 5(50), 90-101.
- Ekmen, B. (2021). Zorlayıcı Diplomasi ve Küba Füze Krizi. Diplomasi Araştırmaları Dergisi, 3(1), 91-108.
- Elma, F. (2009). Sovyet sonrası Rusya ve orta asya. Journal of Azerbaijani Studies. 129- 143.
- Ercan, A., & Tezcan, R. (2021). Rusya'nın Suriye Politikasının Geçmişten Günümüze Etkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(42), 67-89. 03/04/2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1787615> adresine erişildi.
- Erdölen, Y.E. (2021). Joe Biden'in öncelikleri: Ortadoğu out, Güney Asya in. 19/05/2022 tarihinde <https://serbestiyet.com/featured/joe-bidenin-oncelikleri-ortadogu-out-guney-asya-in-61888/> adresine erişildi.
- Ergin, S. (2022). Ukrayna Savaşı Suriye'yi Nasıl Etkileyecek? Hurriyet.com. 12/04/2022 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sedat-ergin/ukrayna-savasi-suriyeyi-nasil-etkileyecek-42041555> adresine erişildi.
- Erginer, İ. (2019). ABD'nin Arap Baharı Sonrası Suriye Politikası (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Erol, M. S., & Çelik, K. E. (2018). ABD'nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: YPG Örneği. Bölgesel Araştırmalar Dergisi, 2(2), 14-45.

- Erşen, E. (2014). Rusya'nın Arap Baharı Politikası. *Ortadoğu Analiz*, c, 6, 78-81.
- Erşen, E. (2016). Suriye sorunu gölgesinde Türkiye-Rusya ilişkilerinde normalleşme süreci. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 153-171.
- Euronews.com. (2019). ABD: Suriye'de artık IŞİD'in elinde hiç toprak parçası kalmadı; SDG: Çatışmalar sürüyor. 29/04/2023 tarihinde <https://tr.euronews.com/2019/03/22/abd-destekli-kurt-gucleri-isid-i-suriye-deki-son-kalesininde-teslim-olmaya-zorluyor> adresine erişildi.
- Fildiş, A. T. (2013). Günümüzde Suriye'de Yaşanan Sorunların Tarihsel Arka Planına Kısa Bir Bakış. *Ortadoğu Analiz*, 5(52), 55-62.
- Futureuae. (2023). "Suriye'de ABD ve İran Çatışmasının Seyri" (Arapça). 30/04/2023 tarihinde <https://futureuae.com/ar-AE/Mainpage/Item/8129> adresine erişildi.
- Gazeteduvar. (2023). ABD'den Ankara'nın tepkisini çeken ziyarete ilişkin açıklama: 'Türkiye ile ortak çıkarlarımız var'. 29/04/2023 tarihinde <https://www.r.com.tr/abdden-ankaranin-tepkisini-ceken-ziyarete-iliskin-aciklama-turkiye-ile-ortak-cikarlarimiz-var-haber-1608548> adresine erişildi.
- George, A. (2003). *Syria: Neither Bread Nor Freedom*. Zed Books, Londra ve New York.
- Güliyeva, A. (2019). Suriye iç savaşı ve Rusya'nın Suriye iç savaşındaki rolü (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Göksedef, E. (2021). Suriye'de savaşın 10 yılında 10 kritik dönüm noktası. BBC 15 Mart 2021. 23/04/2022 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56377932> adresine erişildi.
- Gözübüyük, A. (2022). Geçmişten Günümüze Arap-İsrail Savaşları ve Sorunlu Bölgeler (Doctoral dissertation).
- Grieco, J. M. (1988). Anarchy and the limits of cooperation: a realist critique of the newest liberal institutionalism. *International organization*, 42(3), 485-507.
- Güler, M., Teke, M. (2021). Resmi Belgeler Işığında Rusya'nın Dış Politika Eğilimi. SETA. 03/04/2022 tarihinde <https://setav.org/assets/uploads/2021/07/R189-RUSYA.pdf> adresine erişildi.

- Gülşen, H. (2017). Rusya'nın Suriye Müdahalesinde Özel Askerî Şirketlerin Rolü. Orsam Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi No.64.
- Güneş, E. (2012). Günümüz Uluslararası Siyasal Sistemin Yapısı ve Güç Dağılımı. Akdeniz İibf Dergisi, 12(23), 78-101.
- Güvenç, C. (2021). Deaş Terör Örgütü Üzerine Bir Değerlendirme1. Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi 75-90.
- Habertürk, (2020). "Sezar Yasası Nedir? Sezar Yasası Yaptırımını Hakkında Detaylar" 19/05/2022 tarihinde <https://www.haberturk.com/sezar-yasasi-nedir-sezar-yasasi-yaptirimi-hakkinda-detaylar-2715618> adresine erişildi.
- Habertürk.com. (2016). Rusya, Palmira'da askeri üs kurdu. 08/04/2023 tarihinde <https://www.haberturk.com/dunya/haber/1241297-Rusya-antik-kent-palmirada-askeri-us-kurdu> adresine erişildi.
- Hafez, Z. (2013). Damascus Diary: An Inside Account of Hafez al-Assad's Peace Diplomacy, 1990–2000.
- Harunoğulları, M. (2021). Abd ve Rusya'nın Suriye İç Savaşına Müdahalelerinin Jeopolitik Yaklaşımları. Ortadoğu ve Göç, 11(1), 43-84.
- Hourani, A. (1997). Arap Halkları Tarihi. Yavuz Alogan (çev.). 12.Baskı. İstanbul: İletişim Y.
- Hrw, (2011). "Attacks on Ghouta Analysis of Alleged Use of Chemical Weapons in Syria". 23/04/2022 tarihinde <https://www.hrw.org/report/2013/09/10/attacks-ghouta/analysis-alleged-use-chemical-weapons-syria> adresine erişildi.
- Hurriyet.com. (2020). ABD'den Suriye'ye yeni askeri üs. 28/04/2023 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/abdden-suriyeye-yeni-askeri-us-41513412> adresine erişildi.
- Hürriyet. (2000). Hafız Esad kimdir?. 13/05/2023 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/hafiz-esad-kimdir-39160357> adresine erişildi.
- Hürriyet. (2013). Rusya'dan Suriye tatbikatı. 24/05/2023 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/Rusya-dan-suriye-tatbikati-24685920> adresine erişildi.

- Hürriyet. (2022). Amerikalılar M2A3 Bradley tanklarını PKK/SDG'ye neden veriyor? 23/04/2022 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/nedim-sener/amerikalilar-m2a3-bradley-tanklarini-pkk-sdgye-neden-veriyor-42024775> adresine erişildi.
- Hürriyet. (2023). ABD Savunma Bakanı Austin'den Irak'a sürpriz ziyaret. 30/04/2023 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/abd-savunma-bakani-austinden-iraka-surpriz-ziyaret-42230251> adresine erişildi.
- Hürriyet.com. (2015). Rusya iki yeni üs kurdu. 09/04/2023 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/Rusya-iki-yeni-us-kurdu-30151100> adresine erişildi.
- Işık, A. F. (2021). Suriye'deki Uygurlar Bağlamında Türk-Çin İlişkileri. Apam Çin Çalışmaları-I, 71.
- İdeolojiler, Ç. V. E. S., & Düzen, Y. (2018) Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi Journal of Social Research and Behavioral Sciences.
- İndyturk. (2019). ABD'nin yeni Suriye stratejisi: Rusya'ya baskı, İran'la mücadele. 30/05/2023 tarihinde <https://www.indyturk.com/node/34726> adresine erişildi.
- İndyturk. (2020). Moskova, Kızıldeniz'de Suriye'nin Tartus senaryosunu hayata geçirmeye çalışıyor. 24/05/2023 tarihinde <https://www.indyturk.com/node/274046> adresine erişildi.
- İsrail.alma.org. (2022). Russia's Military Deployment in Syria and the Israeli Challenge. 08/04/2023 tarihinde <https://israel-alma.org/wp-content/uploads/2022/05/Russias-Military-Deployment-in-Syria-and-the-Israeli-Challenge-Special-Report.pdf> adresine erişildi.
- İşcan, İ. H. (2004). Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(2), 47-79.
- Kantarci, Ş. (2012). Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı "Koalisyonlar Dönemi mi?". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 8(16), 47-84.
- Karabulut, B. (2007). Karadeniz'den Ortadoğu'ya Uzanan Bir Dış Politika: Geçmişten Günümüze Suriye-Rusya İlişkileri. *Karadeniz Araştırmaları*, (15), 67-88.

- Karagiannis, E. (2013). The 2008 Russian–Georgian War via the Lens of Offensive Realism. *European Security*, 22(1), 74- 93.
- Karkazis, J., Vidakis, I., & Baltos, G. (2014). The Syrian Energy Policies of the " Four Seas" and Their Geopolitical Repercussions. *Sosyoekonomi*, 22(22).
- Karsh, E. (1991). *Soviet policy towards Syria since 1970*. Springer.
- Katz, M. N. (2006). Putin's foreign policy toward Syria. *Middle East*, 10(1), 53-62.
- Keleş, E. (2009). Rusya'nın Sıcak Denizlere İnme Politikası (Alman Deniz Yüzbaşı Stenzel'e Göre İstanbul'a En Kısa Yol) İstanbul'a En Kısa Yol. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 28(46), 89-142.
- Kemaloğlu, İ. (2013). Ortadoğu Silah Pazarında Rusya'nın Payı. *Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz*, 5(55). 04/04/2022 tarihinde https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/7ilyaskemaloglu.pdf adresine erişildi.
- Kemiksiz, N. N. (2018). Arap-İsrail Sorunu ve Bölgesel Yansımaları. *Journal of Awareness*, 3(5), 127-144.
- Kerman, İ., & Efeğil, E. (2017). Terör örgütü PKK/PYD'nin Suriye'de izlediği iç savaş stratejisinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 162-198.
- Khan, S. M., Eden, T., Tikici, Y. H., & Chlebowski, S. (2021) Osmanlı İmparatorluğu'nun Muharebeleri & Fetihleri (1299-1683). 25/09/2022 tarihinde: <https://www.worldhistory.org/trans/tr/2-1791/osmanli-impatorlugunun-muharebeleri--fetihleri-12/> adresine erişildi.
- Kıyanç, S. (2022). 1957 Türkiye Suriye Krizi'nin Analizi. *Tarih ve Günce*, (10), 209-236.
- Koçak, K. A. (2012). Yasemin Devrimi'nden "Arap Baharı" na Tunus. *Yasama Dergisi*, (22), 22-61.
- Kodaz, Y. (2016). Bağımsız Suriye İçin Atılan İlk Adım: Fransa-Suriye Antlaşması ve Türk Kamuoyu (9 Eylül 1936). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 35(59), 213-237.
- Kreutz, A. (2010). Syria: Russia's best asset in the Middle East. *Russic. nei. visions*, 55.

- Kumral, M. A. (2015). Revisiting the Syrian Crisis of 1957: A Critical Analysis of Enduring Implications.
- Laçiner, S. (2001). ABD-İngiltere: 'Özel 'bir İlişki. ASAM Ankara Çalışmaları, 22-53.
- Mandell, B. (1996). Lessons from the Syria-Israel Experience, 1974–1994. Resolving international conflicts: the theory and practice of Mediation.
- Mardan, M. (2020). Rus üslerine ev sahipliği yapan ülkelerdeki krizlere Rusya'nın askeri müdahaleleri. Güvenlik Çalışmaları Dergisi, 22(1), 108-128.
- Mearsheimer, J. J. (2014). The Tragedy of Great Power Politics. New York: W. W. Norton & Company.
- Menon, S. (2022). Nobody Wants the Current World Order: How All the Major Powers–Even the United States–Became Revisionists. Foreign Affairs, 3.
- Mercan, M. H. (2011). Suriye Dış Politikası ve Ulusal Çıkar: 1990-2010.
- Milligazete.com. (2022). ABD, Suriye'de yeni bir üs kurdu!. 27/04/2023 tarihinde <https://www.milligazete.com.tr/haber/12061769/abd-suriyede-yeni-bir-us-kurdu> adresine erişildi.
- Milliyet.com. (2020). ABD ve Rusya'nın Suriye'de üs savaşı. 29/04/2023 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/dunya/abd-ve-Rusyanin-suriyede-us-savasi-6329405> adresine erişildi.
- Moqatel.com (2022). Suriye ve Lübnan İç Savaşı (Arapça). 08/10/2022 tarihinde:http://www.moqatel.com/openshare/Behoth/Siasia21/HarbLebnan/sc19.doc_cvt.htm adresine erişildi.
- Murshudlu, R., & İzzetgil, E. (2021). Suriye Krizi Bağlamında Rusya'nın Ortadoğu Politikasının Türkiye-RUSYA İlişkilerine Etkisi. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 269-311.
- Mustafa. A. (2022). Suriye Geçici Hükümeti: Batı'nın Suriye'deki sessizliği Rusya'ya cesaret verdi. 10/04/2022 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-gecici-hukumeti-batinin-suriyedeki-sessizligi-RUSYAya-cesaret-verdi/2519223> adresine erişildi.

- New York Times. (1973). Syrian Leader Said to Visit Moscow for Secret Talks. 30/01/2023 tarihinde <https://www.nytimes.com/1973/05/07/archives/syrian-leader-said-to-visit-moscow-for-secret-talks.html> adresine erişildi.
- Nixon, R. M. (1969). President Nixon's Speech on. Vietnamization,'November, 3, 901-909.26/10/2022 tarihinde: <https://www.vassar.edu/vietnam/documents/doc14.html> adresine erişildi.
- Nizameddin, T. (1999). Russia and the Middle East: towards a new foreign policy. Macmillan.
- Npasyria.com. (2020). "ABD Ordusu Haseke İli İçerisinde Yeni Üs Kuruyor" (Arapça). 28/04/2023 tarihinde <https://npasyria.com/20415/> adresine erişildi.
- NTV, (2018). ABD, İngiltere ve Fransa Suriye'yi vurdu (Saldırıda Tomahawk füzeleri kullanıldı). 12/04/2022 tarihide <https://www.ntv.com.tr/dunya/abd-ingiltere-ve-fransa-suriyeyi-vurdu-saldirida-tomahawk-fuzeleri-kullanildi,SxAZmgYkJUSYjkmGgWnZQ> adresine erişildi.
- NTV. (2018). Putin'in Suriye'deki gizli ordusu: Wagner. 11/04/2023 tarihinde <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/putinin-suriyedeki-gizli-ordusu-wagner,w0c6OS8YnUKFDbrIkcKfW> adresine erişildi.
- NTV. (2023). CENTCOM komutanı Suriye'de: YPG/PYD güçlerini ziyaret etti. 29/04/2023 tarihinde <https://www.ntv.com.tr/dunya/centcom-komutani-suriyede-ypg-pyd-guclerini-ziyaret-etti,PMdvALKqMESFaLbWNRusyaMVA> adresine erişildi.
- Okur, M. A. (2009). Emperyalizmin Ortadoğu tecrübesinden bir kesit: Suriye'de Fransız mandası. Bilig, Kış, 48.
- Okur, M. A., & Salık, N. (2016). Bağımsızlıktan Arap Bahar'ına Suriye: İç ve Dış Politika. Ankara Nobel Yayınları.
- Oran, B. (2002). Türk Dış Politikası, CI (1919-1980). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Orhan, O. (2009). ABD-Suriye İlişkilerinde Değişim ve Türkiye'nin Ortadoğu'daki Rolü. Gündem Analiz, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.

- Orient-News (2021). "Biden Yönetimi İlk Defa Biden'in Net Suriye Politikasını Açıkladı" (Arapça). 13/03/2022 tarihinde https://orient-news.net/ar/news_show/188795 adresine erişildi.
- Orsam. (2015). Bayır Bucak Çatışmalarının Nedenleri ve Olası Sonuçları. 01/05/2023 tarihinde <https://www.orsam.org.tr/tr/bayir-bucak-catismalarinin-nedenleri-ve-olasi-sonuclari/> adresine erişildi.
- Osman, A. Ğ. I. R., & Takar, M. (2016). Rusya-Suriye İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(2).
- Özcan, N. (2020). ABD-Rusya rekabeti: Suriye iç savaşını 'klonlamak'. Milliyet.com.tr. 10/04/2022 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/nihat-ali-ozcan/abd-RUSYA-rekabeti-suriye-ic-savasini-klonlamak-6230409> adresine erişildi.
- Özdemir, Ç. (2016). Suriye'de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi? Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, (2), 81-102.
- Özsoy, İ. (2006). Sovyet sisteminin çöküşünden tarihi ve evrensel dersler. Bilgi Dergisi, 39, 163-194.
- Öztürkci, A. (2016). Suriye'nin Bağımsızlığına Türkiye'nin Bakışı. History Studies, 8(3), 111-133.
- Öztürkci, A. (2020). Hüsni Zaim Darbesi Karşısında Türkiye'nin Suriye Politikası. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (57), 233-252.
- Özugurlu, M. (2022). Türkiye'nin operasyonu yeni olasılıkları somutlaştırıyor. 02/06/2023 tarihinde <https://www.politikyol.com/turkiyenin-operasyonu-yeni-olasiliklari-somutlastiriyor/> adresine erişildi.
- Phillips, C. (2020). The battle for Syria: International rivalry in the new Middle East. Yale University Press.
- Rasim, K. O. Ç. (2022). Doğu Akdeniz'in Yeni Jeopolitiği: Kıbrıs Sorunu ve Suriye Krizi. Türk Dünyası Araştırmaları, 132(260), 13-40.

- Reinhart, T. (2000). How Barak failed the peace with Syria.18/12/2022 tarihinde <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/18062> adresine erişildi.
- RT, (2022). “Rusya: ABD İstihbaratı, Radikal Gruplarla Anlaşarak Şam ve Lazkiye’de Bulunan Rus Güçlerine Saldırı Planı Hazırlıyor”. 24/04/2022 tarihinde https://arabic.rt.com/middle_east/1322614- adresine erişildi.
- Sana. (2023). Arap Zirvesi Önünde Cumhurbaşkanı Esad: Bugün, İşlerimizi En Az Dış Müdahale ile Yeniden Düzenlemek İçin Tarihi Bir Fırsatla Karşı Karşyayız. 23/05/2023 tarihinde <https://sana.sy/tr/?p=281093> adresine erişildi.
- Sana. (2023). Mikdad: Suriye, Herkesin Antlaşma Çatısı Altında Çalıştığı Çok Kutuplu Bir Küresel Sistem İnşa Etmeye Çağırıyor. 23/05/2023 tarihinde <https://sana.sy/tr/?p=263220> adresine erişildi.
- Sana. (2023). Putin’den Arap Zirvesi’ne Katılanlara: Çok Kutuplu Bir Sistem İnşa Etmek Doğrultusunda İşbirliği Geliştirilmeli. 23/05/2023 tarihinde <https://sana.sy/tr/?p=281120> adresine erişildi.
- Sandıklı, A., & Semin, A. (2012). Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye.
- Sanyürek, M. B., & Kocatepe, Ö. F. (2022). El-Kaide’den Türeyen Ve Suriye Krizine Etki Eden İki Terör Örgütü: Deaş Ve El-Nusra. Suriye Krizi: Bölgesel Dinamikler ve Küresel Yansımalar, 107.
- Sarı. İ. (2021). ABD-Çin Rekabeti Sertleşirken Wang Yi’nin Ortadoğu Seyahati. Orsam.org. 19-03-2023 tarihinde <https://www.orsam.org.tr/tr/abd-cin-rekabeti-sertlesirken-wang-yinin-ortadogu-seyahati/> adresine erişildi.
- Sarıkaya, B. (2015). Suriye iç savaşı perspektifinde geçmişten günümüze Suriye-Rusya ilişkileri. Gazi Üniversitesi.
- Savunmatr. (2021). Rusya, Suriye'deki Hmeymim Hava Üssü'ne nükleer bombardıman uçakları gönderdi. 07/04/2023 tarihinde <https://www.savunmatr.com/Rusya-suriyeye-nukleer-bombardiman-ucaklari-gonderdi> adresine erişildi.
- Segev, S. (2002). The Arab-Israeli Conflict under President Bush. *CONTRIBUTIONS IN POLITICAL SCIENCE*, 393, 113-136.

- Sinkaya, B. (2016). Yeni Ortadoğu Jeopolitiğinde İran-Rusya Ekseni. Ortadoğu Analiz, 8(72), 23-25.
- Skynewsarabia. (2020). “Yeni Üsten Sonra ABD Güçleri Nerelerde Bulunuyor” (Arapça). 29/04/2023 tarihinde <https://www.skynewsarabia.com/middle-east/1383895> adresine erişildi.
- Souleimanov, E. A., & Abbasov, N. (2020). Why Russia Has Not (Yet) Won Over Syria and Libya. Middle East Policy, 27(2), 81-93.
- Sözcü. (2022). Yetkililer açıkladı: ABD, İsrail’in Suriye’deki saldırılarına gizli destek veriyor. 30/04/2023 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2022/dunya/yetkililer-acikladi-abd-israilin-suriyedeki-saldirilarina-gizli-destek-veriyor-7198779/> adresine erişildi.
- Sputniknews, (2021). “RUSYA: Suriye’deki insani yardım projelerini Sezar Yasası kapsamından çıkarmayı başardık”. 24/04/2022 tarihinde <https://tr.sputniknews.com/20211117/RUSYA-suriyedeki-insani-yardim-projelerini-sezar-yasasi-kapsamindan-cikarmayi-basardik-1050872934.html> adresine erişildi.
- Spykman, N. J. (1944). The geography of the peace. Harcourt, Brace,
- Stratejikortak. (2020). Suriye’de Türkmen Olgusu: Suriye Türkmenleri. 01/05/2023 tarihinde <https://stratejikortak.com/2020/07/suriye-turkmen-nufus-varligi.html> adresine erişildi.
- Stratejikortak.com. (2020). Esad’ın “Kaplanı” Süheyl Hasan ve İç Savaşındaki Rolü. 23/04/2023 tarihinde <https://stratejikortak.com/2020/07/suriye-esad-suheyl-hasan.html> adresine erişildi.
- Suriyegundemi.com. (2018). Kaplan Kuvvetleri. 23/04/2023 tarihinde <https://www.suriyegundemi.com/kaplan-kuvvetleri> adresine erişildi.
- Suriyegündemi. (2020). 5.Kolordu 8. Alay. 24/04/2023 tarihinde <https://www.suriyegundemi.com/5-kolordu-8-alay> adresine erişildi.
- Syacd.org. (2020). Dera’da “Uzlaşma”: Güvensizlik ortamı, devam eden baskı ve toplu cezalandırma. 24/04/2023 tarihinde <https://syacd.org/tr/derada-uzlasma-guvensizlik-ortami-devam-eden-baski-ve-toplu-cezalendirma/> adresine erişildi.

- Şahin, G. & Aydın, A. (2021). Suriye'deki Rus Vatandaşı Yabancı Terörist Savaşçıların Rusya'nın İç Güvenliğine Etkileri. Güvenlik Çalışmaları Dergisi, 23(2), 158-177.
- Şahin, K., & Cavlak, Ç. M. (2018). Başarısız Bir Pan-Milliyetçilik Girişimi: Birleşik Arap Cumhuriyeti. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 5(16), 152-174.
- Şahin, M. (2020). Rusya'nın Zeytin Dalı Harekatına Yönelik Tutumu. TASAV Dış Politika Araştırmaları Merkezi.
- Şarkulavsat. (2022). Kaplan Kuvvetleri, Ukrayna savaşına hazırlık eğitimlerine hız verdi. 23/04/2023 tarihinde <https://turkish.aawsat.com/home/article/3973436/ukraynada-suriye-kaplan-kuvvetleri%E2%80%99nden-%C3%B6lenlerin-say%C4%B1s%C4%B1-9a-y%C3%BCkseldi> adresine erişildi.
- Şener, N. (2022). Amerikalılar M2A3 Bradley tanklarını PKK/SDG'ye neden veriyor?.
- Tepeciklioğlu, A., & Tepeciklioğlu, E. E. (2015). Teoriden pratiğe: Suriye krizi ve uluslararası toplum. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 70(1), 163-193.
- The New York Times. (1988). Little Gain Seen As Shultz Visits Jordan And Syria. 29/10/2022 tarihinde <https://www.nytimes.com/1988/02/28/world/little-gain-seen-as-shultz-visits-jordan-and-syria.html> adresine erişildi.
- Timesofisrael. (2018). IDF accuses Iran of setting up air base outside Syrian city of Palmyra. 08/04/2023 tarihinde <https://www.timesofisrael.com/idf-accuses-iran-of-setting-up-air-base-outside-syrian-city-of-palmyra/> adresine erişildi.
- Time Türk, (2013). Suriye'deki kimyasal silahlar konusunda anlaşma sağlandı. 23/04/2022 tarihinde <https://www.timeturk.com/tr/2013/09/14/suriye-de-kimyasal-silah-konusunda-flas-gelisme.html> adresine erişildi.
- Tokatlı, S. G. (2022). Klasik Realizm ve Neorealizm Kuramının İncelenmesi: Devlet Kavramına Yönelik Analiz. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(21), 122-141.

- Tokatlı, S. G. (2022). Soğuk Savaş Dönemi Güvenlik Algısında Yaşanan Değişim ve Uluslararası Sistemin Değişen Dinamikleri. Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, 7(1), 376-406.
- TRT haber, (2022). “ABD'den skandal adım: PKK/YPG işgalindeki bölgelere yaptırım muafiyeti”. 19/05/2022 tarihinde <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdden-skandal-adim-pkkypg-iskalindeki-bolgelere-yaptirim-muafiyeti-679631.html> adresine erişildi.
- TRT haber,(2018). Soçi Zirvesi'nin sonuç bildirgesi açıklandı. 09/04/2022 tarihinde <https://www.trthaber.com/haber/dunya/soci-zirvesinin-sonuc-bildirgesi-aciklandi-348390.html> adresine erişildi.
- TRT haber. (2021). Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, Şam'ı ziyaret etti. 19/03/2023 tarihinde <https://www.trthaber.com/dunya/cin-disisleri-bakani-wang-yi-sam-i-ziyaret-etti-h4470.html> adresine erişildi.
- TRT haber. (2023). ABD'nin Ortadoğu stratejisi yeniden gündemde. 30/05/2023 tarihinde <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdinin-ortadogu-stratejisi-yeniden-gundemde-754566.html> adresine erişildi.
- TRT haber. (2023). Suriye'nin Deyrizor ilinde ABD üslerine roketli saldırı. 28/04/2023 tarihinde <https://www.trthaber.com/haber/dunya/suriyenin-deyrizor-ilinde-abd-uslerine-roketli-saldiri-755704.html> adresine erişildi.
- Turgut, K. B. (2020). 1957 Suriye Krizi: Bürokratik Karar Modeli Üzerinden Türk Dış Politikasının Analizi. Business Economics and Management Research Journal, 3(1), 1-10.
- Turkiyegazetesi.com. (2021). Güneyimize Patriot Sistemi mi kuruluyor?. 28/04/2023 tarihinde <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/guneyimize-patriot-sistemi-mi-kuruluyor-770205> adresine erişildi.
- Ulutaş. (2016). DEAŞ'a Ağıt Yakan Türkiye Düşmanları. Seta Yayınları. 29/04/2023 tarihinde <https://www.setav.org/deasa-agit-yakan-turkiye-dusmanlari/> adresine erişildi.
- Umar, Ö. O. (2002). Suriye'de Fransız Emperyalizmi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(1), 297-310.

- UN, (2011). Rusya ve Çin Suriye Konulu Karara VETO haklarını kullandılar. 03/04/2022 tarihinde <https://news.un.org/ar/story/2011/10/149292> adresine erişildi.
- UNHCR (2021). “BM Mülteciler Yüksek Komiserliği: Biden’in Açıkladığı Göçmenleri Yeniden Yerleştirme Planı Canları Kurtaracak” (Arapça). 13/03/2022 tarihinde <https://www.unhcr.org/ar/news/press/2021/2/601cfc684.html> adresine erişildi.
- Uysal, A. (2021). Biden Ortadoğu’ya Ne Kadar Müdahil Olacak? ORSAM. 19/05/2022 tarihinde <https://www.orsam.org.tr/tr/biden-ortadoguya-ne-kadar-mudahil-olacak/> adresine erişildi.
- Ündücü, C. A. (2011). Uluslararası sistem ve terörizm arasındaki ilişki. Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, 2(02), 1-20.
- Van Dam, N. (2000). Suriye’de İktidar Mücadelesi. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Waltz, K. (1988). The Origin of War in Neorealist Theory, Journal of Interdisciplinary History, Linklater, Andrew, Neo-Realism in Theory and Practice, The Pennsylvania State University Press.
- Waltz, K. N. (2015). Uluslararası Politika Teorisi. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Waltz, K. N., & Keohane, R. O. (1986). Neorealism and its Critics. Political Structures.
- Waltz, K., (1979). Theory of International Politics, Reading: Addison-Wesley Publishing Company.
- Yeltin, H. (2018). Türkiye’nin Suriye Krizine Karşı Güvenlik Arayışlarına Bir Örnek: Fırat Kalkanı Harekâtı. Econdor International Academic Journal, 2(2), 200-214.
- Yeltin, H., & Kübra, I. Ş. I. K. (2017). Rekabetten İşbirliğine Giden Süreçte Türkiye-Rusya İlişkilerinde Bir Test: Suriye Krizi. Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, 3(3), 39-50.
- Yeni Şafak, (2011). ABD yaptırıma önce Mahir'den başladı. 13/04/2022 tarihinde <https://www.yenisafak.com/dunya/abd-yaptirimina-once-mahirden-basladi-316922> adresine erişildi.

Yeniakit. (2021). Rusya arabuluculuğunda bir araya gelen iki katil anlaşamadı! PKK ve Esed rejiminin çıkarları çatıştı. 23/04/2023 tarihinde <https://www.yeniakit.com.tr/haber/Rusya-arabuluculugunda-bir-araya-gelen-iki-katil-anlasamadi-pkk-ve-esed-rejiminin-cikarlari-catisti-1596501.html> adresine erişildi.

Yeniakit.com. (2021). İran baskı yaptı! Rusya çekildi. 08/04/2023 tarihinde <https://www.yeniakit.com.tr/haber/iran-baski-yapti-Rusya-cekildi-1512564.html> adresine erişildi.

Yirmibeşoğlu, Ş. G., & Dinçer, F. C. Y. (2018). Uluslararası Ticaret Bağlamında Klasik Realizm, Neo-Realizm ve Neo-Liberalizm*. Ksos, 114.

Yücel, Z. (2001). AB'nin Orta Doğu Perspektifinden Suriye Politikası. Journal of Management and Economics Research, 9(16), 85-98.

Zamanalwsl.net. (2021). “Gönderilen Destek Sonrası, 16.Tugay Doğu Halep’te İlk Ölülerinin Cenazesini Kaldırıyor” (Arapça). 25/04/2023 tarihinde <https://www.zamanalwsl.net/news/article/134908/> adresine erişildi.

TURNİTİN RAPORU

Rami SOHTA

ORJİNALLIK RAPORU

%**6**

BENZERLİK ENDEKSİ

%**6**

İNTERNET KAYNAKLARI

%**1**

YAYINLAR

%**1**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1
2	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 1
3	Submitted to Atilim University Öğrenci Ödevi	<% 1
4	www.gazeteduvar.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
5	www.dw.com İnternet Kaynağı	<% 1
6	dspace.atilim.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
7	acikerisim.sakarya.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
8	www.hurriyet.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
9	sputniknews.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1

10	www.haber7.com İnternet Kaynağı	<% 1
11	tr.sputniknews.com İnternet Kaynağı	<% 1
12	www.bbc.com İnternet Kaynağı	<% 1
13	Submitted to Canakkale Onsekiz Mart University Öğrenci Ödevi	<% 1
14	www.tasav.org İnternet Kaynağı	<% 1
15	www.takvim.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
16	www.sondakika.com İnternet Kaynağı	<% 1
17	hdl.handle.net İnternet Kaynağı	<% 1
18	on5yirmi5.com İnternet Kaynağı	<% 1
19	www.milliyet.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
20	seslimakale.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
21	siyasetin-pusulasi.blogspot.com	

	İnternet Kaynağı	<% 1
22	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<% 1
23	www.stratejikortak.com İnternet Kaynağı	<% 1
24	www.yenicaggazetesi.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
25	Submitted to Bursa Teknik Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
26	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
27	antalyaflashaber.blogspot.com İnternet Kaynağı	<% 1
28	www.rusen.org İnternet Kaynağı	<% 1
29	Submitted to Marmara University Öğrenci Ödevi	<% 1
30	iyibilgi.com İnternet Kaynağı	<% 1
31	www.habereksperi.com İnternet Kaynağı	<% 1
32	ÜNAL, Yenal. "A selected bibliographic study about history of the caucasus", 19 mayıs	<% 1

Üniversitesi, 2013.

Yayın

33	Submitted to Suleyman Demirel University Öğrenci Ödevi	<% 1
34	tr.m.wikipedia.org İnternet Kaynağı	<% 1
35	www.turkiyegazetesi.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
36	atr.dvfu.ru İnternet Kaynağı	<% 1
37	tr.euronews.com İnternet Kaynağı	<% 1
38	uskudar.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
39	www.sabah.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
40	www.tid.web.tr İnternet Kaynağı	<% 1
41	acikerisim.maltepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
42	haydaraksu.tr.gg İnternet Kaynağı	<% 1
43	iyiortagololur.blogspot.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1

44	www.globalaffairs.ru İnternet Kaynağı	<% 1
45	www.internethaber.com İnternet Kaynağı	<% 1
46	www.scribd.com İnternet Kaynağı	<% 1
47	acikerisim.gelisim.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
48	dspace.kocaeli.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
49	madrid.be.mfa.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
50	mehmetaliguller.com İnternet Kaynağı	<% 1
51	orsam.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
52	tr.consortiumnews.com İnternet Kaynağı	<% 1
53	tr.unionpedia.org İnternet Kaynağı	<% 1
54	www.aa.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
55	www.nobelkitap.com İnternet Kaynağı	<% 1

56	www.odatv4.com İnternet Kaynağı	<% 1
57	www.turkcebilgi.com İnternet Kaynağı	<% 1
58	admin.inonu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
59	akademikperspektif.com İnternet Kaynağı	<% 1
60	archive.org İnternet Kaynağı	<% 1
61	arelusam.arel.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
62	assam.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
63	cdn.hitit.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
64	dspace.spbu.ru İnternet Kaynağı	<% 1
65	dspace.trakya.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
66	iibf.ksu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
67	kriterdergi.com İnternet Kaynağı	<% 1

68	timad.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
69	www.21yyte.org İnternet Kaynağı	<% 1
70	www.dogaka.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
71	www.gercek hayat.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
72	www.hewalname.com İnternet Kaynağı	<% 1
73	www.intell4.com İnternet Kaynağı	<% 1
74	www.kadinnews.com İnternet Kaynağı	<% 1
75	www.michaelkuyucu.education İnternet Kaynağı	<% 1
76	www.sana.sy İnternet Kaynağı	<% 1
77	"Turkey's Relations with the Middle East", Springer Science and Business Media LLC, 2018 Yayın	<% 1
78	Nadine Méouchy, Peter Sluglett. "The British and French Mandates in Comparative	<% 1

Perspectives/Les mandats français et anglais
dans une perspective comparative", Brill, 2004

Yayın

79

tr.wikipedia.org
İnternet Kaynağı

<% 1

Alıntılarını çıkart

üzerinde

Eşleşmeleri çıkar

< 1 words

Bibliyografyayı Çıkart

üzerinde

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Rami SOHTA

Öğrenim Durumu:

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	Çukurova Üniversitesi	2013-2017
Yüksek Lisans	Uluslararası İlişkileri Tezli Yüksek Lisans	Atılım Üniversitesi	2022-2023

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü	Göç Uzmanı	2018-2023
Manpower Kaynakları	İnsan Elazığ İl Göç İdaresi Koruma Masası Görevlisi	2017-2018
Milli Eğitim Bakanlığı-UNHCR	Suriyeli öğrencilerin bulunduğu okullarda gönüllü eğitimlik	2015-2017

Yabancı Diller: Arapça- İngilizce.

Yayımlar:

Tarih: 05/07/2023

